

Voruta

Nr. 5 (795) 2014 m. kovo 1 d.

Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis

ISSN 1392-0677

Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

2 **Martynas PURVINAS**

**Mokslo monografija apie
Mažosios Lietuvos kaimų
istorinę raidą**

5 **Vytautas ŽEIMANTAS**

**Zoska Veras: baltarusių poetė,
rašytoja, redaktorė**

10 **Ramunė JARMALAVIČIŪTĖ**

Apie Vladą Mongirdą

Mažoji Lietuva

Dėl Mažosios Lietuvos vardo

Dr. Martynas PURVINAS, Kaunas

2014 m. sausio 30 d. Valstybinei lietuvių kalbos komisijai galop oficialiai apibūdinus Mažąją Lietuvą kaip istorinę sritį ir Lietuvos etnografinį regioną, berods, baigėsi sumaištis, liudijusi mūsų nepriklausomybės trapumą ir didžiosios Rytų valstybės vykdomo informacinio karo mastus.

Bandymo atsisakyti Mažosios Lietuvos vardo priežastis visai atvirai atskleidžia V. Safronovas (Voruta 2014 m. vasario 1 d. Nr. 3, p. 2) – esą tas terminas atspindi lietuvių teritorines pretenzijas. Taip bandant apginti Rusijos valstybės valdas ir interesus, prusiškosios jėgos bandė panaikinti oficialų Mažosios Lietuvos vardą – esą Lietuva tegul pasitenkina jai likusiu Klaipėdos kraštu.

Tie bandymai kartais įgydavo absurdišką pobūdį. Pavyzdžiui, 2010 m. išleistoje mūsų mokslo monografijoje (M. Purvinas, M. Purvinienė. Mažosios Lietuvos kapinės ir antkapiniai paminklai. I knyga) pradėta apibūdinti viso etnokultūrinio regiono kapinių paveldą, toje knygoje analizuoti šimtai antkapinių paminklų, kurie buvo pagaminti Tilžėje, Gumbinėje, Karaliaučiuje, Įsrutyje ir kitur. Viena iš Mažosios Lietuvos vardo priešininkų S. Pocyte apie mūsų veikalą atsiliepė taip: „Atkreiptinas dėmesys, kad knygos pavadinime vartojamas *Mažosios Lietuvos* pavadinimas yra klaidinantis, nes autoriai tiria ir pristato tik istorinėje *Klaipėdos krašto* teritorijoje esančias kapines, o etnografinis Mažosios (Prūsijos) Lietuvos regionas apima platesnį arealą, į kurį patenka ir dabartiniai Kaliningrado srities rajonai“ (S. Pocyte. Klaipėdos krašto istorijos daugiakalbiškumas ir konfesinio paveldo senosiose kapinėse

Nemunyno kaimavietėje išlikusi senovinė medinė troba, būdinga Mažosios Lietuvos etnokultūriniam regionui. 1990 m. rugpjūčio mėn.

specifika Lietuvos kontekste. – Klaipėdos krašto konfesinis paveldas: tarpdisciplininiai senųjų kapinių tyrimai. Acta historica Universitatis Klaipedensis. Klaipėdos universitetas, 2012, p. 38).

Labiau išmanantys krašto istoriją suvoktų, kad daugelis krašto kapinių buvo įrengtos XVII–XIX a. (ar dar anksčiau) Mažosios Lietuvos papročiu ir ten per šimtmečius susiklosčiusia tvarka kol dar neegzistavo joks *Klaipėdos kraštas* (oficialiai pradėjęs eg-

zistuoti tik 1920 m. pradžioje ir likviduotas 1939 m.). Kurie remiasi S. Pocytes logika, galėtų M. Mažvydą ir K. Donelaitį vadinti Sovietų Sąjungos ar dabartinės Rusijos kultūros veikėjais – mat jų gyventos vietos vėliau priklausė toms valstybėms.

Iki 1920 m. pradžios lietuvininkų gyventos vietos Prūsijos valstybėje (dideli plotai Nemuno ir Priegliaus baseinuose) egzistavo kaip gana vientisas etnokultūrinis regionas

Nukelta į 4 p.

Trakų rajonas

Lietuvos valstybės atkūrimo dieną Onuškyje – ir herbas, ir vėliava

Daiva ŽILIONIENĖ, Onuškio Donato Malinausko vidurinės mokyklos mokytoja

Prie Vasario 16-osios akto signataro Donato Malinausko amžinojo poilsio vietos Onuškio bažnyčios šventoriuje – signataro giminaičiai su onuškiečiais

Onuškiečiai Valstybės atkūrimo dieną minėjo Šv. Apaštalo Pilypo ir Jokūbo bažnyčioje. Rinkosi Onuškio parapijos gyventojai,

svečiai, Trakų rajono savivaldybės atstovai. Renginio pradžią paskelbė Onuškio Donato

Nukelta į 4 p.

A. Patackas. Sąjūdžio kareivio laiškas V. Landsbergiui

Algirdas Patackas

Visą gyvenimą buvau ir liksiu Jūsų gerbėjas, ir, drįstu manyti, šiek tiek daugiau nei gerbėjas.

Bet šitas „šiek tiek daugiau“ įpareigoja. Gerbėjas gali tik gerbti, o tas „daugiau“ turi dar vieną pareigą – sakyti kas ne taip pagal gerai žinomą „Platonas draugas, bet...“

Požiūriai susikirto ties raktiniu mūsų savimonei žodžiu „žemė“. Nepradėsiu vardinti daugybės argumentų už nepardavimą žemės svetimšaliams, apsiribosiu dviem:

Pirmas – žemė lietuviui yra daugiau nei žemė, giliai savimoneje ji niekada netaps vien preke. Stai pora citatų:

„Visur ir visais laikais žemė paėmė už save aukščiausias kainas. Žemė, kaip kempinė, permerkta krauju. Ji verta kraujo! Ir aukščiausia jos kaina – nebesugrįžimas joni! Nes tavo kaulai bus palaidoti kitur. Kur tavo palaidos gerieji žmonės, kai tu praradai savo žemę ir savo tėvų kapus“ (Marius Katiliškis);

„Žmogaus ir žemės vienybė yra tautinės

kultūros savitumo žymė“ (Elena Bukelienė apie Mariaus Katiliškio kūrybą). Kitoms tautoms gal kitaip, bet tai jų reikalas.

Antras – 1569m. Liublino unijos aktu žemė leista pirkti bet kam, bet, praėjus dvidešimčiai metų, vienai kartai – 1589m. III-jame Lietuvos Statute šitai buvo atšaukta. Kodėl? Manau, buvo patirta, ką reiškia parduoti žemę ne saviems. Manęs neįtikins daugybė mandrų argumentų iš abiejų pusių, nes seku Kristaus posakiu, skirtu labai svarbiems sprendimams – „Taip, taip, ne, o visa kita iš piktos“.

Dabar keletas konkretybių.

Pirmoji – be abejo, žemės gynėjų Sąjūdyje yra visko – nuoširdžių kovotojų ir avantiūristų, suvokiančių pasekmes ir einančių pasroviui, yra netgi slaptų kenkėjų ir svetimų jėgų statytinių. Bet neįsivaizduoju, kaip būtų, jei Sąjūdyje jų nebuvo? Ar neišaiškėjo jie sudegus šiaudų liepsnai? Ar taip jau sunku išvėlgti paraleles, bendrą vektorių tarp dviejų šitų Sąjūdžių?

Antroji – kuo Jums užkliuvo Panka? Statėtė jį šalia Paleckio, žemės gynėjus išvadinate pankomis, bet kai sulyginote Panką su Hitleriu – to jau buvo per daug, sėdau rašyti šio laiško. Pateikiu Jums žinias apie šį žmogų. Po ankstyvos mamos mirties našlaitį apsiėmė auginti vilniečių gydytojų-patriotų šeima, ir išaugino jį tikru tėvynės mylėtoju.

Čia jo biografija trumpai:

Julius Panka gimė 1979 m. sausio 17 d. Anykščių rajono Traupio miestelyje. 1988 mirus motinai, paimamas globoti gydytojų šeimos iš Vilniaus. 1997 m. baigė Vilniaus Sausio 13-osios vidurinę mokyklą. 2001 m. baigė Vilniaus

Nukelta į 8 p.

Mokslo monografija apie Mažosios Lietuvos kaimų istorinę raidą

Dr. Martynas PURVINAS, Kaunas

Dėl gamtinių ir kitų sąlygų lietuviškosios žemės (kaip ir aplinkiniai kraštai) tūkstantmečius gyvavo kaip agrarinė teritorija, kur nebuvo prielaidų atsirasti reikšmingiems pramonės centrams, plėtotis tankesniai miestų tinklui. Mūsų kraštas egzistavo kaip kaimiškoji teritorija; dėl susiklosčiusių istorinių aplinkybių dabartinė lietuvių tauta formavosi kaimuose, perimdama daug tradicinės kaimiškosios kultūros elementų.

Sovietinei okupacijai XX a. viduryje brutaliai nutraukus tradicinio kaimo evoliucinę raidą, pagal sovietinės politikos nuostatas kartu pradėta ir prievartinė krašto urbanizacija. Per kelis dešimtmečius nebeliko senojo lietuviškojo kaimo (kaip savito ūkinio, socialinio, etnokultūrinio organizmo su susiklosčiusiomis teritorinėmis struktūromis), išmirė tradicinio gyvenimo liudininkai, sunyko daug senojo kaimo materialinių liekanų. Dabar tradicinis (per kelis šimtmečius susiformavęs) Lietuvos kaimas tėra praeities reiškinys, šalyje formuojasi naujoviškos kaimiškojo gyvenimo formos, kurios taps įprastos ateities kartų žmonėms.

Laikui bėgant, vis labiau nykstant tradicinio lietuviškojo kaimo pėdsakams, aiškėja, kad tas į nebūtį nueinantis fenomenas mūsų šalyje nebuvo tinkamai užfiksuotas, žinias apie jį išsaugant ateičiai. Sparčiau besivysčiusiose Vakarų Europos šalyse dar XVIII a. domėtasi tradiciniu kaimiškuoju gyvenimu, XIX a. – XX a. pradžioje ten rengti fundamentalūs moksliniai veikalai, išsamiai apibūdinę tų kraštų ir atskirų vietovių senųjų kaimų ypatybes. Tuomet sukaupia ir publikuota gausi informacija apie tenykščius kaimus, senosios gyvenamosios ypatybes ir šiandien leidžia susipažinti su tų šalių praeitimi.

Deja, Lietuvos istorijos ypatumai ilgai neleidė atsidėti tradicinio kaimiškojo gyvenimo apibūdinimui. Antai, sovietinės okupacijos dešimtmečiais leista užsiimti politiškai neutraliais kaimiškojo gyvenimo pavienių elementų (darbo įrankių, moteriškų rankdarbių, trobesių ir pan.) tyrimais, tačiau platesni lietuviškojo kaimo apibūdinimai (galėję atskleisti neigiamas sovietizacijos pasekmes) buvo nepageidautini. Anuomet apie Lietuvos kaimą rašė P. Dundulienė, J. Jurginis, I. Butkevičius ir kiti privalėjo pirmiausiai pabrėžti senojo gyvenimo ir buvusių santvarkų trūkumus, vengti objektyvios analizės.

Nors Lietuvai atgavus nepriklausomybę, pradėta publikuoti daug vertingų prisiminimų apie senuosius kaimus ir buvusį gyvenimą juose, paskelbta įvairių studijų, tačiau ir XXI a. pradžioje dar neturėta lietuviškojo tradicinio (iki 1940–1945 m. egzistavusio) kaimo fundamentalių apibūdinimų. Siekdamas pašalinti tą reikšmingą spragą mūsų krašto praeities tyrimuose, pradėjau rengti mokslo monografijų ciklą „Lietuvos kaimų istorinė raida“. Pirmąjį to ciklo veikalą „Rytų Lietuvos kaimų istorinė raida. I knyga“, kurią rėmė Lietuvos mokslo taryba, išleidau 2011 m. (apie ją rašyta „Vorutoje“ 2012 m. Nr. 2). Pasiremdamas savo darbais (per daugiau kaip keturiasdešimt metų ištyriau šimtus senųjų kaimų įvairiose vietovėse), siekiu apibūdinti tradicinių kaimų įvairiuose regionuose ypatybes, nagrinėti jų istorinės raidos ypatybes.

2013 m. pabaigoje Kauno technologijos universiteto leidykla „Technologija“ išleido antrąjį to ciklo veikalą „Mažosios Lietuvos kaimų istorinė raida. I knyga“. Tos beveik 900 psl. apimties mokslo monografijos rengimą ir leidybą taip pat finansavo Lietuvos Mokslo Taryba pagal Nacionalinę lituanistikos plėtros 2009–2015 m. programą.

Tame veikale (informacija apie ciklo „Lietuvos kaimų istorinė raida“ knygas teikiama E-adresu www.knygininkas.lt) apibūdinama savičiausia Mažosios Lietuvos kaimų grupė – praeityje egzistavę 46 žvejų ir ūkininkų kaimai Kuršių marių rytinėje pakrantėje tarp Klaipėdos ir Labguvos. Knygoje pirmą kartą Lietuvoje skelbiami duomenys iš Vokietijos archyvuose aptiktų gausių XVI a. – XX a. pirmosios pusės dokumentų apie tą regioną, senieji kaimų planai.

1990 m. vasarą (dar nenusileidus „geležinei uždangai“, perkirtusiai Kuršių marias) su senųjų laivų klubo „Budys“ restauruota paskutine autentiška burine kuršvalte, valdoma patyrusio jūrininko E. Gailiaus, pavyko aplankyti daugelį pamario kaimų, beveik mėnesį laiko išgyvenus senovinėje medinėje valtyje, patyrus audras ir visokias negandas. Tuomet surinktos žinios jau tapo savitu istoriniu šaltiniu, nes per ketvirtį amžiaus daug senųjų pamario kaimų liekanų buvo sunaikinta. Knygoje publikuojamos dešimtys ano meto fotonuotraukų, kuriose spėta užfiksuoti tradicinių kaimų liekanas, griūvančius senuosius pastatus.

1990 m. rugpjūtį beveik visą mėnesį praleidome paskutinėje autentiškoje medinėje kuršvaltyje (ją tuomet restauravo klubas „Budys“), su burėmis apiplaukdami visas Kuršių marių pakrantes. M. Purvinienės nuotr.

Kuršių marių rytinės pakrantės kaimų savitumą lėmė tenykštės gamtinės sąlygos, saviti senieji verslai (žūklė, šlapių pievų šienavimas ir kt.). Savotiškiausiai gyventa Nemuno deltos ruože, kur žemą ir pelkėtą pakrantę vagojo gausios upės ir jų atšakos. Ten šimtmečiais gyventa upių žiočių pakrantėse, naudojantis žemupiais kaip saugesniais uostais. Retuose sausesniuose ruožuose formuodavosi upiniai kaimai, kurių sodybos būdavo tankiai susiglaudusios upių pakrantėse, o šalia namų laikytos valtys.

Dalis pamario kaimų šimtmečius buvo atskirti nuo pasaulio – nuo žemdirbių gyventų plotų juos skyrė platūs pelkynai ir neižengiamų brūzgynų plotai. Pavyzdžiui, didįjį Gilijos kaimą patikimas sausumos kelias pasiekė tik 1929 m. Pamaryje būta savų privalumų. Šimtmečius gyvenant prie vandens, kasmet patiriant potvynius ir audras, kurta savita „vandens kultūra“. Daug kur svarbiausia susisiekimo priemonė būdavo valtys – su jomis plaukta pas kaimynus ar į ganyklas pas gyvulius, su valtimis plukdyti visokie kroviniai. Daug kur beveik nelaikyti arkliai – pelkių ir vandens plotuose jie nebuvo reikalingi. Kai kurie pamariškiai arklį nusipirkdavo metų gale, vandenims užšalus su juo parsiveždavo malkų iš miško, važiuodavo į poledinę žūklę, o pavasarį tą arklį vėl pardavė žemdirbiams.

Didesnės burinės valtys žvejams būdavo tikrais namais – neretai į marias išplaukta visai savaitei. Kartais valtys tapdavo ir prieglobsčiu – XVIII a. viduryje kraštą niokojant įsiveržusiai Rusijos kariuomenei, gudresnieji pamariškiai valtimis išplaukdavo į marias ir ten lūkuriuodavo, kol užpuolikai pasitrauks.

Daug pamario kaimų šimtmečiais buvo tapę senųjų baltų „rezervacijomis“ – ten gyveno senųjų genčių palikuonys ir naujesnių laikų lietuvininkai, kalbėję lietuviškai ar prūsų lietuvių žvejų tarme. Ten ilgai buvo išlikę senieji tikėjimai, šventųjų medžių ir įvairių dievybių garbinimas, pagoniški stabai, baltiškieji papročiai ir tradicijos. Daug kur atvykėlių iš Vakarų būta nedaug, neretai jų palikuoniai sulietuvėdavo, gyvendami tarp baltiškųjų senbuvų.

Pamariškiai nebuvo vien atskirtieji. Įgudę laivininkai savo valtimis nesunkiai pasiekdavo Klaipėdą, Tilžę ar Karaliaučius, ten stebėdavo gyvenimo naujoves ir miestiečių papročius, išgydavo pramonės įmonių gaminių ar madingų dalykų moterims.

Specifinį pamario žvejų gyvenimo būdą lėmė ir jų verslo ypatumai. Kitaip nei žemdirbiai, tik rudenį sulaukdavę derliaus, žvejai sugautas žuvis didžiąją metų dalį pardavinėdavo krašto prekyvietėse, taip nuolat gaudami pinigų ar su žemdirbiais ir kitais išmainytų produktų ir dirbinių. Pamaryje nuo seno klostėsi prekybiniai piniginiai santykiai, senovinių namudinį ūkį ten keitė kitur įsigytų gaminių (amatininkų pasiūtų apdarų ar fabrikuose megztų tinklų) vartojimas.

1806 m. Prūsijoje panaikinus baudžiavą, pamario kaimų raida paspartėjo. Ten XIX a. 1-oje pusėje sparčiau gausėjo gyventojų, ir pamari atvykdavo uždariautojų iš kitur, talkinusių

1990 m. vasarą dar pavyko nufotografuoti vėliau nugriautą puošniausią Gilijos kaimo pastatą – didžiuosius užėigos namus, praeityje priklausiusius Adomaičių giminei. M. Purvino nuotr.

1990 m. liepos mėnesį Karaliaučiaus krašto upėmis ir kanalais plaukiame iš Gilijos kaimo į Balgos pilį prie Aistmarių. Žygio organizatorius dailininkas Eduardas Juchnevičius, Gilijoje kūręs lietuvių menininkų koloniją. M. Purvino nuotr.

žūklėje ir kituose darbuose. Padėtis pasikeitė XIX a. pabaigoje, kai sparčiai besivysčiusiai pramonei, šachtoms Vakarų Vokietijoje reikėjo vis daugiau darbo rankų, kai fabriku darbininkų atlyginimai greitai didėjo. Tuomet vis daugiau pamariškių sunkų ir pavojingą gyvenimą prie marių iškeisdavo į gyvenimą miestuose, masiškai emigruodavo į Vakarus, ten gaudami didesnius atlyginimus ir gyvendami patogiau bei idomiau.

Kaimiečių pertekliui išvykus iš pamario, tenykščiai kaimai nežlugo. Ten pagausėjo pasiturinčių ūkininkų, supirkusių išvykusiųjų paliktą turtą, išgydavusių įvairių mechanizmų, XX a. 1-oje pusėje įsivesdavusių telefono ryši. Pamaryje gausėjo įvairių amarininkų ir verslininkų. Pavyzdžiui, Gilijos kaime veikė kopūstų rauginimo fabrikėlis, Karklėje – dirbinių iš nendrių gamykla. Didesniuose kaimuose atsirado kirpyklos, fotoateljė, madingų drabužių krautuvės, užėigos ir restoranai.

Dalies kaimiečių pajamos nebuvo menkos (pavyzdžiui, įgudęs žvejas parplaukdavo iš marių su dviem ar trim centneriais pagautų ungurių). Kai kuriuose kaimuose dar ir XX a. pradžioje kalbėta lietuviškai, ten tebevyravo baltų palikuonys.

Tradicinių pamario kaimų istorija baigėsi 1944 m. pabaigoje – 1945 m. pradžioje, daugumai vietos gyventojų traukiantis į Vakarus nuo artėjančios sovietinės kariuomenės. Nemažai besitraukiančiųjų žuvo pakelyje, tada išlikusieji lietuvininkų palikuonys išsibarstė pasaulyje. Dalis likusių krašte mirė badu, dalis laikyta koncentracijos lageriuose ar ištremti į Sibirą. 1948 m. sovietinis režimas organizavo okupuoto krašto etninę valymą – surinktieji vietos gyventojai buvo išvežti į Rytų Vokietiją (tuomet sovietų okupuotą zoną). Dabar pamario kaimai tėra praeities reiškinys, jų istorijos tyrimas leidžia apibūdinti savitą lietuviškųjų kaimų ir baltiškiosios gyvenamosios variantą.

Kun. Vincas Bobinas

Vytautas ČESNULIS, Vilnius

Tėsinys. Pradžia Nr. 4

Kaltinamasis V. Bobinas į teismą neatvyko, tik atsiuntė paaiškinimą, kad A. Uždaviniio nepažįsta ir taip toliau. Tiesa, buvo užėjęs kažkoks girtas asmuo su merga, gal ir Uždaviny. Jiems paaiškinęs, kad Valkininkų bažnyčioje tuokiama sekmadieniais, o su girtais jis nesišnekės. A. Uždaviny teisme aiškino savaip. Prisiekusi, per vertėją stražniką (policininką) Urbaną liudijusi Uždaviniio žmona jau tapusi M. Tolvaišaitė rėmė vyrą. V. Bobinas išteisintas: ieškovas buvęs girtas, o liudijusi tik jo žmona. Tiesa, nuosprendis nebuvo galutinis, ir Bobinas lapkričio 9 d. prašė vyskupijos valdytojo bylos nuorašo. Kaip byla baigėsi, nežinome.

Po ketverių metų ir dviejų mėnesių vikaravimo Valkininkuose, 1915 m. vasario 23 d. V. Bobinas perkeltas į Daugėlišio parapiją, pasiūlyta apsigyventi prie Paringio koplyčios ir atlikti ten visas dvasininko pareigas. Perkėlimą vikaru prie Daugėlišio bažnyčios patvirtina ir Vilniaus gubernatoriaus 1915 m. raštų apie Romos katalikų dvasininkus ir bažnyčias byla; joje apie tai rašoma kovo 6 d. rašte. Tik Bobinas 1928 m. registracijos lape vadino save Paringio klebonu.

Apie V. Bobino veiklą Daugėlišio parapijoje daugiau sužinome iš vėlesnių metų dokumentų, kai kunigas administravo Vidiškių, lenkiškai vadintų *Przyjaźń* (Draugystė), parapiją. Mat 1925–1928 m. jis teisėtavarkos persekiotas už lietuvių partizanų kovos su lenkais organizavimą. Atseit 1920–1921 m., vykstant karui tarp Lietuvos ir Lenkijos, Bobinas agitavęs Daugėlišio apylinkių lietuvius burtis į partizanus kovai su Lenkija, ir daug jaunų lietuvių pasidavę kunigo raginimui.

Švenčionių teismo tardytojas 1925 m. balandžio 17 d. nusprendė Bobinui pritaikyti specialią policijos priežiūrą. Apie tai Vilniaus kurijai birželio 5 d. pranešė Vilniaus apygardos teismo prokuroras. Apygardos teisme byla nagrinėta 1926 m. sausio 9 d. Kaltinamajam už veiklą prieš Lenkijos valstybę grėsė nuo 4 iki 15 metų sunkiųjų darbų kalėjimo. Tačiau teismas kaltinamąjį nuteisė vieneriems metams ir 6 mėnesiams uždaryti į tvirtovę už lietuvių raginimą burtis į partizanus, „kurie vėliau įvykdė daug ginkluotų užpuolimų prieš Lenkijos kariuomenės dalinius ir visą eilę plėšikiškų užpuolimų“.

Vincas Bobinas teismo sprendimą apskundė Vilniaus apeliaciniam teismui, kuris byla nagrinėjo 1926 m. rugsėjo 21 d. Kaip liudininkas į byla buvo įpainiotas Švenčionių klebonas ir dekanas kun. Nikodemus Vaišutis. V. Bobino liudininkų parodymus teismas atmetė. Remtasi kelių kaltinimo liudininkų parodymais. Anot jų, svarbiausias lietuvių partizanų telkimosi punktas Daugėlišio valsčiuje buvo Paringio klebonija. Kun. Bobinas agitavęs net iš sakyklos, bažnyčioje kalbėjęs, kad „už kiekvieną užmuštą lenkų kareivį bus atleista dalis nuodėmių“, ginklavęs partizanus revolveriais ir šautuvais. Kapinėse prie bažnyčios buvęs lietuviškas plakatas, raginęs užsirašyti į partizanus klebonijoje pas kun. Bobiną. Paveikti jo agitacijos, kai kurie vyrai išbėgo į Lietuvą. Prokuratūra prašė bausmę padidinti iki 5 metų sunkiųjų darbų kalėjimo, tačiau teismas paliko galioti apygardos teismo 1926 m. sausio 9 d. sprendimą, iš kaltinamojo išieškoti 40 zlotų teismo išlaidų ir teismo sprendimo nuorašą nusiųsti vyskupijos kurijai.

Prie V. Bobino bylos Vilniaus apeliacinis teismas grįžo 1927 m. spalio 20 d., o apie jo sprendimą paskelbta lapkričio 3 d. Vėl paliktas galioti apygardos teismo 1926 m. sausio 9 d. sprendimas ir dar kartą iš Bobino pareikalauta 40 zlotų (B. Kviklys klaidingai parašęs, kad lenkų valdžia kunigą 1927 m. nuteisusi 5 metams kalėjimo).

Apeliacinio teismo sprendimą Bobino advokatas apskundė Aukščiausiajam teismui: apie tai rašoma apeliacinio teismo 1927 m. lapkričio 17 d. pranešime kurijai. Aukščiausiasis teismas, atrodo, byla išsprendė Bobino naudai. Daryti tokią prielaidą galima iš arkivyskupo Romualdo Jalbžkovskio atsakymo Lenkijos tikybų ir valstybinio švietimo ministrui. Šis 1928 m. sausio 21 d. prašė arkivyskupo potvarkio dėl Bobino veiklos remiantis Konkordato su Šventuoju Sostu XX straipsniu. Arkivyskupas atsakė: kadangi apeliacinio teismo 1927 m. spalio 20 d. sprendimas panaikintas, todėl jis negalįs pranešti apie Bobino perkėlimą iš Vidiškių į kitą parapiją; tačiau greitai jis bus perkeltas

kitur, nes pats to prašęs: Vidiškėse jam sunkumų kelia vietos pilietis rusas Dorochovas.

Neaišku kada, greičiausiai po apeliacinio teismo 1927 m. spalio 20 d. sprendimo, Bobinas vis dėlto buvo uždarytas į kalėjimą, o Vidiškių parapiją pavesta Kazitiškio klebonui Jonui Skardinskiui. Pastarasis 1928 m. vasario 1 d. arkivyskupui metropolitui pranešė, kad už 1000 zlotų užstatą kun. V. Bobinas paleistas iš kalėjimo ir sausio 26 d. grįžo į Vidiškes. J. Skardinskis sausio 30 d. atidavė jam bažnyčios antspaudą ir metrikų knygas su tiksliais 1927 metų įrašais.

Į Vidiškes V. Bobinas 1921 m. balandžio 9 d. atkeltas iš Paringio. Pasak kurijos 1925 m. balandžio 23 d. atsakymo Švenčionių teismo tardytojui, amžiumi senesnį Vidiškių kunigą G. Murniką reikėjo įkurdinti mažesnėje parapijoje, paskiriant jį į Paringį, o jaunesnis Bobinas atkeltas į Vidiškes. Paringys ir Vidiškės priklausė Švenčionių dekanatui.

Kurijos kancleris 1923 m. sausio 13 d. parašė V. Bobinui, kad sausio 12 d. iš Vidiškių skustis pas vyskupą buvo atvykęs Mykolas Blažėnas. Vyras pareiškęs, jog kun. Bobinas jį primušė ir nedavė pažymėjimo apie žmonos mirtį, kad jis galėtų susituokti Daugėlišio bažnyčioje su kita moterimi.

Rusiškai rašytas, kelių dešimčių žmonių pasirašytas 1923 m. vasario 25 d. skundas prieš Bobiną vyskupui atsiųstas iš Paringio. „Mes kentėm jo visokias nuoskaudas žodžiu ir veiksmu. Jis rezgė intrigas prieš mūsų naująjį kleboną G. Murniką, jį viešai įžeidinėjo“. Kun. Murnikas nenorėjo duoti bažnyčios žemėje Paringyje pasėtų kviečių, tačiau Bobinas juos pasiėmė. Jis paėmė ir pardavė parapijiečių suvežtą medžiagą bažnyčios statybai – apipjautus rąstus. Skunde yra vyskupo Jurgio Matulaičio lietuviškas prierasas, kad vasario 27 d. pas jį lankėsi du parapijiečiai ir sakė, jog Paringyje buvo net riaušės ir žmonių stumdymasis: vieni norėjo medžius vežti, kiti nedavė.

Skundą tyrė Švenčionių dekanas, Daugėlišio klebonas Justinas Petronis. Jis 1923 m. kovo 9 d. vyskupui pranešė, kad Bobinas savivaliaavęs, be parapijiečių žinios pardavęs 64 rąstus, šmeižia kun. Murniką. Tris kartus dekanas Bobiną „auklėjęs“, bet tas laikėsi savo. Tyrimo protokolą surašytas kovo 8 d. Paringyje, dalyvavus Ceikinių klebonui Medardui Užumedzkiui (pastarasis staigiai mirė 1927 m.). Išvada: kviečiai buvo Bobino nuosavybė, o rąstai – bažnyčios, dovanoti vokiečių komendanto per Didįjį karą.

Remdamasis vyskupo potvarkiu, kurijos kancleris 1924 m. gegužės 21 d. V. Bobinui liepė aptarnauti ir Daugėlišio parapiją, kol atvyks į ją paskirtas kun. Jonas Ramelis, pakeisiantis gydytis išvykstantį kun. J. Petronį. Antrą kartą administruoti Daugėlišio parapiją, kol sugrįš jos klebonas, V. Bobinui 1925 m. rugpjūčio 24 d. įsakė vyskupas sufraganas K. Michalkevičius. (Nuo 1912 m. dirbęs Švenčionyse, o paskui Daugėliškyje kun. J. Petronis mirė 1927 m. rudenį; į jo vietą lapkričio mėn. iš Balstogės dekanato Kripno parapijos atkeltas buvęs Nočios klebonas ir Rodūnios dekanas Jonas Kuzminskas.)

Klebonaudamas Vidiškėse, V. Bobinas 1925 m. pradėjo bylinėtis su Helena ir Joachimu Dorochovais. Bylą teisme iškėlė kurijos įgaliojimu.

Vidiškėse seniau buvo Jano Kamenskio 1828 m. iš molio drėbta bažnytelė. Pastačius naują mūrinę bažnyčią, senoji su prie jos aptvertomis kapinėmis liko vietoje. Per karą 1915–1916 m. vietos dvaro valdytoja Šafova kleboną įskundė vokiečiams, kurie jį išvežė į Vokietiją. Šafova senąją bažnytelę nugriovė, tvorą išardė, dargi pasiglemžė geriausius bažnytinius rūbus. Parapijiečiai 1925 m. norėjo bažnytelės vietą su kapinėmis aptverti iš naujo, bet J. Dorochovas užtvėrė kelią, toliau naikino bažnytelės likučius, kirtė medžius. Niokiojimą sustabdė policija. Pasak Dorochovo 1925 m. rugpjūčio 12 d. rašto, senosios bažnytelės vieta buvo per 8–10 metrų nuo dvaro rūmų, todėl dvarininkas nesutiko leisti ten statyti kryžių.

Švenčionių dekanas N. Vaišutis 1925 m. rugpjūčio 22 d. raportavo kurijai, kad lankęsis Vidiškėse. Dvaras stengėsi savaip sutvarkyti sodybą, kurios ribose buvo ir klebonija, o nemylimą kleboną dvarininkas norėjo pašalinti. Pastatytą ir aptvertą kryžių dekanas liepęs nedelsiant pašventinti.

Anot dekaną N. Vaišučio 1926 m. lapkri-

čio 15 d. pranešimo kurijai, dvaras senosios bažnyčios likučius galutinai nugriovė, kelią į senosios bažnyčios vietą ne tik užtvėrė, bet ir užarė. Procesijos nuo klebonijos ten eiti negalėjo. Senosios bažnyčios aikštė, apie 300 kvadratinį sieksnių plotą, dvaras visiškai užgrobė.

Bylinėjimasis su dvaru tęsėsi vėliau Vidiškėse klebonaujant Juozui Paplauskui, Adomui Zarembai, Zigmantui Žeidžiui, Edmundui Mirovskui – bent 1937 m. lapkritį ginčas dar nebuvo išspręstas. Bylą nagrinėjo Švenčionių taikos teismas, Vilniaus apeliacinis teismas, Vilniaus apygardos teismas. Tiesa, klebonas A. Zaremba norėjo taikytis su H. Dorochova, tačiau savo sąlygas 1931 m. gegužės 1 d. iškėlė kurija... Savo ruožtu H. Dorochova 1932 m. gruodžio 20 d. skundėsi kurijai, kad dar klebonas V. Bobinas ėmė naudoti du jai priklausančius žemės sklypus Rimšėnų kaime ir vieną sklypą Lobinių palivarke.

Į ginčą įsitraukė netgi naujosios Vidiškių bažnyčios statytojas, Jo Šventenybės Šv. Tėvo šambelionas Janas Kamenskis, maršalo J. Pilsudskio bendramokslis: abu jie 1885 m. baigė Vilniaus 1-ąją gimnaziją. J. Kamenskis 1935 m. pradžioje kreipėsi užtarimo į maršalą. Laišką maršalo kanceliarija persiuntė Tikybų ir valstybinio švietimo ministerijai...

1928 m. sausį iš kalėjimo paleistą V. Bobiną vasario 8 d. pasikvietė arkivyskupas Jalbžkovskis, o kovo 15 d. jam parašė, kad iš Svyrių dekanato Vyšniavo parapijos iškėlus kun. Juozą Paplauską, liko laisva vieta ir norėtų jį ten perkelti (kun. J. Paplauskas anksčiau buvęs Rudnios ir Dubičių klebonas dabartiniame Varėnos rajone). Tačiau į Vyšniavą Bobinas, atrodo, nenuvyko. Balandžio 16 d. arkivyskupas liepė jam keltis į Kazitiškį, iš kurio išvyko klebonas J. Skardinskis.

Iš Vidiškių į Kazitiškį atkeltas Bobinas greitai ir čia susilaukė skundų. Į kuriją 1928 m. gegužės 21 d. kreipėsi matininkas Kazimieras Blažejevičius. Nuo 1925 m. Daugėlišio valsčiuje dirbęs matininkas tikino, kad Vidiškėse blogą vardą igijęs Bobinas ne ką geriau elgėsi ir Kazitiškyje: važinėjo po kaimus ir įkalbinėjo Vidiškių parapijiečius nepriimti kito klebono; važinėjo su visu moterų etatu (palyda. – *Red. past.*).

Ištirti reikalą vyskupas sufraganas K. Michalkevičius gegužės 24 d. pavedė Švenčionių klebonui ir dekanui Petriui Mankauskui. K. Blažejevičiaus skundą dekanas tyrė birželio 5 dieną. Kaip notarą norėjo pasiimti Daugėlišio kleboną J. Kuzminską ir kun. J. Ramelį iš Paringio, bet abiejų nerado namuose. Tad nuvažiavo vienas. Nustatė, jog Bobinas Ignalinos turguje šneka kvailystes apie naująjį Vidiškių kleboną J. Paplauską ir kitaip jam kenkia. Kun. J. Paplauskas birželio 15 d. taipogi pasiskundė kurijai, kad į Kazitiškį perkeltas po pirmtakas Bobinas krikštija Vidiškių parapijos vaikus, Kazitiškio bažnyčioje ragina nekrikštyti vaikų Vidiškėse, neaukoti ten pinigų mišioms.

Dekano išvada: V. Bobinas ir J. Paplauskas gyventi greta negali, reikėtų juos perskirti. Šitokia savo nuomonę Mankauskas 1928 m. birželio 23 d. pasiuntė kurijai. Tačiau arkivyskupija permainų nedarė.

Švenčionių miesto teismas 1930 m. sausio 27 d. pranešė Vilniaus vyskupui ordinarui K. Michalkevičiui, kad remiantis Kazitiškio gyventojų Kazimiero Juodagalvio skundu teisme yra iškelta byla dėl V. Bobino elgesio. K. Juodagalvis skundėsi, kad 1929 m. lapkričio 12 d. kunigas savo bute tris kartus smogęs kumščiu jam į veidą. Vilniaus vaivadijos įstaigos Administracinis skyrius tą patį pakartojo vasario 18 d. rašte arkivyskupui Jalbžkovskui.

Teismas 1930 m. vasario 20 d. posėdžiavo Dūkšte. Nutarta: kadangi Juodagalviui nebuvo įteiktas šaukimas atvykti į teismą, nes ieškovas pakeitęs gyvenamąją vietą ir nepranešęs teismui, byla numarinti. Apie tai balandžio 2 d. pranešta vyskupijos ordinarui.

Kurijos kancleris A. Savickis 1930 m. rugsėjo 30 d. įsakė V. Bobinui su visomis klebono teisėmis administruoti ir Vidiškių parapiją jos klebono J. Paplausko ligos laikotarpiu. Kun. J. Paplauskas spalio 31 d. mirė (palaidotas Vidiškių šventoriuje). V. Bobinas lapkričio 4 d. parašė Švenčionių dekaną P. Mankausko leisti grįžti į savo parapiją – Kazitiškį. Tačiau dekanas prašymo neklaušė, liepė toliau administruoti Vidiškių parapiją. Tai tęsėsi iki 1931 m. sausio 10 d., kol iš Dalekių netoli Lydos atvyko naujasis Vidiškių klebonas Adomas Zaremba (Bobi-

nas ir Zaremba buvo pažįstami: juk po Bobino Zaremba 1910 m. gegužės 4 d. perėmė laikinai tvarkyti Butrimonių parapiją).

Vincas Bobinas 1931 m. vasario 2 d. rašte arkivyskupui metropolitui paprašė išaiškinti, ar jis turi teisę į dalį Vidiškių bažnyčios beneficijos per tos parapijos trijų mėnesių administravimą. Mat Švenčionių dekanas, pasak Zarembos, sakęs neduoti Bobinui jokios dalies. Tai neteisinga. Kam teks pajamos už 1930 m. spalį, lapkritį ir gruodį – dekanui ar kun. Paplausko šeimininkei? O gal jas pasiims kun. Paplausko artimiausias kaimynas, Daugėlišio klebonas Kuzminskas? Administruoti Vidiškes nebuvo lengva: visą laiką siautė darganos, pūgos ir šalčiai, nebuvo šilto maisto, gyvenęs pusbadžiu, nes savo virtuvės iš už 10 km negalėjo pasiimti, be to, sirgo gripu, važinėjo savo arkliu ir kita. O kun. Zaremba už gruodį gavęs dvigubą atlyginimą: kaip Dalekių ir kaip Vidiškių klebonas. Arkivyskupijos Administracinė žemių taryba iššiaiškino ir kancleris 1931 m. vasario 17 d. Bobinui atsakė, kad jis už tuos tris mėnesius turįs teisę tik į *iura stolae* (už bažnytinius patarnavimus), nes kitos pajamos iki kun. Paplausko mirties priklausė jam, o po mirties – jo įpėdiniui. (Kun. A. Zaremba vėliau perkeltas į Paringį, kur 1943 m., pasak B. Kviklio, nužudytas ryšių su komunistais turėjusių asmenų, o pasak P. Bieliausko 1920–1957 m. dienoraščio komentaro – hitlerininkų.)

Kazitiškio klebonui V. Bobinui 1935 m. gegužės 16 d. liepta nuo tos dienos iki birželio 16 d. atlikti klebono pareigas Palūšėje, kol pasveiks jos klebonas Petras Prunskis (jį bolševikai 1941 m. išvežė į Sibirą, kur 1942 m. kunigas mirė).

1938 m. lapkričio 17 d. V. Bobinas aiškinosi kurijai dėl ginčo su Pagurbės viensėdžio gyventoju Nikodemu Abaravičiumi. Mat pastarasis liepos 20 d. pasiskundė kurijos kancleriui, kad Bobinas gano savo gyvulius už matininko prieš ketverius metus nužymėtų ežiaženklį. N. Abaravičius bijojo, kad kunigas neužimtų ir jo pievų. Be to, Bobinas jį su žmona šmeižęs. Norėtų paduoti Bobiną į teismą. Savo ruožtu V. Bobinas aiškino, kad Abaravičius neteisus. Turėjo jis prieš 10 metų iš Kazitiškio dvaro išgytą durpyno sklypą, kuris 200–300 metrų ribojosi su bažnyčios žeme. Išlikęs dar dvaro laikais iškastas griovys tarp dvaro ir bažnyčios žemių. Kurijai Bobinas nusiuntęs bažnyčios žemių planą, kuriame visos ribos aiškios. Daugiau informacijos apie tą ginčą nėra.

Kazitiškio parapiją 1939 m. gegužės 23 d. lankė Vilniaus arkivyskupas R. Jalbžkovskis. Tadien jis pasirašė klebono Bobino gegužės 20 d. lotyniškai užpildytą *Visitatio pastoralis* blanką. Anot jo, Šv. Stanislovo Kankinio bažnyčios būklė gera, liturginių reikmenų pakanka, klebonija ir ūkio pastatai taipogi geros būklės. Klebonui patarta plėsti religines brolijas, Eucharistijos karžygių ir Katalikų veikimo organizacijas, parašyti monografiją apie bažnyčią ir parapiją, vesti parapijos kroniką. Arkivyskupas 102 žmonėms suteikė Sutvirtinimo sakramentą.

Arkivyskupija, matyt, neapsikentusi skundų, 1939 m. rudenį iš tikrųjų norėjusi daryti Kazitiškyje permainas. Valdyti parapiją, kai nebuvo joje klebono, spalio 10 d. patikėtą kun. Vaclovui Zaborovskiui. Tik neaišku, ką tuomet veikė Bobinas. Yra netgi spalio 22 dienos kolektyvinis – daugiau kaip 200 parašų – parapijiečių prašymas palikti jiems Zaborovskį, kuris pakėlęs parapiją dvasiškai, jau pramokęs lietuvių kalbos ir kt., neskirti iš Medilo atkeliamo kun. Danieliaus Buivio. Tačiau dar spalio 14 d. V. Zaborovskiui liepta vykty klebono pareigoms į Medilą už Naručio ežero. V. Bobinas pasiliko Kazitiškyje.

Kazitiškio parapijiečių lietuviškai rašytame skunde kurijai be datos su 89 parašais prašoma paimti iš jų Bobiną, nes šis atbaidė žmones nuo bažnyčios, nesuteikia jiems paskutinių sakramentų, nekrikštija kūdikių, dėl to tenka vykty kitas parapijas, klebonas girtauja ir taip toliau. Galima spėti, kad skundas rašytas ne anksčiau kaip 1940 metais.

Pasak 1940 m. vasario 12 d. lietuviškos anketos ir 1941 m. birželio 10 d. rusiškai užpildytos, V. Bobinas mokėjęs lietuvių, rusų, lenkų ir baltarusių kalbas. Kai kuriuos raštus kurijai, pvz., dėl dispensų santuokoms ir kt., tiek lenkų okupacijos metais, tiek vėliau rašydavęs lotyniškai. 1941 m. buvo prirašytas prie Ignalinos milicijos skyriaus.

Tėsinys kitame numeryje

Mažoji Lietuva

Dėl Mažosios Lietuvos vardo

Dr. Martynas PURVINAS, Kaunas*Atkelta iš 1 p.*

(kuriame būta ir savitesnių plotelių su lokaliniais ypatumais), kurį pakankamai tiksliai apibūdina *Mažosios Lietuvos* terminas. Iki 1920 m. pradžios Nemunas niekad neskyrė lietuvininkų gyventų plotų. 2012–2013 m. „Vorutoje“ publikuotuose straipsniuose apie Mažosios Lietuvos paneminius aš ne kartą pabrėžiau, kad dauguma panemunių gyvenviečių ir ten gyvenusių žmonių valdydavo žemės plotus abiejuose Nemuno krantuose, kad didžioji upė šimtmečius buvo ne kokia „geležinė uždanga“, o patogi susisiekimo magistralė.

Žinoma, kad, pavyzdžiui, Pagėgių apylinkės šimtmečius egzistavo kaip Tilžės priemiestinė zona. Įvairūs Prūsijos administraciniai teritoriniai dariniai dažniausiai aprėpdavo abu Nemuno krantus (antai, Šilutės (Šilokarčemos) apskrities valdos 1818–1919 m. driekėsi toli į pietus už Skirvytės ir Rusnės atšakų). „Kelionės į Tilžę“ (kaip į faktinę Mažosios Lietuvos sostinę) praeityje buvo būdingos ne vien pa-

mariškiams, bet ir tolimesnių Pietnemunės apskričių gyventojams. Kaip didžioji ir oficialioji provincijos sostinė daug kam buvo žinomas Karaliaučius. Per kelis šimtmečius nemažame plote nuo Klaipėdos šiaurėje, Smalininkų šiaurėje, Vištyčio rytuose buvo susiformavusi etnokultūrinė lietuvininkų grupė, savitos tradicijos ir visa kita, kas gali susiklostyti per ilgesnį pastovaus ir sėslaus gyvenimo laikotarpį. Įvairūs amatininkų dirbiniai (nuo jau minėtų antkapinių paminklų iki baldų), žemdirbių produkcija ir kitkas keliaudavo per visą kraštą, savaip susiedami vietos lietuvininkus.

Tenka pabrėžti, kad Klaipėdos krašte vos per porą dešimtmečių negalėjo susikurti jokia ryškesnė etnokultūrinė grupė – tam būtų reikėję ištisų šimtmečių. Dažnai spekuliuojant „klaipėdiškių“ sąvoka, nutyliama, kad tai tebuvo administraciniu būdu sukurta gana formaliai atskirtos teritorijos gyventojų grupė, nesietą kokiais specifiniais etnokultūriniais ryšiais. „Klaipėdiškių“ savitumo

nepripažino ir nacistinė Vokietija, ilgai gundžiusi tuos žmones glaustis prie „tėvų krašto“ – 1939 m. aneksavus Klaipėdos kraštą, ta teritorija buvo prijungta prie jau egzistavusių Rytprūsių teritorinių padalinių. Dėl tokių priežasčių jokios prasmės neturi bandymai lietuvininkų etnokultūrinį regioną vadinti *Klaipėdos kraštu* (tas terminas žymi tik trumpalaikį administracinį istorinį darinį, o ne kokius stabilesnius ir reikšmingesnius etnokultūrinius ar etnografinius dalykus, kuriuos galima būtų sieyti su žinomu lietuviškuoju paveldu ar didžiais krašto šviesuoliais). Tam regionui įvardinti Lietuvoje visai tinkamai buvo pasirinktas *Mažosios Lietuvos* vardas, kurį pakeisti nėra jokios prasmės.

Deja, istorijos perrašymas Rusijos naudai jau tapo atskirų grupuočių ipročiu. Pavyzdžiui, tas pats V. Safronovas „Mažosios Lietuvos enciklopedijos“ IV tome (kurio redakcinei kolegijai vadovavo S. Pocyte) apibūdindamas Raudonąją armiją, nutylėjo

to bolševikinio režimo įrankio realią veiklą (bandymus užgniaužti besikuriančios Lietuvos nepriklausomybę, rengtus planus jėga užimti Lietuvą ir Mažąją Lietuvą – Rytprūsius, vaidmenį sovietinėse represijose ir t. t., p. 57). Tas pats vadinamųjų istorikų duetas teigė, kad XVIII a. viduryje „Rusijos kariuomenei okupavus Mažąją Lietuvą, Rusijos kariuomenė provincijoje laikėsi disciplinos“ (p. 151), nors iš daugelio šaltinių ir publikacijų žinoma apie ten vykdytas civilinių gyventojų žudynes, plėšikavimą, krašto niokojimą, Ragainės miesto šiurkštų naikinimą (taip pražudant ir M. Mažvydo gyvenimo pėdsakus).

Taip Lietuvos žmonės pratinami prie „reikiamai perrašytos istorijos“ – esą sava-noriškai atsisakant *Mažosios Lietuvos*, raginant pamiršti sovietinio režimo padarytas skriaudas, nepastebėti dabar plėtojamo informacinio karo iš Rytų padarinių.

*Autoriaus nuotr.***Trakų rajonas**

Lietuvos valstybės atkūrimo dieną Onuškyje – ir herbas, ir vėliava

Daiva ŽILIONIENĖ, Onušio Donato Malinausko vidurinės mokyklos mokytoja*Atkelta iš 1 p.*

Malinausko vidurinės mokyklos merginų atliekama daina „Kur bėga Šešupė“. Skambėjo posmai, skirti Lietuvai – tėvynei, tėviškei, gimtinei.

Onušio seniūnė Zita Aniulienė pristatė bendruomenei Onušio herbą ir vėliavą. Onušio miestelio herbo etaloną sukūrė dailininkė Laima Ramonienė. Herbo etalonas 2012 m. kovo 1 d. aprobuotas Lietuvos heraldikos komisijoje ir tų pačių metų kovo 29 d. patvirtintas Lietuvos Respublikos Prezidentės dekretu.

Herbą pagamino dailininkas Arvydas

Každailis, vėliavą pasiuvo dailininkė Regina Každailienė. Herbe žaliame fone pavaizduota sidabrinė sidabražolė su trimis auksiniais žiedais. Kodėl sidabražolė? Tai retas augalas, jo randama Onušio apylinkėse, turi gydomųjų savybių. Na, o žalia fono spalva simbolizuoja ne tik puikią Onušio gamtą, bet ir papildoma sidabražolės, kaip vaistinio augalo, prasmę, nes heraldikoje ši spalva reiškia ir sveikatą.

Herbą patikėta įnešti buvusiam Onušio seniūnui Juozui Okunevičiui ir Vydui Kasperavičiui (Onušio Donato Malinausko

vidurinės mokyklos dailės mokytojui, herbo idėjos autoriui). Vėliavą įnešė Onušio jaunimas – miestelio ateitis jų rankose. Šv. Mišias, kurių metu pašventinti Onušio herbas ir vėliava, aukoją Jo Ekscelencija Kaišiadorių vyskupijos vyskupas emeritas Juozas Matulaitis. Mišias užbaigė visų šventės dalyvių sugiedota „Tautiška giesmė“.

Onuškiečius Valstybės atkūrimo dienos proga sveikino Trakų rajono savivaldybės meras Vytautas Zalieckas. Meras prisiminė pernykštes Kovo 11-osios iškilmes Onušio mokykloje, kai mokyklai buvo suteiktas Nepriklausomybės Akto signataro Donato Malinausko vardas, pasidžiaugė, kad šiandien, Valstybės atkūrimo dieną, iškilmingai pristatytas ir pašventintas Onušio herbas ir vėliava, palinkėjo, kad tokių svarbių datų grandinė nenutruktų. Iškilmes bažnyčioje vai-

nikavo įspūdingas koncertas. Šventės dalyvius sveikino Donato Katkaus vadovaujamas Šv. Kristoforo kamerinis orkestras, solistės Laura Zigmantaitė ir Eglė Strumskytė. Nuoširdžiai dėkojame gerbiama profesoriui, solistėms, orkestro muzikantams, kurie šią svarbią Lietuvai dieną sutiko atvažiuoti į Onušį, nedidelį miestelį, bet labai mylintį Lietuvą.

Baigiantis šventei bažnyčios šventoriuje ant Nepriklausomybės Akto signataro D. Malinausko kapo buvo padėtos Lietuvos Respublikos Prezidentės ir Lietuvos Respublikos Seimo puokštės, uždegtos žvakutės. Iškilmingą minėjimą užbaigė ramybe dvelkianti Maironio „Lietuva brangi“.

LR Prezidentė Dalia Grybauskaitė įteikia gėles vasario 16-osios signatarų giminėms. Donato Malinausko giminės atstovai dešinėje Bartas Markevičius, kairėje jo žmona Inga ir vaikai Ūla ir Liepa

Lietuvos banko valdytojas Vytautas Vasiliauskas

Kaišiadorių vyskupas Juozas Matulaitis

Šv. Kristoforo kamerinis orkestras, vadovas Donatas Katkus

Šventės svečias Šv. Kristoforo kamerinis orkestras. Iš dešinės: vadovas Donatas Katkus, dainininkė Eglė Strumskytė bei dainininkė Laura Zigmantaitė

Lietuvos ir Baltarusijos istorijos įvykių interpretacijos

Zoska Veras: baltarusių poetė, rašytoja, redaktorė

Vytautas ŽEIMANTAS, Baltarusijos rašytojų sąjungos narys, Vilnius

Poetės, rašytojos ir redaktorės Liudvikos Savickajos likimas neeilinis. Ji pateko į visas mūsų kaimynės Baltarusijos enciklopedijas, literatūrinius žinykus, o lietuvių visuomenei, nors Vilniuje pragyveno net 70 metų, deja, liko mažai žinoma.

Liudvikos Savickajos tėvai buvo kilę iš Gardino krašto, vadino save litvinais. Kurį laiką jie gyveno Ukrainoje, ten 1892 metais mažoje kaimo trobelėje ir gimė Liudvika. Vėliau šeima vėl grįžo į gimtuosius kraštus.

Gyvendama Gardine ir mokydamasi mergaičių gimnazijoje jaunoji Liudvika vis labiau artėjo prie baltarusių tautinio atgimimo idėjų, užmezgė ryšius su Vilniujeėjusiu baltarusių laikraščiu „Naša niva“. Jame baltarusių kalba išspausdino pirmuosius savo eilėraščius, kuriuose atsivėrė jaunos merginos gebėjimas jautriai pajusti aplinką, gamtos grožį.

Senelio, tuomet garsaus bitininko, pavyzdžio paskatinta ji stojo į dvimečius sodininkystės ir bitininkystės kursus Varšuvoje, kuriuos baigė 1914 m.

Šalia gamtos propagavimo ji kartu su kitais „Naša niva“ autoriais karštai palaikė ir baltarusių tautinio atgimimo judėjimą. 1918 m. kovo 25 d. pasirašė Baltarusijos Liaudies Respublikos Nepriklausomybės aktą. Deja, Baltarusija tada netapo nepriklausoma. Vakarinę jos dalį, kaip ir Vilniaus kraštą, okupavo Lenkija, rytinę – Sovietų Rusija.

Pirmojo pasaulinio ir pilietinių karų audroms praūžus, 1923 metais Liudvika Savickaja atvažiavo gyventi į Vilnių. 1926 metais Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčioje susituokė su Antonu Voiciku. Ši bažnyčia lenkų okupacijos metais buvo vienintelė Vilniuje, kurioje pamaldos buvo leidžiamos lietuvių ir baltarusių kalbomis.

Panerių pušyne kartu su antruoju vyru Antonu Voiciku ji pasistatė erdvią trobą. Ją statė perėmė ukrainietišku kaimo statybininkų patirtį – iš įvairios medienos, aplipindami visą statinį moliiu. Namas išėjo pigus, o tarnavo jai iki pat mirties.

1927 metais jiems gimė dukra Galina Voicik, ištekejusi – Luckevič. Dukra mokėsi Vilniaus baltarusių gimnazijoje, 1950 metais baigė Vilniaus universitetą, dirbo Gardino ir Vilniaus pedagoginiuose institutuose, tapo žinoma baltarusių filologe, pedagogė, publicistė, Vilnios baltarusių tyrėja. Parašė ir Vilniuje baltarusių kalba išleido knygas „Zoska Veras“ (1992), „Liavon Luckevič“ (1999), „Baris Kit“ (2001), kartu su vyru L. Luckevičiumi – „Aliaksandr Kuoš“, „Aliaksandr Ylasou“, „Janka Šutovič“, „Piotr Sergijevič“ (visos 2000), „Konstantin Galkovski“, „Marjan Peciukevič“ (abi 2001), „Adam Stankevič“, „Anton Antanovič“ (abi 2002). Iš lietuvių ir baltarusių kalbą išvertė Česlovo Kudabos knygą „Nerimi“ (1992).

Liudvika Savickaja pradėjo dirbti Vilniuje einančiuose baltarusiškuose laikraščiuose. Pasirašinėjo įvairiai – vyro pavarde Voicik, slapyvardžiais Zoska Veras, Mirko, Mama. Turėjo ir gamtos mylėtojiui mielą slapyvardį – Šara Ptaška (Pilkas paukštelis). Vėliau išigalėjo Zoskos Veras slapyvardis, su juo ji ir įėjo į baltarusių kultūros ir literatūros istoriją.

Ji buvo drąsi moteris. Kai į Lukiškių kalėjimą pateko jaunas baltarusių poetas M. Mašara, ji sugebėjo slapta iš kalėjimo išnešti jo eilėraščius ir už savo pinigų 1923 m. Vilniuje išleisti jo pirmąjį poezijos rinkinį „Mažyliai“.

Tuomet lenkų okupuotas Vilniaus kraštas buvo daugiakalbis. Trūko pažintinės literatūros, žodynų. Todėl Liudvika Savickaja ėmėsi rimto darbo ir pradėjo rengti „Baltarusių-lenkų-rusų-lotynų botanikos žodyną“. Ji išleido Vilniuje 1924 metais. Pasirašė vis labiau populiarėjančiu Zoskos Veras slapyvardžiu. Žodynas turėjo pasisekimą, turi ir išliekamąją vertę. Jau Minske jis buvo pakartotinai išleistas 1992 metais.

Kursuose įgautas bitininkystės žinias ji dosniai perteikdavo Vilniaus krašto bitininkams. Ji tapo rimtu bitininkų autoritetu. Tai leido jai Vilniuje įsteigti Baltarusių kooperatinę bitininkų draugiją „Bitė“. Šiai draugijai ji pirmininkavo per dešimt metų (1928–1939).

„Bitė“ tiek sustiprėjo, kad pradėjo leisti (1934–1938 m.) draugijos žurnalą „Belaruskaja borc“. Jo leideja ir redaktorė, aišku, buvo Zoska Veras.

Ji gerai suprato, kad tėvynės, tautos,

gimtojo krašto pažinimą būtina ugdyti nuo mažens ir tai daryti reikia gimtąja kalba. Todėl ji ėmėsi organizuoti vaikiškų leidinių baltarusių kalba leidimą. 1927 metais parašė ir kartu su M. Bučinska Vilniuje išleido parankinę knygą baltarusių moksleiviams „Mūsų vaikų sodelis“.

Sumanė leisti iliustruotą žurnalą vaikams. Pavadino jį gražaus paukštelio – liepsnelės vardu „Zaranka“. Jos redaguojamas žurnalas ėjo Vilniuje 1927–1931 metais.

Jame buvo spausdinami J. Kupalos, M. Bahdanovičiaus, Z. Biadulio, M. Mašaros, kitų, vėliau tapusių baltarusių literatūros klasikais, apsakymai, eilėraščiai, gamtos vaizdėliai. Man įsiminė Zoskos Veras trumpi apsakymai gamtos tema.

Baltarusių etnografas, rašytojas, habilituotas filologijos daktaras A. Lísas prisimena: „Mano beknygė vaikystę skaidrino Vilniuje leidžiamas vaikų žurnalas „Zaranka“. Man tai buvo giminiškas, artimas šviesos spindulys, kurį sutvėrė rašytoja ir žurnalistė Zoska Veras kartu su savo leidinio bendradarbiais.“

Kai dėl okupacinės lenkų valdžios trukdymų „Zaranką“ teko uždaryti, Zoska Veras rankų nenuleido. Vilniuje, padedant kunigui Vincentui Hadliauskiui pradėjo leisti (1934–1935) kitą vaikams skirtą gamtos pažinimo žurnalą, taip pat gražiu pavadinimu „Tarpumiškė“ (Laukymė) – „Praleski“.

Daug Zoskos Veras kūrinių bitininkystės, sodininkystės, žemės ūkio patarimų buvo skelbiama ir jos leistuose plėšiamuose sieniniuose kalendoriuose, kurie baltarusių kalba Vilniuje buvo spausdinami 1926–1939 metais.

Karas, valdžių kaita ilgą laiką pritildė Zoską Veras. Ji ilgai negalėjo taikstyti su sovietine valdžia. Itakos tam, matyt, turėjo ir faktas, kad jos pirmąjį vyrą Fabianą Šantyrą 1920 metais sušaudė bolševikai. Tada ji liko viena su mažamečiu sūnumi Antonu.

Aktyvi baltarusių veikėja negalėjo palankiai vertinti ir pirmųjų sovietinės valdžios žingsnių Vilniuje, kai tik išvijus vokiečius, 1944 metais buvo uždaryta Vilniaus baltarusių gimnazija, o daugelis jos mokytojų buvo ištremti į Sibirą. Vėliau uždarytas Vilniaus Ivano Luckevičiaus baltarusių muziejus, nutrauktas visų baltarusių kalbaėjusių laikraščių leidimas. O baltarusių kultūros ir spaudos darbuotojai buvo represuojami.

Dar labiau jos neigiamą nusistatymą sovietų valdžios atžvilgiu sustiprino jos pirmagimio sūnaus Antono Šantynos likimas. 1946 metais jis buvo suimtas už tai, kad karo metais bendradarbiavo Vilniujeėjusiam baltarusių laikraštyje „Sciag Pracy“ (Сцяг Працы). Antonas Šantyra buvo nuteistas sušaudyti. Greičiausiai „teisėjai“ nelabai gilinosi į jo rašinių tematiką. Užteko to, kad jis bendradarbiavo laikraštyje, kurį toleravo vokiečių valdžia. Nes vėliau bausmė buvo sušvelninta iki 25 metų kalėjimo be teisės susirašinėti. O rašė jis drąsiai, teigdamas, kad Hitleris ir Stalinas vienas ir tas pats. Jei tokie Antono Šantynos tekstai patektų tiems „teisėjams“ ir rankas, vargu ar jam būtų atšaukta mirties bausmė. Dešimt metų nei motina, nei sesuo nežinojo Antono likimo. Tik po Stalino mirties, 1956 metais jis, jau labai sunkiai sirgdamas, sugrįžta į Vilnių.

Anot Zoskos Veras, pokario metai tai buvo „Letarginio sapno laikai“. Tik 1961 m. ji vėl pradėjo rašyti. Jos prisiminimai apie XX amžiaus pradžios baltarusių atgimimą pasirodė Baltarusijos spaudoje. 1982 m. ji buvo priimta į Baltarusijos rašytojų sąjungą. Apie ją vėl pasipylė publikacijos, gausūs jos interviu, buvo filmuojama.

Jos kūrinių rinktinė buvo išleista Minske 1985 m. Ją pristatydamas literatūrologas Nilas Gulevičius rašė: „Lyriniai autorės kūriniai – tai savotiški eilėraščiai prozoje. Juose jautriai perduodamos ne tik nuotaikos, bet ir pamąstymai, kurie skaitytojui kelia pagarbos, nuoširdumo jausmus. Tada atsiveria gilus bendravimas su dvasiškai turtingu, inteligentišku žmogaus pasauliu“.

Mirė Zoska Veras 1991 metais, eidama 99 metų. Vilniaus baltarusių visuomenė, jos artimieji jau ruošėsi prasmingai paminėti Zoskos Veras šimtmetį jubiliejų. Deja, jai pritrūko iki gražios sukakties vieno mėnesio ir kelių dienų... Prieš mirtį ji gyveno dar prieš karą pastatytame name Paneriuose, todėl ir buvo palaidota Panerių kapinėse. Ji pragyveno ilgą ir labai permainingą gyvenimą.

Zoskos Veras portretas. Dailininkas Anatolijus Kryvenka (Minskas, 1993)

Zoskos Veras „Baltarusių-lenkų-rusų-lotynų botanikos žodynas“, Vilnius, 1924 metai

Zoska Veras eilėraščių ir apsakymų rinktinė „Kalaski“, Minskas, 1985 metai

Vilniuje leisto žurnalo „Zaranka“ pirmasis numeris. 1927 metai

svaboda.org (RFE/RL)

Zoskos Veras ekslibris. Dailininkas Viačka Celešas

Liaudies seimas

Sigitas TUTLYS, Vilnius

Prieš 73 metus, 1940 m. liepos mėn. buvo sudarytas vadinamasis Liaudies seimas. Kas buvo šis seimas?

Liaudies seimas – marionetinė aukščiausiosios valstybinės valdžios institucija, veikusi Lietuvoje 1940 m. liepos 21–rugpjūčio 25 d. pagal Lietuvą okupavusios (1940 birželio 15 d.) Sovietų Sąjungos vadovybės parengtą politinį scenarijų. Jis buvo patvirtintas liepos 1 d., jau paleidus Lietuvos Respublikos seimą, SSRS pasiuntinybėje įvykusiame pasitarime, į kurį buvo pakviesti 1918 m. įkurtos Lietuvos komunistų partijos (toliau – LKP) vadovai ir kai kurie Liaudies vyriausybės¹ nariai. Tačiau svarbiausi sprendimai buvo priimami Maskvoje. Liaudies seimo rinkimai buvo organizuojami remiantis minėtos vyriausybės liepos 5 d. paskelbtu seimo rinkimų įstatymu. Seimo rinkimų organizavimą ir nutarimų priėmimą kontroliavo SSRS vyriausybės ypatingasis įgaliotinis Lietuvai Vladimiras Dekanozovas, vėliau – SSRS nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Nikolajus Pozdniakovas. Liepos 8 d. Vyriausioji rinkimų komisija, vadovaujama LKP Centro komiteto (CK) nario Vlado Niunkos, išaiškino, kad kelti kandidatus į seimą gali tik valdžios leidimus veikti turinčios organizacijos, t. y. komunistinės (komunistų partija, 1919 m. įkurta Lietuvos komunistinė jaunimo sąjunga, komunistų vadovaujamos profesinės sąjungos ir MOPR²), nes visos kitos jau buvo uždraustos. Kandidatų į Liaudies seimą sąrašą sudarė Lietuvos darbo liaudies sąjungos³ vardu veikiantį LKP. Visi iškelti kandidatai atstovavo šiai sąjungai, dauguma jų – LKP nariai, tačiau tarp nepartinių kandidatų buvo ir Lietuvai žinomų žmonių: rašytojai Petras Cvirka, Liudas Dovydėnas, Liudas Gira, Stasė Vaineikienė, Antanas Venclova, operos solistė Aleksandra Staškevičiūtė, aktorai Romualdas Juknevičius, Henrikas Kačinskas. Paskelbus rinkimų datą (liepos 14–15 d.), prasidėjo klaidinanti propaganda bei agitacija. Lietuvos liaudies darbo sąjungos programa užsienio politikos srityje skelbė Lietuvos Respublikos ir Sovietų Sąjungos tautų draugiškumą ir sąjungą, tačiau neužsiminė apie Lietuvos stojimą ir SSRS. Vidaus politikoje sąjunga žadėjo atleisti darbo valstiečius nuo mokesčių nepriemokų ir skolų, aprūpinti žemę bežemius ir mažažemius, pagerinti darbininkų ir tarnautojų padėtį, išplėsti ir pagerinti socialinį draudimą bei sveikatos apsaugą, plėtoti tautinę kultūrą, užtikrinti tautų lygybę ir tikėjimo laisvę, taip pat žodžio, spaudos, susirinkimų, sąjungų laisvę, piliečių asmens ir turto neliečiamybę, sumažinti butų nuomos kainą, įvesti civilinę metrikaciją. Rinkimų kampanija ir Liaudies seimo rinkimai vyko pagal Lietuvos seimo rinkimų įstatymą ir SSRS rinkimų pavyzdį;

rinkėjai neturėjo pasirinkimo galimybės – į 79 vietas buvo pasiūlyti 79 kandidatai. LKP ir Liaudies vyriausybė slėpė nuo rinkėjų ketinimus paskelbti Lietuvoje sovietinę valdžią ir parengti Sovietų Sąjungai teisingas prielaidas aneksuoti Lietuvą.

Tačiau vien demagoginiais pažadais Maskvos valią vykdžiusi komunistų partija nepasiklovi. Rinkimams rengėsi ir svarbiausia represinė įstaiga – Valstybės saugumo departamentas, vadovaujamas LKP CK pirmojo sekretoriaus Antano Sniečkaus. Liepos 6 d., t. y. tą dieną, kai buvo pranešta apie seimo rinkimus, A. Sniečkus pasirašė slapta įsakymą, kad reikia tuoj pat suimti destruktivų, agituojančių prieš Liaudies vyriausybę ar ardantį rinkimų tvarką elementą. Todėl rinkimų kampanijos metu imtasi represijų: jau nuo birželio pabaigos prasidėjo suėmimai, liepos 11–12 d. suimta apie 250 partijų, visuomeninių organizacijų veikėjų, buvusių valstybės pareigūnų, karininkų ir kt., liepos 17 d. su šeimomis į Sovietų Sąjungą ištremti (prasidėjus SSRS–Vokietijos karui – įkalinti) buvęs ministras pirmininkas Antanas Merkys ir buvęs užsienio reikalų ministras Juozas Urbšys. Politiniame žodyne atsirado terminas *liaudies priešas*, kuris buvo labai platus ir sąmoningai neapibrėžtas. Jis buvo taikomas ne tiek *buržujams*, kiek visiems tiems, kurie nepatenkinti naująja valdžia, skleidžia *gandus*, kad Lietuva okupuota, kad šalyje būsia kolūkiai, kad litą pakeisiam rubliai, o pirmiausia tiems, kurie neisia balsuoti⁴. Į balsavusių rinkėjų pasus buvo dedami antspaudai, kad būtų aišku, kas dalyvavo balsavime. Bauginimai ir grasinimai, ypač pasų žymėjimas, buvo veiksminga valdžios priemonė surenkant liepos 14–15 d. (rinkimai buvo pratęsti) prie balsadėžių rinkėjus. Be to, 1940 m. vasarą miestuose ir miesteliuose, bažnytkaimiuose ir net kaimuose vyko komunistiniai mitingai, susirinkimai, demonstracijos. Jų dalyvius sutraukdavo socialinės iliuzijos, taip pat smalsumas.

Oficialiais duomenimis, rinkimuose dalyvavo 95,1% visų turinčių teisę balsuoti, už iškeltus kandidatus balsavo 99,19% rinkėjų ir visi kandidatai buvo *išrinkti*: 39 LKP nariai ir 40 nepartinių. Iš tikrųjų rinkimų rezultatai buvo suklastoti: nebuvo rinkėjų sąrašų, viešai nebuvo paskelbta, kiek balsų gavo kandidatai. Visgi archyvinė medžiaga ir to meto žmonių atsiminimai, dienoraščiai rodo, kad dauguma gyventojų rinkimuose dalyvavo. Tačiau dalis balsavimo kortelių buvo sugadinta (įrašant antisovietinius šūkius ir kt.): rinkimus stebėjęs V. Dekanozovas konstatavo, kad rinkimų kortelės buvo naikinamos. Seimo rinkimų dokumentai neišliko. Manytina, kad juos sovietinė valdžia sunaikino, siekdama nuslėpti rinkimų klastojimą. Išlikusiais duomenimis (Valstybės saugumo departamentą ir Valstybės saugumo policijos biuleteniai, apskričių viršininkų pranešimai), apie pusę kandidatų gavo mažiau kaip 50% balsų, t. y. nesurinko reikiamo balsų skaičiaus ir faktiškai nebuvo išrinkti. Po rinkimų komunistų organizuojamuose mitinguose imta, reiškiant *liaudies valią*, reikalauti, kad Liaudies seimas Lietuvoje paskelbtų sovietinę valdžią ir prijungtų Lietuvą prie SSRS. Liepos 17 d. Taline susirinkę okupuotų Baltijos šalių vyriausieji emisarai – V. Dekanozovas, Andrejus Vyšinskis ir Andrejus Ždanovas – galutinai suderino politinio spektaklio scenarijų, t. y. jų inkorporavimą į Sovietų Sąjungą.

Pažeidamas 1938 m. Lietuvos Konstituciją seimas pasiskelbė suvereniu tautos valios reiškėju, liepos 21 d. priėmė LKP iniciatyvą į sesijos dienotvarkę įtrauktas deklaracijas dėl valstybinės santvarkos (paskelbta Lietuvos Sovietų Socialinė

Respublika – LSSR⁵) ir dėl Lietuvos įstojimo į Sovietų Sąjungą, liepos 22 d. paskelbė žemę visos tautos, t. y. valstybės, nuosavybe, liepos 23 d. priėmė bankų ir stambiosios pramonės nacionalizavimo deklaraciją, išrinko LSSR konstitucijos projekto rengimo komisiją⁶ ir įgaliotąją komisiją, kuri turėjo SSRS Aukščiausiąjai tarybai (AT) perduoti seimo deklaraciją dėl Lietuvos įstojimo į Sovietų Sąjungą. Šie Liaudies seimo aktai priimti pažeidžiant elementarias parlamento darbo procedūras: balsavusiųjų už rankos pakėlimu balsai nebūvo skaičiuojami, paskelbta, kad balsavusiųjų prieš nėra, su seimo atstovais salėje sėdėjo pašalinių žmonių.

Liepos 31 d. iš Kauno traukiniu į Maskvą išvyko seimo įgaliotoji komisija (21 asmens delegacija) *parvežti į Lietuvą Stalino saulės*, t. y. perduoti SSRS AT Liaudies seimo prašymą priimti Lietuvą į Sovietų Sąjungą. Šios delegacijos nariai: buvęs Liaudies vyriausybės ministras pirmininkas *Justas Paleckis* (įgaliotosios komisijos pirmininkas), LKP Kretingos apskrities komiteto darbuotoja *Birutė Abdulskaitė-Slapšienė*, *I. Adomas* (apie jį trūksta duomenų), Liaudies vyriausybės laikinasis valstybės kontrolierius, Liaudies seimo pirmininkas *Liudas Adomaukas*, rašytojas, Liaudies seimo prezidiumo antrasis sekretorius *Petras Cvirka*, valstietis, LKP narys *Juozas Demskis*, LKP CK žemės ūkio skyriaus vedėjas, Liaudies vyriausybės įgaliotasis ministras Vilniui ir jo sričiai *Karolis Didžiulis* (iki 1940 m. Grosman), Lietuvos liau-

dies kariuomenės⁷ bataliono politinis vadovas, LKP narys *Viktoras Ditkevičius*, LKP CK narys, vidaus reikalų ministras Liaudies vyriausybėje, Liaudies seimo prezidiumo pirmasis vicepirmininkas, Lietuvos inkorporavimo į Sovietų Sąjungą vienas iš vykdytojų *Mečislovas Gedvilas*, rašytojas, poemos *Stalino LTSR konstitucija* (1940 m.) autorius *Liudas Gira*, LKP narė, administracinė darbuotoja Biržuose *Marija Kutraitė*, LKP CK antrasis sekretorius *Icikas Samuila Meskupis*, agronomas ekonomistas, laikinasis vidaus reikalų ministras ir žemės ūkio ministras Liaudies vyriausybėje *Matas Mickis*, kairiosios orientacijos poetė *Salomėja Nėris*, LKP narys, Panevėžio apskrities žemės komisijos pirmininkas *Kazimieras Petrauskas*, valstietis, LKP narys *Pranas Petrauskas*, LKP CK narys, darbo ministro pavaduotojas Liaudies vyriausybėje *Motiejus Šumauskas*, rašytoja, višiuomenės veikėja, Palangos miesto burmistrė *Stasė Vaineikienė*, kairiosios orientacijos rašytojas, Liaudies vyriausybės švietimo ministras, Liaudies seimo prezidiumo antrasis sekretorius *Antanas Venclova*, Liaudies vyriausybės krašto apsaugos ministras *Vincas Vitkauskas* ir darbininkas, LKP narys *Pranas Zibertas*. A. Sniečkus vyko kaip delegacijos vertėjas, nes dar nebuvo aišku, kaip Kremliuje bus įvertinta jo veikla: 1939 m. buvo nutrūkę ryšiai tarp LKP ir Komunistų internacionalo, kitaip – Kominterno, Trečiojo internacionalo⁸.

Sovietų Sąjungos smurtu padiktuoti

Nukelta į 7 p.

Sovietinė demonstracija Vilniuje. 1940 m. liepos mėn. (nuotr. iš „Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija“. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007, p. 80)

Rinkimų į Liaudies seimą būstinė Tirkšliuose (Mažeikių apskritis). 1940 m. liepos 14 d. (nuotr. iš „Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija“. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007, p. 84)

Visi dalyvaukime Liaudies Seimo rinkimuose!

Šių metų liepos 14 d. įvyksta rinkimai į Liaudies Seimą. Tą dieną mūsų darbo liaudies įrodys, kad ji supranta savo reikalus ir balsuos už tuos kandidatus, kurie jos reikalus geriausiai gins Liaudies Seime.

Yra sudaryta Lietuvos Darbo Liaudies Sąjunga, į kurią įeina geriausi ir ištikimiausi darbininkai, valstiečiai ir darbo inteligentai. Darbo Liaudies Sąjunga išstatė visuose rinkimų apygardose savo kandidatus, kurie pasižada reikalauti Seime, kad bežemiai ir mažažemiai gautų žemės, kad mažažemiai būtų atleisti nuo mokesčių ir bankinių skolų, kad darbininkams būtų padidintas atlyginimas ir pagerintos darbo sąlygos, kad būtų tinkamai aprūpinti darbininkai senatvėje ir ligoje, kad būtų dvarininkų ir spekuliantų nusavinta žemė, kad būtų sumažinti aukštųjų valdininkų atlyginimai ir kt.

Kas neabsuoja arba kursto kitus neabsuoti, tai tas kenkia liaudies reikalams ir yra liaudies priešas.

Tad valstiečiai, darbininkai ir darbo inteligentija, visi kaip vienas liepos 14 d. eikime prie urnų ir atiduokime savo balsus už darbo Liaudies Sąjungos kandidatus, nes tik jie vieni kuo geriausia gins visų mūsų reikalus.

Korteles ir vokus balsavimui ir, jeigu kas neturi paso, laikiną pažymėjimą gali gauti savo apylinkės rinkimų komisijoje iki rinkimų dienų.

Tegyvuojia Liaudies Seimas!

Tegyvuojia valstiečių, darbininkų, darbo inteligentų ir karių vienybė!

Darbo Liaudies Sąjungos
Ukmergės Komitetas.

A. Slonimskio ap. Ukmergėje Kūltūros k. 5. Tel. 26

Liaudies seimo rinkimų plakatas. 1940 m. liepos mėn. (nuotr. iš „Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija“. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007, p. 78)

Atkelta iš 6 p.

Sigitas TUTLYS, Vilnius

Liaudies seimo aktai suklastojo Lietuvos žmonių valią ir panaikino Lietuvos valstybingumą. 1940 m. rugpjūčio 3 d. Lietuvos aneksiją neva teisiškai įformino SSRS AT – Lietuva buvo paskelbta Sovietų Sąjungos 14-ąja sąjungine (t. y. sovietine) respublika⁹. SSRS vadovybė pasiekė savo tikslą Pabaltijyje: okupacijai ir aneksijai buvo sudaryta savanoriško įstojimo į Sovietų Sąjungą regimybė. Lietuvoje formaliai įsigaliojo SSRS pilietybė. Rugpjūčio 25 d. Liaudies seimas priėmė Sovietų Sąjungos konstitucijos (1936 m.) pagrindu parengtą Lietuvos Sovietų Socialistinės Respublikos konstituciją¹⁰, pasivadino LSSR AT, prezidento instituciją pakeitė LSSR AT prezidiumu (pirmininku tapo J. Paleckis), o Liaudies vyriausybę pertvarkė į Liaudies komisarių tarybą (pirmininku paskirtas M. Gedvilas).

Štai kaip 1940 m. įvykius vertino teisininkas prof. Mykolas Rėmeris: *Visa, kas nuo birželio 15 iki liepos 21 d. [faktiškai iki rugpjūčio 3 d.] vyko Lietuvoje, tai buvo tiksliai <...> politinio teatro vaidinimas. Šio inscenizavimo žymiausias sąmoningas veikėjas buvo Lietuvos kompartija, režisieriai – Dekanozovas su Pozdniakovu, Molotovu ir Stalino vadovaujami, o agentai – Liaudies vyriausybė ir Liaudies seimas <...>. Lietuvos liaudis jokio sprendžiamąjo vaidmens čia nevaidino <...>, tačiau svetimųjų viskas buvo daroma jos vardu; jos vardu kalbėjo ir veikė Liaudies vyriausybė; jos vardu buvo organizuojami mitingai, eisenos ir demonstracijos <...>; jos vardu rėkė mitinguose agitatoriai bei oratoriai; jos vardu buvo skiriama Liaudies seimo sudėtis, jos vardu tasai seimas pasivadino ir išleido dvi liepos 21 d. deklaracijas [t. y. dėl valstybinės santvarkos ir dėl Lietuvos įstojimo į Sovietų Sąjungą] <...>*¹¹. Okupantų paskirtas Liaudies seimas neturėjo lietuvių tautos bei visų šalies gyventojų įgaliojimo panaikinti Lietuvos valstybingumą ir prašytis į Sovietų Sąjungą, todėl jo nutarimai buvo neteisėti.

Liaudies seimo atstovų sąrašas¹²:

LKP narė (nuo 1933 m.) Birutė Abdulskaitytė-Slapšienė

nepartinis Liudas Adomauskas (seimo prezidiumo pirmininkas)¹³

LKP narys (nuo 1936) Pranas Aksionaitis
nepartinis Jurgis Ališauskas
nepartinis Kazys Balčiūnas
nepartinis Feliksas Balionis
LKP narys (nuo 1933) Juozas Banaitis
LKP narys (nuo 1921) Boleslovas Baranuskas

LKP narys (nuo 1932) Antanas Bauža
nepartinis Jurgis Bieliauskas
LKP narys (nuo 1940) Vytautas Bieliauskas
nepartinis Vladas Biržietis
nepartinis Ignas Budionovas
LKP narys (nuo 1935) Antanas Butkus
nepartinis Petras Cvirka
nepartinis Alfonsas Česnuitis
nepartinis Adomas Dambrauskas¹⁴
LKP narys (nuo 1935) Petras Daukšys
LKP narys (nuo 1932) Ickas Demba
LKP narys (nuo 1932) Juozas Demskis
LKP narys (nuo 1919) Karolis Didžiulis (iki 1940 Grosman)

LKP narys (nuo 1935) Viktoras Ditkevičius
nepartinis Liudas Dovydenas
nepartinis Pranas Eidukaitis
LKP narys (nuo 1932) Berelis Fridmanas
nepartinis Antanas Garmus¹⁵
LKP narys (nuo 1934) Mečislovas Gedvilas
nepartinis Liudas Gira
nepartinis Juozas Glotnys
LKP narys (nuo 1933) Juozas Grigalavičius
LKP narys (nuo 1927) Aleksandras Gudaitis-Guzevičius

LKP narys (nuo 1928) Vladas Gutauskas
LKP narys (nuo 1933) Vladas Jaciunskas
LKP narys (nuo 1935) Vaclovas Jadzgievičius
nepartinis Eduardas Jasutis
nepartinis Stefanus Jendrichovskis
nepartinis Romualdas Juknevičius
nepartinis Henrikas Kačinskas
nepartinis Domas Kazimieraitis
LKP narė (nuo 1934) Marija Kutraitė
LKP narys (nuo 1932) Ignas Laucė
nepartinis Noachas Mackevičius
LKP narys (nuo 1919) Jonas Malašinskas
LKP narė (nuo 1935) Michalina Meškauskienė
LKP narys (nuo 1932) Marijonas Miceika
nepartinis Matas Mickis
nepartinis Pranas Mickus
LKP narys (nuo 1937) Antanas Mikonis
nepartinė Petronėlė Milančiūtė
nepartinis Stasys Murauskas¹⁶
nepartinis Stasys Orentas
nepartinis Povilas Pakarklis
nepartinė Genovaitė Paleckienė

nepartinis Justas Paleckis¹⁷
nepartinis Janas Paškevičius
LKP narys (nuo 1938) Petras Paunksnis
LKP narys (nuo 1937) Kazimieras Petrauskas

LKP narys (nuo 1924) Pranas Petrauskas
nepartinis Jonas Plečkaitis
LKP narys (nuo 1928) Stasys Pupeikis
LKP narys (nuo 1935) Petras Ramanauskas
LKP narys (nuo 1934) Aleksas Ražanauskas
nepartinis Juozas Ryliškis
LKP narys (nuo 1934) Rapolas Rimdžius
LKP narys (nuo 1926) Domas Rocius
LKP narys (nuo 1920) Antanas Sniečkus¹⁸
nepartinė Aleksandra Staškevičiūtė
nepartinė Irena Štachelska-Dzievicka
LKP narys (nuo 1924) Motiejus Šumauskas
nepartinis Juozas Švitra
LKP narys (nuo 1933) Tomas Tamulevičius
nepartinis Jonas Taurinskas¹⁹
nepartinis Jonas Tverkus
nepartinė Stasė Vaineikienė
nepartinis Antanas Venclova
LKP narys (nuo 1927) Jankelis Vinickis
LKP narys (nuo 1927) Stasys Volkovičius
LKP narys (nuo 1919) Pranas Zibertas
nepartinis Romanas Žebenka.

LITERATŪRA

Liaudies seimas / *Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007, p. 77–88;

Tininis V. *Sovietinė Lietuva ir jos veikėjai*. Vilnius: *Enciklopedija*, 1994, p. 13–17;

Lietuvos liaudies seimas: stenogramos ir medžiaga. Vilnius: *Mintis*, 1985, p. 219–229 (seimo narių sąrašas).

¹ Ši marionetinė aukščiausios vykdomosios valdžios institucija Sovietų Sąjungos okupuotoje Lietuvoje veikė 1940 m. birželio 17–rugpjūčio 25 d.

² Rusiškai *Meždunarodnaja organizacija pomošči borcam revoliucii* (Tarptautinė revoliucijos kovotojų rėmimo organizacija) – SSRS komunistų partijos kontroliuojama tarptautinė organizacija, veikusi 1922–1947 m. Įkurta 1922 m. pabaigoje Komunistų internacionalo nutarimu. Būstinė buvo Maskvoje. Rūpinosi įvairiose valstybėse revoliucijos reikalams iš komunistų rėmėjų rinkti aukas ir šelpiti savo agentus, teikti teisinę ir materialinę paramą politiniams kaliniams, politiniams emigrantams, žuvusių revoliucionierių šeimoms. 1932 m. įvairiose valstybėse turėjo 70 sekcijų su 14 milijonų narių. Sekcija, veikusi Lietuvoje, vadinosi *Lietuvos raudonoji pagalba* (ši organizacija veikė 1918–1941 m.). 1937 m. pabaigoje Tarptautinės revoliucijos kovotojų rėmimo organizacijos centras iš Maskvos buvo perkeltas į Paryžių. Tamošaitis M. *MOPR* / Visuotinė lietuvių enciklopedija, t. 15. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas (toliau – MELI), 2009, p. 468.

³ Lietuvos darbo liaudies sąjunga, arba Lietuvos darbo sąjunga – vadinamasis komunistų ir nepartinių rinkimų blokas, fiktyviai veikęs per Liaudies seimo rinkimus. SSRS atstovai (V. Dekanozovas, N. Pozdniakovas ir kt.), remdamiesi sąjunga, siekė demagogija ir populistiniais pažadais nuraminti visuomenę, į seimą išrinkti savo statytinius, parengti kraštą sovietinimui. *Lietuvos darbo liaudies sąjunga* / Visuotinė lietuvių enciklopedija, t. 13. Vilnius: MELI, 2008, p. 207.

⁴ Apskritai liaudies priešas sovietinėje terminijoje – asmuo, kovojantis su sovietine valdžia ar bent atvirai jai nepritarantis, dažnai tik dėl to kaltinamas. Stalinizmo laikotarpiu liaudies priešais buvo vadinami visi politiniai kaliniai ir tremtiniai. Šis terminas sovietinės propagandos priešpriešintas vadinamajai darbo liaudžiai. Per Lietuvos gyventojų trėmimus pagal SSRS saugumo centrinių institucijų parengtas instrukcijas iš anksto buvo sudaromi vadinamųjų liaudies priešų sąrašai. *liaudies priešas* / Visuotinė lietuvių enciklopedija, t. 13, p. 76.

⁵ Oficialiai vadinta Lietuvos Tarybų socialistinė respublika – 1940 m. birželio 15 d. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvos Respubliką sudarytas valstybinis administracinis darinys, veikęs iki 1990 m.

⁶ Ją sudarė: Liaudies vyriausybės teisingumo ministras Povilas Pakarklis (šios komisijos pirmininkas), administracinis darbuotojas Ukmergėje Alfonsas Česnuitis, rašytojas ir žurnalistas Liudas Dovydenas, buvęs advokatas, LKP narys Berelis Fridmanas, LKP CK narys, Liaudies seimo pirmininko pavaduotojas Juozas Grigalavičius, LKP CK narys, Liaudies vyriausybės vidaus reikalų viceministras, Vilniaus miesto ir apskrities viršininkas Aleksandras Gudaitis-Guzevičius, LKP Biržų apskrities komiteto I sekretorius Petras Paunksnis, buvęs pedagogas, LKP narys, Liaudies vyriausybės susisiekimo ministras Stasys Pupeikis, kareivis Juozas Švitra, LKP Vilniaus apskrities komiteto darbuotojas Stasys Volkočiūnas ir agronomas, komunistinės organizacijos *Lietuvos raudonoji pagalba* narys Romanas Žebenka.

⁷ 1940 m. birželį Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą taip pavadinta Lietuvos Respublikos kariuomenė Liaudies vyriausybės liepos 3 d. įstatymu. Rugpjūčio 30 d. LSSR Liaudies komisarių tarybos nutarimu, įgyvendinančiu Maskvos nurodymus, Lietuvos liaudies kariuomenė buvo pertvarkyta į Raudonosios armijos 29 teritorinį šaulių korpusą (vadas V. Vitkauskas), pavaldų SSRS kariuomenės Pabaltijo ypatingajai karo apygardai. Kne-

zys S. *Lietuvos liaudies kariuomenė* / Visuotinė lietuvių enciklopedija, t. 13, p. 265–266.

⁸ Tai tarptautinė įvairių šalių komunistų ir komunistinės orientacijos partijų organizacija, veikusi 1919–1943 m., įkurta V. Lenino iniciatyva; pirmasis (steigiamasis) suvažiavimas įvyko 1919 m. kovo 2–6 d. Maskvoje. Šiai organizacijai 1921–1940 m. priklausė ir LKP (jos sekcija), kuri vykdė Kominterno nutarimus, įgyvendino jo politiką. *Komunistų internacionalas* / Visuotinė lietuvių enciklopedija, t. 10. Vilnius: MELI, 2006, p. 447.

⁹ Latvija tapo 15-ąja, o Estija – 16-ąja sovietine respublika.

¹⁰ Ji fiktyviai deklaravo šios respublikos valstybingumą, teisę ištotti iš Sovietų Sąjungos, piliečių teises ir laisves.

¹¹ Cituota iš: *Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007, p. 88.

¹² Sąrašė nurodomas asmens santykis su Lietuvos

komunistų partija Liaudies seimo sudarymo metu.

¹³ L. Adomauskas 1903 m. baigė Kauno kunigų seminariją, tačiau 1921-aisiais kunigystės atsisakė. 1941 m. tapo LKP nariu.

¹⁴ 1917 m. bolševikų perversmo dalyvis. Nuo 1940-ųjų rugsėjo LKP narys.

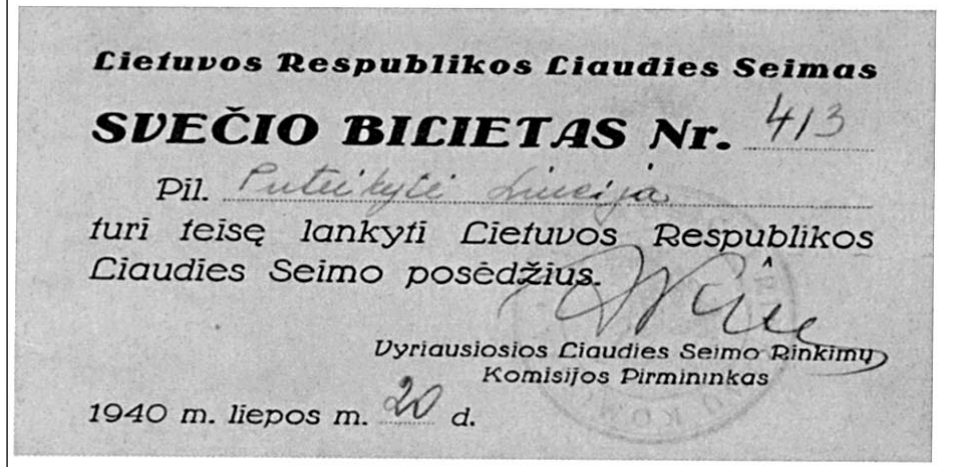
¹⁵ 1942 m. viešai atskleidė Liaudies seimo rinkimų klastojimą, 1944-aisiais bandė bėgti į Švediją, nepasisekus nacių suimtas, kalintas (ir Vokietijoje), 1949 m. apsigyveno JAV.

¹⁶ 1917 m. dalyvavo bolševikų perversme.

¹⁷ LKP nariu tapo 1940-ųjų rugpjūčio 16 d.

¹⁸ 1930 m. suimtas, 1931-ųjų pradžioje už komunistinę (t. y. antivalstybinę) veiklą nuteistas 15 metų kalėti. SSRS ir Lietuvai keičiantis politiniais kaliniais 1933 m. išleistas į Sovietų Sąjungą. 1936-aisiais nelegaliai atvyko į Kauną ir tapo LKP CK pirmuoju sekretoriumi.

¹⁹ 1918–28 m. LKP narys.

Svečio bilietas lankyti Liaudies seimo posėdžius. 1940 m. liepos 20 d. (nuotr. iš „Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija“. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007, p. 86)

Lietuvos delegacijos atvykimas į Maskvą. 1940 m. rugpjūčio 1 d. (nuotr. iš „Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija“. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007, p. 87)

Lietuvos delegacija SSRS Aukščiausiosios Tarybos posėdyje. Priekyje – Petras Cvirka. Maskva. 1940 m. rugpjūčio 3 d. (nuotr. iš „Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija“. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007, p. 88)

A. Patackas. Sąjūdžio kareivio laiškas V. Landsbergiui

Atkelta iš 1 p.

pedagoginį universitetą, istorijos specialybę. Studijuodamas dirbo Vilniaus Sausio 13-osios vidurinėje mokykloje skautų būrelio vadovu. 2001- 2002 m. m. dirbo Vilniaus vaikų globos namuose „Gilė“ auklėtoju, 2002-2003 m. Vilniaus Žirmūnų gimnazijoje ir Vilniaus „Vilnies“ pagrindinėje mokyklose istorijos mokytoju. Nuo 2003 metų iki dabar dirba UAB „Bigreta“ vadybininku.

Moka anglų, rusų ir latvių kalbas. Nuo 1990 metų dalyvauja skautų organizacijų veikloje, yra buvęs „Pilies“ ir „Keruočio“ skautų tuntininku, „Lietuvos skautijos“ tarybos nariu. Yra vadovavęs ir organizavęs ne viena dešimtį skautiškų stovyklų, žygių ir renginių. Nuo 1995 iki 1997 aktyviai prisidėjo prie Jaunimo bendrijos „Verus“ organizuotų gatvės vaikų socializacijos projektų, dalyvavo moksleivių ateitininkų veikloje, 1999 -2001 aktyviai veikė Lietuvių tautinio jaunimo organizacijoje „Jaunoji karta“. Nuo 2008 metų vadovauja Lietuvių

tautinio jaunimo sąjungai, buvo vienas iš Lietuvių tautinio centro steigėjų, šiuo metu yra šios organizacijos Etikos komisijos narys.

Nuo 2009 metų aktyviai prisideda prie kasmetinių Kovo 11-osios patriotinių eitynių, ir baltiškų kultūros stovyklų Dieveniškėse organizavimo. Yra politinės partijos Tautininkų Sąjunga steigėjas, 2011 metų gruodžio 17 dieną, atkuriamojo suvažiavimo metu, išrinktas partijos vicepirmininku. Vedęs, žmona Virginija šiuo metu vaiko priežiūros atostogose, dukra Milda moksleivė, sūnus Vaitautas eina į darželį. Pomėgiai: Lietuvos ir Latvijos istorija, etninė kultūra, kelionės.

Taiči jaunas žmogus, istorikas ir istorijos mokytojas, dirba su vaikais ir laisvalaikiu. Savo tautiškas pažiūras deramai derina su krikščionyste, jam ypač svarbi tradicinė lietuviška šeima, jo straipsnius spausdina ne tik tautininkų spauda, bet ir krikdėmų „Apžvalga“, ir „Bernardinai“.

Jo biografijoje nėra jokios dėmės, prie kurios galėtų prikibti žurnalistai. Dar – Panka visai

nesiruošia bėgti iš ES, yra už buvimą ES, bet aktyvų buvimą, taisant kas joje ne taip. Kiek teko susipažinti, tai rimtas, santūrus, lietuviškai lėtas jaunas žmogus, kuris jau baigia nusiplauti jam primestą skustagalvio nacio, fašisto etiketę. Nuo savęs galiu pasakyti – jei Julius Panka fašistas, tai aš, Algirdas Patackas – komunistas. Jam – 35-eri. Manau, po penkerių metų jis išaugs į ramų, tvirtą, santūrų politiką- patriotą sveikiausia šio žodžio prasme, ir kas žino. ...

O Jūs patikėjote laikraštienos pasakomis apie jį ir padarėte ir toliau darote iš jo baubą. Bandžiau Jus perspėti per sūnų ir Jūsų kamerdinerį Tučkų, bet matyt tai nebuvo padaryta.

Taip, mes rizikuojame. Taip, mes skelbiame karą ES blogybėms, metam iššūkį nusenusiai Europai vardan tos pačios Karolio Didžiojo Europos iš didžiosios raidės. Be abejo, galime pralaimėti, kaip vengrai 1956-iais, o jau nuostolių tai tikrai turėsime. Bet juk mes – Lietuva! Argi nebuvo moratoriumų ir blokadų, ar iš-

duosime vengrus, vėl pakilusius į kovą, kaip ir 1956-iais?

Be abejo, šalia Juliaus Pankos šmėkšo dar viena figūra, o gal jų ir daugiau, su kuriais neičiau į žvalgybą, bet ar SAJŪDYJE to nebuvo – galėčiau netgi įvardinti pavardes...

Vytautai Landsbergi, pirmasis ir tikrasis naujosios Lietuvos Prezidente, šlovingosios riterių giminės lietuviškosios atšakos tesėjau, kuri jau penkios kartos ištikimai tarnauja Lietuvai tėvynei – prašau, neatmeskite lengva ranka mano sakymų. Jie – iš širdies, pasitelkiant sveiką protą ir paaštrėjusią pastaruoju metu nuojautą. Dar kartą – visada Jus gerbiau ir gerbsiu, nes mačiau Jus iš arti labai realios mirties akivaizdoje. Jūs buvote jai pasiruošęs, ir Lietuva per amžius šito neužmirš.

Atrodo, atlikau savo pareigą.

*Buvęs Jūsų asmens sargybinis,
Sąjūdžio eilinis Algirdas PATACKAS
Šaltinis: www.alkas.lt*

Vasario 16-osios išvakarėse lietuvių kultūros puoselėtojų grupė paskelbė įkūrusi „Algirdo Patacko vardo taupyklę lietuvių dvasinei kultūrai tyrinėti“

Šį sumanymą ėmėsi įgyvendinti vieni iš pirmųjų ir aktyviausių Kauno Sąjūdžio sekmadieninės lietuvių kultūros mokyklos, įkurtos dar 1988 m., darbuotojų leide leidinį „Vydija“, vėliau redagavę jo internetinį atitikmenį www.vydija.lt – Rasa ir Jūris Ambraziejai kartu su bendraminčiais: etnologu Aleksandru Žarskumi ir Seimo nario A. Patacko padėjėju, atsargos majoru Jonu Zajančkaušku.

Taupyklės tikslai: Tyrinėti bei skatinti tyrinėjimus šiomis kryptimis:

- Tėvynės meilės ugdymas ir puoselėjimas,
 - iki istorinių bei istorinių laikų baltų-lietuvių savimonės, religijos, kalbos, papročių esmiškas pažinimas ir pritaikymas šiems laikams,
 - lietuvių kalbos išlikimo ir gaivinimas,
 - Lietuvos istorijos, apvalytos nuo svetimų įtakų, tyrinėjimai.
 - tradicinių šeimų vertybių tyrinėjimas, gynimas bei pritaikymas šiems laikams.
- Taupyklės valdyba: Aleksandras Žarskus,

etnologas; Rasa Ambraziejienė, baltiškų simbolių tyrinėtoja; Jūris Ambraziejus, spaudos ir informacinių technologijų inžinierius; Jonas Zajančkauskas, Seimo nario A. Patacko padėjėjas, atsargos majoras. Valdybos pirmininkė Rasa Ambraziejienė. Sprendimai valdyboje priimami kolektyviai.

Algirdo Patacko vardo taupyklė lietuvių dvasinei kultūrai tyrinėti

Sąskaita SEB banke:
Kaupiamojo indėlio sąskaita Nr. LT59 7044 0650 2556 1276

Aukas galima pervesti į šią sąskaitą arba tiesiogiai, atnešus pinigus į banką, arba elektroninės bankininkystės pagalba.

Susisiekti su taupyklės valdyba galima adresu taupykle@vydija.lt

Muziejus laikraštyje Nr. 7 (320)

Mykolas Sleževičius – visuomenininkas, politikas, teisininkas

Trakų istorijos muziejaus foto-nuotraukų rinkinyje saugomas 137 x 87 mm dydžio Mykolo Sleževičiaus (1882-1939) fotoportretas, darytas Kaune, „Ekonominės karių bendrovės“ fotoateljė, XX a. 4 deš., paskatino pasidomėti viena ryškiausių tarpukario Lietuvos asmenybe. Artėja kasmet minima Valstybės atkūrimo diena – Vasario 16-oji, o šis įžymus nepriklausomos Lietuvos Respublikos demokratinio judėjimo veikėjas, tris kartus vadovavęs koaliciniams Ministrų kabinetams, ilgametis Liaudininkų partijos pirmininkas, Seimų atstovas, advokatas, iš pagrindų kūrė Lietuvos valstybę.

Mykolas Sleževičius gimė 1882 m. vasario 21 d. Drembių vienkiemyje netoli Raseinių. Jis baigė Mintaujos (dab. Jelgava, Latvija) gimnaziją ir Odesos universiteto Teisės fakultetą. Dar studijų metais aktyviai įsijungė

į Odesos lietuvių politinę ir kultūrinę veiklą. 1905 m. pabaigoje Odesos lietuviai delegavo M. Sleževičių į Didįjį Vilniaus Seimą. 1907 m. baigęs universitetą, M. Sleževičius grįžo į Lietuvą ir toliau aktyviai dalyvavo visuomeninėje ir kultūrinėje veikloje. 1909 -1910 m. jis buvo lietuvių frakcijos III Rusijos valstybės Dūmoje sekretoriumi. I Pasaulinio karo metais, nuo 1915 m. pabaigos, M. Sleževičius tapo ypatinguoju Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti Centro Komiteto įgaliotiniu, kontroliavo draugijos skyrių veiklą. 1917 m. lapkritį Voroneže įkūrus Vyriausiąją lietuvių tarybą Rusijoje, kartu su Kaziu Griniumi (1866-1950) ir Martynu Yču (1885-1941?), M. Sleževičius tapo Prezidiumo nariu. 1918 m. gruodžio 19 d. M. Sleževičius grįžo į Lietuvą. Dar tik besikurianti Lietuvos Respublika atsidūrė ypač sunkioje situ-

Fotonuotrauka. Mykolas Slezevicius. Kaunas, XX a. 4 deš.

acijoje. Okupacinė vokiečių valdžia sparčiai krio, lietuviškos valdžios bei jėgos struktūros buvo tik pradėdamos

formuoti, į Lietuvą žygiavo bolševikų daliniai. Jau 1918 m. gruodžio 26 d. Valstybės Tarybos Prezidiumas patvirtino M. Sleževičiaus sudarytą koalicinę Vyriausybę. II ir IV Vyriausybių vadovu, su trijų savaitių pertrauka, M. Sleževičius buvo iki 1919 metų spalio mėn., sunkiausiai jaunai valstybei laikotarpiu. M. Sleževičiaus vadovavimo Vyriausybėms metu organizuota kariuomenė, valstybės aparatas, parengtas žemės reformos projektas, formuotos teisinės ir finansų sistemos, o bolševikų kariuomenė išvaryta iš Lietuvos. Tačiau vidaus politika buvo kritikuojama dėl privačios iniciatyvos varžymo ir dėl politinio liberalizmo.

1920 m. M. Sleževičius tapo Vyriausiojo Lietuvos gynimo komiteto pirmininku, vėliau buvo išrinktas Steigiamojo ir I, II, III Seimų deputatu, o 1926 m. trečią kartą tapo Ministru pirmininku XIII Vyriausybėje, kartu

eidamas ir užsienio reikalų bei teisingumo ministrų pareigas. Bet kairiųjų partijų koalicijos vykdoma vidaus politika ir iš dalies, matyt, skubotos demokratinės reformos, kurioms visuomenė nebuvo pasiruošusi, sukėlė plataus masto įvairių dešiniųjų jėgų nepasitenkinimą, peraugusį į 1926 m. gruodžio 17 d. tautininkų perversmą. Prezidentas K.Grinius bei M. Sleževičiaus vyriausybė buvo priversti atsistatydinti. Po perversmo M. Sleževičiaus politinė veikla buvo suvaržyta ir jis atsidėjo advokato darbui, buvo Advokatų tarybos pirmininkas.

2014 m. lapkričio 11 d. minėsimame nusipelnusio Lietuvai, iškilaus visuomenininko, politiko Mykolo Sleževičiaus 75-ąsias mirties metines.

Muziejininkas Vytautas Tenešis

Ekspонатус паматысіе „Саkралініо мено“ експозіцijoje, Кęстуціо г. 4, Тракуосе, Пусясалио пиліс теріторіјоје бувусіо Домініконų віенуолыно копльчїоје. Дарбо лаікас: 10-18, тречїадіеніс-сєкмадіеніс.

Muziejus laikraštyje Nr. 8 (321)

Крыжїуоцїų ордину – 815

2014 m. vasario 19 d. sukako 815 metų, kai popiežius Inocentas III (1161-1216) bule „Sacrosancta romana ecclesia“ patvirtino 1199 m. Švč. Mergelės Marijos Jeruzalėje Vokiečių namų brolijos (lot. *Ordo domus Sanctae Mariae Teutonicorum in Jerusalem*), kurios užduotis buvo iš Šv. Romos imperijos į Šventąją Žemę atvykstančių maldininkų globa, pertvarkymą į vienuolių - riterių ordiną. Naujasis ordinas dažnai vadinamas Vokiečių ordinu (*Ordo Teutonicus*), o Lietuvoje labiausiai žinomas kaip Kryžiuočių ordinas. Ordinas buvo pavaldus bendrai Popiežiui ir Šventosios Romos imperatoriui. Ordinui buvo duota Tamplierių ordino regula. Ordino nariai duodavo tris tradicinius vienuolių klusnumo, skaistybės ir neturto įžadus bei ketvirtąjį – kovos su pagonimis įžadą. Ordino devizas buvo „Padėti - Ginti - Gydyti“ (vok. *Helfen -*

Wehren - Heilen). Ordino simbolis – juodas kryžius baltame fone – buvo perimtas iš Tamplierių. Ordino nariai nešiojo baltos, juodos, pilkos ir rudos spalvos drabužius. XIII a. viduryje galutinai išsikristalizavo ir Ordino hierarchija. Ordino galva – Vyriausiasis magistras (*Hochmeister*) – buvo renkamas iki gyvos galvos. Magistrą rinko ir jo valdžią ribojo penkių „Ordino valdytojų“ (*Ordens-gebietiger*) Kapitula. Ją sudarė Didysis Komtūras (*Grosskomthur*) – Magistro pavaduotojas ligos ar mirties atveju, Ordino Maršalas (*Ordens-marschall*) – Ordino karvedys, Vyriausiasis Špitolininkas (*Oberstspitteler*) – atsakingas už piligrimų globą, Ordino intendantas (*Ordensdrapier*) – atsakingas už ūkį, aprangą ir ginkluotę bei Iždininkas (*Tresler*). Ordino sričių

Иллюстрация из кнѳгос „Historischer Gericht von dem Marianisch Deutschen Ritter - Orden“. Nurnbergas, 1680 m.

– žemių valdytojais buvo Krašto magistras (*Landmeister*), žemės skirstėsi

į baljažus, baljažai į komtūrijas, kuriems vadovavo komtūrai (*Komthurs*). Ordino nariai skirstėsi į brolius - riterius, brolius - kunigus, brolius - sariantus arba pagalbinikus bei „pusiau brolius“ (*Halbbrüder*), dirbančius daugiausiai ūkio darbus. Greta jų buvo dar ir „familiarai“ – priklausomi nuo Ordino pasauliečiai, nedavę įžadų, bet turintys atlikti vienokią ar kitokią tarnybą. Kiekvienas riteris ir sariantas turėjo bet kuriuo metu būti pasiruošęs kovoti su ordino priešais raitas ar pėsčias, bet kurioje vietoje ir bet kokių ginklų. Štai su šia galinga karine organizacija XIII–XV a. įnirtingose kovose susikibo Lietuva, kad ją palaužtų Žalgirio lauke 1410 m. liepos 15 d.

Trakų istorijos muziejaus rinkiniuose yra kelios knygos apie Kry-

žiuočių ordiną ir jo kryžiaus žygius. Išsamiausias ir gausiai iliustruotas yra 1680 m. Niurnberge išleistas leidinys vokiečių kalba gotišku šriftu: „Historischer Gericht von dem Marianisch – Deutschen Ritter - Orden“. Knygoje yra 550 puslapių ir 27 medžio raižiniai. Šiame leidinyje aprašoma Kryžiuočių ordino istorija nuo įsteigimo iki knygos išleidimo.

Ordinas pergyveno visas istorijos audras ir egzistuoja iki mūsų dienų, turi apie 1000 narių, jo būstinė yra Vienoje. Kelis kartus pertvarkytas, ordinas grįžo prie savo šaknų – vėl tapo labdara užsiimančia dvasine brolija, išlaiko ligonines ir prieglaudas Šventojoje Žemėje.

Vyr. muziejininkas Vytautas Tenešis

Ekспонатус паматысіе „Саkралініо мено“ експозіцijoje, Кęстуціо г. 4, Тракуосе, Пусясалио пиліс теріторіјоје бувусіо Домініконų віенуолыно копльчїоје. Дарбо лаікас: 10-18, тречїадіеніс-сєкмадіеніс.

Novužės krašto pasakų senelis

Bernardas ALEKNAVIČIUS, Klaidėda

Lietuvos širdelė – Zanavykai

Zanavykai, kurių didžioji dalis – mažlietuvių palikuonys, XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje lietuvių tautiniam atgimimui suvaidino patį svarbiausią vaidmenį. Tikriausiai ir klaipėdiškis poetas ir aktorius Bronius Gražys (1934–2013) kilęs iš Aukštaitijos „Odėje Zanavykams“, kuri tapo Klaipėdos zanavykų bendrijos himnu (muz. Z. Rinkevičiaus), neatsitiktinai rašė: „Zanavykai, Zanavykai Lietuvos širdelė...“

Kodėl poetas nedidutį žemės lopinėlį tarp Nemuno ir Šešupės vadina Lietuvos širdelė? Kuo išsiskiria šis kraštas iš kitų Lietuvos etninių regionų? Kodėl jaunystėje kun. Jonas Mačiulis norėjo būti zanavyku ir savo pirmąjį prozos kūrinį „Atsakymai apie Lietuvos praeigą“ 1891 m. Tilžėje išleido Stanislovo Zanavyko slapyvardžiu, o tapęs poetu Maioriniu rašė:

*Kur bėga Šešupė,
Kur Nemunas teka,
Ten mūsų Tėvynė graži
Lietuva*

Poetas Bronius Gražys Lietuvos širdelę randa tarp Nemuno ir Šešupės, o kur kas anksčiau Maironis čia jau buvo aptikęs pačią Lietuvą.

Kodėl tokios paralelės poetų kūryboje? Tai kas gi tie Zanavykai? Kodėl daugelis XIX a. ir XX a. pradžios visuomenininkų lygiavosi į šio krašto šviesuolius ir net norėjo būti zanavykais? Ir jeigu viso šito paklaustumė bet kurio zanavyko, tai šis nedvejodamas atsakytų: Zanavykai – kunigų ir švietėjų kraštas.

Taip gyvenime jau susiklostė, kad po 1795 m. Trečiojo padalinimo lietuviškoji Užnemunė (Sūduva) atiteko Prūsijai, nuo 1807 m. įėjo į Varšuvos kunigaikštystę, o 1815–1867 m. buvo Lenkijos karalystės dalis, kurios visuomeninio gyvenimo sąlygos skyrėsi nuo Rusijos imperijos. Svarų vaidmenį čia suvaidino ir Napoleono kodeksas, kuris Zanavykuose veikė iki Pirmojo pasaulinio karo.

Kraštas turėjo Seinų kunigų seminariją, o nuo 1866 m. dar ir vienintelę Lietuvoje Veiverių mokytojų seminariją, kurioje mokslus baigė žinomi Zanavykų krašto mokytojai Petras Abramavičius, garsių muzikų Vytauto Bacevičiaus ir Gražinos Bacevičiūtės tėvas Vincas Bacevičius, broliai Jonas ir Vincas Daniliauskai, Petras, Stepas ir Vaclovas Dumčiai, Juozas ir Vincas Gvildžiai, semiotikos mokslo kūrėjas Algirdo Juliaus Greimo tėvas Julius Greimas, Tauro apygardos vado Aleksandro Grybino – Fausto tėvas Antanas Grybinas, Vincas Gustaitis, Viktoras Jakubauskas, Jonas ir Juozas Jonikaičiai, Juozas Kasperavičius, Bronius, Jonas ir Juozas Kaunai, Pranas Klimaitis, vėliau tapęs Klaipėdos krašto sukilimo vado pavaduotoju, Aleksandras ir Vincas Kudirkos, Jonas Mačiulaitis, Mykolas Mikelkevičius, Vincas Naujokas, Vincas Oškinis, Lietuvos nepriklausomybės 1918 m. vasario 16 d. akto signataro Prano Dovydaičio mokytojas Jurgis Paltanavičius, Juozas ir Vincas Palukaičiai, Vincas Plaušinitis, Juozas Poderis, Juozas Pupkis, Juozas Sabas, Čikagoje gyvenančio garsaus vaikų gydytojo Lino Sidrio senelis Juozas Sideravičius, broliai Vaclovas ir Vladas Sidzikauskai, Jonas Sluoksnaitis, poetės Gražinos Tulauskaitės tėvas Leonardas Tulauskas, Antanas ir Pranas Užupiai, Juozas Ūsas, Antanas Valaitis ir kiti.

Dvasininkai, skleidę šviesą

Didelė dalis čia suminėtų Veiverių mokytojų seminarijos buvusių auklėtinių dalyvavo Pirmajame pasauliniame kare, įgijo karininkų laipsnius, o grįžę į Lietuvą 1918–1919 metais organizavo savanorius, kūrė Lietuvos kariuomenę. Buvęs Veiverių mokytojų seminarijos auklėtinis karininkas Vincas Gvildys, kilęs iš Žuklijų, 1920 m. žuvo kovoje su lenkais. Pranas Kaunas ir Vladas Sidzikauskas tarnaudami Lietuvos kariuomenėje tapo pulkininkais, o Vaclovas Sidzikauskas pasuko teisininko keliu ir dirbo diplomatinį darbą. 1920–1934 m. su pertraukomis jis atstovavo Lietuvai prie Tautų Sąjungos, kurį laiką gyveno Klaipėdoje ir Prekybos institute dėstė diplomatijos istoriją.

Vis dėlto XIX a. pabaigoje ir XX a. pirmoje pusėje patį svarbiausią švietėjišką darbą atliko Novužės krašte gimę kunigai. Tarp jų – Sintautų parapijos klebonas Antanas Tatarė, mokyklinių vadovėlių leidėjai ir rengėjai Lukas Staugaitis ir Juozas Dėdinas, profesorius

kunigas Pranas Augustaitis, poetas ir vertėjas kunigas Jonas Užupis-Šerenga, kanauninkas Kazimieras Prapuolenis, buvęs Seinų kunigų seminarijos rektorius kanauninkas Jonas Giedraitis, kunigas misionierius Justinas Bonaventūras Pranaitis, profesorius protonotaras Aleksandras Grigaitis, profesorius prelatas Pranas Kuraitis, kunigas Jonas Jaronimas Jakaitis, kun. Augustinas Vaitiekaitis, Klaipėdos kraštui nusipelnęs kunigas Pranas Bajerčius ir daugybė kitų.

XIX a. pabaigoje Mažonoje Lietuvoje liuteronų kunigus su aukštuoju išsilavinimu rengė Karaliaučiaus universitetas, kuriame veikė Lietuvių kalbos seminaras. Tuo metu Seinų lenkiškoje kunigų seminarijoje su viduriniu išsilavinimu buvo rengiami katalikų kunigai, kurie buvo susibūrę į slaptą lietuvių kalbos būrelį. Paradoksalu, kad Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras neišugdė nė vieno kunigo – kovotojo už mažlietuvių teises. O tuo pačiu metu Seinų kunigų seminarijos slaptasis lietuvių kalbos būrelis gyvenimui paruošė kunigus kovotojus už lietuvių teises, vėliau tapusius vyskupais P. P. Būčį, J. Staugaitį, istorikus kunigus A. Jasaitį, kuris 1918 m. anglų kalba parašė lietuvių tautos istoriją ir ją įteikė į Paryžiaus taikos konferenciją išvykstančiam JAV prezidentui V. Vilsonui, kunigą J. Totoraitį, parengusį Zanavykų ir Sūduvos istoriją. Beje, ir kunigas A. Jasaitis, ir kunigas J. Totoraitis beveik visą savo gyvenimą buvo susiję su krašto švietimu. Kunigas Antanas Jasaitis mokytojo Šakių „Žiburio“ gimnazijoje, o kunigas Jonas Totoraitis buvo tarp Marijampolės ir Seinų „Žiburio“ gimnazijų steigėjų, daug metų vadovavo Marijampolėje įkurtai Marijonų gimnazijai, buvo Lietuvos universiteto profesorius.

Labai panašiu keliuėjo ir buvęs Seinų kunigų seminarijos auklėtinis, išaugęs iš slapto lietuvių kalbos būrelio, kanauninkas Vincentas Vizgirda, kuris buvo ne tik Marijampolės bei Šakių „Žiburio“ gimnazijų kūrėjas ir pirmasis jų direktorius, bet 1918 m. Seimuose dar įkūrė ir lietuviškąją Kunigų seminariją. Greta V. Vizgirdos, ugdamį jaunąją kunigų kadrą, koją kojon žengė ir prelatas Jonas Naujokas. Kunigas Juozas Stankevičius, dirbęs Vilniaus mokyklose, 1917 m. buvo išrinktas į Lietuvos Tarybą ir 1918 m. vasario 16 d. galėjo tapti penktuoju zanavyku – Lietuvos nepriklausomybės akto signataru. Ir tik vardan tautos vienybės ir pernelyg didelio kunigų skaičiaus Tautos Taryboje savo mandatą perleido kairiųjų atstovui Jonui Vileišiui. Taip pat pasielgė ir iš Žemaitijos kilęs kunigas Pranciškus Urbonavičius, kuris savo mandatą perleido dvarininkui Stanislovui Narutavičiui, būsimo Lenkijos prezidento Gabrieliaus Narutavičiaus broliui, kuris vėliau taip pat prisidėjo prie kairiųjų.

Paprūsėje – pradžią pradžia

Kalbėdami apie kunigus – krašto švietėjus, negalime pamiršti ir kanauninko Felikso Martišiaus. Pirmojo pasaulinio karo metais klebonaudamas Višakio Rūdos parapijoje jis įkūrė 15 pradinį mokyklų, o dirbdamas Prienuose įsteigė „Žiburio“ gimnaziją ir jai vadovavo. Šioje mokslo šventovėje mokėsi mokslininkas lituanistas Jonas Kazlauskas ir antrojo tautinio atgimimo dainius Justinas Marcinkevičius. Ir abudu šiuos mūsų tautos vyrus sodinti medelius ir juos ugdyti mokė zanavykas kanauninkas Feliksas Martišius.

O dabar pasidomėkime, kokių iškilų asmenybių, be jau suminėtų kunigų, švietimo srityje Lietuvai davė Novužės kraštas. Zanavykuose gimė ir augo šiandieninės lietuvių kalbos tėvas Jonas Jablonskis, didysis lietuvių kalbos stilistas Juozas Pikčilingis, mokytojos lituanistės, rašytojos Gražina Tulauskaitė, Petronėlė Orintaitė, mokyklinių vadovėlių rengėjai mokytojai Jonas Juozas Palukaitis, Antanas Kaunas, Pranas Naujokaitis ir pagaliau aušrininkas, pedagogas bei vaikų literatūros pradininkas Lietuvoje Pranas Mašiotas.

Kaip ir daugelis Novužės krašto visuomenės veikėjų, Pranas Mašiotas pradėjo nuo minčių, kurios šiandien, iškalts ne tik medyje, bet ir granite, puošia buvusios pedagogo gimtinės vietą: „Ir aš mažas buvau (...)\", „(...) mano mama ir tėvelis buvo geriausi, gyvenamieji namai smagiausi, sodas mieliausias“.

O viskas prasidėjo nuo atklėjusios iš Mažosios Lietuvos į Zanavykus stubos slenkščio, per kurį mažasis Pranukas dar keturiomis ropšdavosi, kad galėtų išbėgti į kiemą, pa-

žvelgti į saulę, mėlyną dangų, sodą, medžius, pašnekinti prie būdos tupintį Brisių, o paūgėjęs pasigalynėti su žąsinu. Čia, Paprūsėje, Pūstelninkų kaime, prie tuometinio Naumiesčio – pradžią pradžia. Tai čia 1863 m. gruodžio 19 d. Pranukas ir atėjo į šį pasaulį. Tada niekas net nenujautė, jog šis gležnas kūdikis taps lietuviškų pasakų seneliu.

Augo Pranukas susipratusių vidutinių ūkininkų šeimoje, pas kuriuos ne kartą glaudėsi pavargę Šešupę perbridę knygnešiai. Tai iš jų paliktų knygelių ir maldaknygių berniukas pramoko skaityti. Vėliau baigė Naumiesčio pradžios mokyklą, o 1883 m. – ir Marijampolės gimnaziją. Vaikiną viliojo tiksliji mokslai, todėl 1887 m. Maskvos universiteto Fizikos ir matematikos fakultete įgijo gimnazijos mokytojo matematiko specialybę. Kadangi tuometė rusų administracija lietuvių, baigusiu pedagoginius mokslus, dirbti Lietuvoje neskyrė, teko pasitenkinti kuklia darbo vieta Lomžoje. Ir tik 1889 m. Rygos mokslo apygardoje atsiradus laisvai raštininko vietai Pranas Mašiotas persikėlė į Rygą, o 1892 m. jau buvo paskirtas Rygos vokiečių realinės gimnazijos matematikos mokytoju. Čia mokytojavo net 22 metus, o paskutiniuosius dvejus (1913–1915) dar buvo ir Rygos mergaičių gimnazijos direktorius.

Visuomeninė veikla – pašaukimas

Pranas Mašiotas visą savo prasmingą gyvenimą aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje. Mokydamasis Marijampolės gimnazijoje buvo aktyvus slaptojo lietuvių moksleivių ratelio narys, platino draudžiamąją lietuvių spaudą. Maskvos universitete visą laiką priklausė Lietuviių studentų ir Farmaceutų draugijoms. Studijuodamas pirmajame kurse, 1884 m. pradėjo bendradarbiauti „Aušroje“. Gyvendamas Rygoje P. Mašiotas rašinėjo į „Šviesą“, „Vienybę Lietuvinkų“, „Varpą“, „Lietuvių laikraštį“ (jame turėjo skyrelį vaikams), „Vilniaus žinias“, „Viltį“ (buvo šio leidinio dalininkas), „Vaira“, „Rygos garsą“ (1910 m. redagavo šio leidinio kroniką).

Pranas Mašiotas daug dirbo įvairiose Rygos lietuvių organizacijose. Priklausė „Dainos“ draugijai ir vėliau buvo tarp lietuvių muzikos ir dainos draugijos „Kanklės“ steigėjų. 1906 m. jis buvo Kanklių bibliotekos ir skaityklos steigimo komisijos narys. Tais pačiais metais kartu su Marcelinu Šikšniu Pranas Mašiotas įsteigė lietuvių švietimo draugiją „Žvaigždė“ ir buvo jos pirmasis pirmininkas, o vėliau – garbės narys. Draugijos valdyboje dirbo iki 1915 m. Rygoje ši draugija turėjo septynis lietuviškas pradines mokyklas ir jas išlaikė, taip pat rengė ir suaugusiųjų kursus. 1912–1914 m. sekmadieniais Pranas Mašiotas Rygos lietuvaite gimnazistes mokė lietuvių kalbos. 1907 m. Pranas Mašiotas išrinktas vilniškės Lietuviių mokslo draugijos nariu. Gyvendamas Rygoje, savo mažiesiems skaitytojams poetas pedagogas išleido populiarias knygeles „Mano dovanėlė“ (1913) ir „Pasaka – nepasaka“.

Prasidėjęs Pirmajam pasauliniam karui ir Rygoje susitelkus nemažam lietuvių tremtinių būriui, kartu su kunigu Juozu Tumu-Vaižgantu Pranas Mašiotas dirbo Centrinio lietuvių komiteto igaliojiniui nukentėjusiems dėl karo šelpiti. 1915 metų vasarą, kai vokiečių armija artėjo prie Latvijos, Pranas Mašiotas pasitraukė į Maskvą, o iš ten netrukus atvyko į Voronežą. Nuo 1915 iki 1918 metų jis vadovavo lietuviškai Martyno Yčo įkurtai berniukų ir mergaičių gimnazijai.

Voroneže – pirmosios pasakų knygelės

Jo mokiniai Voroneže buvo būsimieji Lietuvos karo aviacijos pilotai, kraštiečiai zanavykai: 1920 m. tragiškai žuvę karo lakūnas Vytautas Rauba, lietuvių kalbos tėvo Jono Jablonskio sūnus Vytautas Jablonskis, būsimois Vyčio kryžiaus ordino kavalerierius Antanas Plaušinitis, Simas Stanaitis. Voroneže Prano Mašiotas išminties sėmėsi ir būsimois diplomatas zanavykas Stasys Lozoraitis, o biržietis Julius Janonis, anot vilkaviškiečio Saliamono Šmerauskio, būdamas abejingas pedagogo teigiamoms vertybėms, išvyko į Peterburgą ir gyvenimą baigė po garvežio ratais.

Visur ir visada gyvenime žengia greta gėris ir blogis, kad to blogio žemėje mažėtų, o gėrio daugėtų, reikėjo užkariauti pačių mažiasiujų širdutes ir jose sėti tik gėrį. Vadovaudamasis nuostata, jog „Mano mama ir tėvelis buvo geriausi...“, dar 1894 m. JAV

Pranas Mašiotas

Pranas Mašiotas mažiesiems skaitytojams išleido populiarią knygelę „Pasikalbėjimas apie dangų ir žemę“.

Pranui Mašiotui produktyvus kūrybos laikotarpis buvo ir Voronežas. Vadovaudamas M. Yčo gimnazijai, išleido „Mokslo pasakas“ (1916), „Senio pasakas vaikams“, „Naujas senio pasakas“, „Augalų pasakas“, „Apie Lietuvos senovę“ (1917). Be nelengvo vadovavimo gimnazijai ir kūrybinio darbo, jis dar priklausė ir „Trijų tarybai“ (Kazys Grinius, Jonas Jablonskis ir Pranas Mašiotas).

Vėl namie – po 35 metų

1918-aisiais Pranas Mašiotas grįžo į Lietuvą. Po 35 metų (neskaitant vasaros atostogų) – vėl tėvų ir protėvių žemėje. Naujai besikuriančioje valstybėje darbų kalnai. Vilniuje dirbo Lietuvos tarybos švietimo sekcijoje. Artėjant bolševikinei agresijai, P. Mašiotas persikėlė į Kauną. Dirbo Aukštojo mokslo departamento direktoriumi, o nuo 1919 m. pabaigos – švietimo viceministru. Be šių pareigų, dar darbovė Knygų leidimo ir Terminologijos komisijoje, buvo tarp Laikinojo Vilniaus lietuvių komiteto steigėjų. Ir vėl Pranas Mašiotas aktyviai reiškėsi periodinėje spaudoje. Rašė „Švietimo darbui“, „Lietuvos mokyklai“, savo mažiesiems skaitytojams išleido knygas „Kaip žmogus žemėje įsikūrė“, „Kiškiai“ (1919), „Šaltieji ir šiltieji kraštai“, „Žiemą ir vasarą“, „Vaikų pasakos“ (1920), „Mūsų mažiesiems, mūsų mieliesiems“, „Pasakėlė“ (1921). Ypač vaisingi buvo 1922 metai: išleistos net šešios knygelės vaikams – „Išradėjai ir išradimai“, „Mano poilsis“, „Senio pasakos“, „Sparnuočiai“, „Gimnaziją atsiminus“, „Ir aš mažas buvau“. 1923 m. gruodžio 17 d. Lietuvos universiteto Matematikos ir gamtos mokslų fakultetas Pranui Mašiotui suteikė garbės daktaro laipsnį.

1922 m. Klaipėdos mokytojų seminarijos patalpose buvo atidaryta pirmoji lietuviška gimnazija uostamiestyje. Pradžioje šiai mokyklai vadovavo kunigas Vilius Gaigalaitis. Kai jis atsisakė direktoriaus pareigų, laikinai vadovauti gimnazijai apsiėmė Mokytojų seminarijos direktorius Martynas Kruks. Vadovauti dviem mokykloms, nors ir po vienu stogu, nebuvo lengva.

Klaipėdos gimnazijos direktorius

Klaipėdos lietuvių gimnazijai „mirtinai“ reikėjo autoritetingo vadovo, kuris mokyklą iškeltų į reikiamą lygį. Tarp vietos pedagogų tinkamo gimnazijos vadovo neradus, direktoriumi tapo Pranas Mašiotas. Jis 1924 m. iš M. Krukio perėmė vadovavimą gimnazijai. Pirmosios dienos buvo tikrai nelengvos. Gimnazijoje vyravo įtempta atmosfera. Mažlietuviai mokytojai, išskyrus Adomą Braką, rytais su mokytojais iš Didžiosios Lietuvos net nesisveikindavo. Pertraukų metu jie mokytojų kambaryje stengdavosi kalbėti vokiškai. Visa, kas buvo susiję su Didžiąja Lietuva, stengtasi pašiepti, menkinti, o į visus reiškinius, kurie vyko Lietuvoje, tarsi žiūrėta iš aukštesnio „bokšto“. Mažlietuviai mokytojai, išauklėti griežta kaizerinės Vokietijos pedagogikos nuostata, ir į savo mokinius žvelgė iš aukšto, nevengė auklėtinius bausiti ir fizinėmis bausmėmis. Pranui Mašiotui tai buvo svetimą,

Lietuviškas vardynas Baltarusijoje

Priesagos -ішк[i] / -ышк[i] (< liet. -iškė, -iškės, -iškis, -iškiai) vediniai

Dr. Aleksandras ADAMKAVIČIUS, Vilnius

Oikonomimai su priesaga *-iutki*, kaip teigia A. Vanagas ir M. Birila, paplitę pirmiausia Baltarusijos šiaurės vakarų dalyje, Baltarusijos ir Lietuvos pasienyje. Tokių oikonimų daugiausia Vitebsko srities Breslaujos rajone (Birila, Vanagas, 1968, 10). Teoriškai Baltarusijos teritorijos priesagą *-iutki* atitinka 4 lietuviškos toponiminės priesagos: *-iškė*, *-iškės*, *-iškis*, *-iškiai* (Birila, Vanagas, 1968, 11; plg. dar Safarewicz, 1947, 45–46; 1956, 15–63). Į oikonimiją šios priesagos atėjo daugiausia dviem būdais: a) žmonių grupes pavadinant pagal jų gyvenamąją vietą arba pagal jų giminės pradininko vardą ir b) vietoves pavadinant tų vietovių savininkų arba ten gyvenusių asmenų pavardėmis ar vardais (Birila, Vanagas, 1968, 12).

Toliau apžvelgsime keletą oikonimų.

Бальт-ишкi¹ k. Bog, Brsl (Goškevič, 1905, 135; Rapanovič., 1977, 40) – iš liet. avd. *Baltà*, iš liet. *báltas*, *-à* (LPŽ I, 176). Galima sąsaja ir su hidronimais, apeliatyvine leksika: oikonomas siejasi su žodžiais *báltas* arba *báltis* (LVŽ I, 338–341, 345).

Баркун-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 44) – iš avd. **Barkūnas* (LPŽ I, 197–198; LVŽ I, 377). Plg. liet. oikonimus *Barkūniškė*, *Barkūniškės* Alytaus, Kėdainių, Radviliškio r. (ATSŽ, 28; LVŽ I, 377).

Бартал-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 46) – iš avd. **Bartėlis* ar *Bártelis*, (of. *Bartel*) (LPŽ I, 203; LVŽ I, 388; Zinkevičius, 2012, 276), lat. avd. *Bértulis*, liet. avd. *Bartūlis* (LPŽ I, 203, 205). Plg. liet. *Bartėliškė* k. Zarasų r., *Bartėliai* k. Lazdynų r., Varėnos r. (ATSŽ, 29).

Барташ-ишкi Pst (Rapanovič, 1977, 46) – iš avd. *Bartāšis*, *Bartāšius* (LVŽ I, 388), plg. liet. *Bartāšiškiai* k., Švenčionių r., *Bartāšiškė* k. Šilalės r. (LVŽ I, 38).

Бек-ишкi² (2) Bog (Goškevič, 1905, 135) – iš avd. *Bėkas*, *Bekys* (LPŽ I, 222, 224; Zinkevičius, 2008, 307).

Белюн-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 66) – iš avd. *Bieliūnas* (LVŽ I, 471; LPŽ I, 252). Plg. liet.: *Bieliūniškė* miškas Druskininkų savivaldybės teritorijoje, *Bieliūniškės* k. Zarasų r., *Bieliūniškiai* k. Ignalinos r. ir pan. (LVŽ I, 471).

Бержан-ишкi³ Brsl (Rapanovič., 1977, 53) – iš liet. avd. *Beržónis*, *Beržánskas* (LVŽ I, 455; LPŽ I 243). Plg. liet. vv.: *Beržiniškė* k. Marijampolės r., Kelmės r. (ATSŽ, 34) ir kt.

Берн-ишкi Padr (SNMVG, 158) – iš liet. avd. *Bernỹs*, *Bėrnus* (LPŽ I. 239) arba iš *bėrnas* (LVŽ I, 442), plg. liet. *Bėrniškiai* miškas Rokiškio r. (*ten pat*), *Bėrniškiai* k. Biržų r. (ATSŽ, 32).

Болунд-ишкi (*Balañdiškė*) Bog, Brsl (Goškevič, 1905, 135; Rapanovič., 1977, 39) – iš liet. avd. *Baluñdis* (LPŽ I, 182), *Balañdis* (LPŽ I 166). Tarmiškai ir dzūkuojant tariamas *Balundzis* (Zinkevičius, 2008, 59, 510, 617).

Будр-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 60) – iš avd. *Budrà*, *Bùdris*, *Budrỹs*, *Bùdrius* (LVŽ I, 595; LPŽ I, 329–331). Plg. liet. vv.: *Budriškės* k. Utenos r., Zarasų r., *Budriškiai* k. Akmenės r. ir kt. (LVŽ I, 595).

Ванг-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 71) – iš avd. *Vángas*, *Vangà* (Zinkevičius, 2008, 156). Plg. dar *vanga* ‘1. dirva; 2. baimė, bijojimas’, *vangas* ‘nelaisvė’ (LKŽe).

Варн-ишкi⁴ Brsl (Rapanovič, 1977, 72) – iš avd. *Várna* (Zinkevičius, 2008, 512).

Венгел-ишкi⁵ Pst (Rapanovič, 1977, 92) – kilmė ne visai aiški, galimai iš liet. avd. *Vengelis*, *Véngalis*, *Veñgalis* ar pan. (LPŽ II, 1189), kurio šaknis suslavinta: išskrito balsis *e*.

Видз-ишкi⁶ Brsl (Rapanovič, 1977, 79) – kilęs iš liet. avd. *Výdžius*, *Vidžis*, kurie gali būti siejami su lat. *Vidzis*, *Vidžis*, *Vidžs*, *Vidžus* (LPŽ II, 1205).

Гадут-ишкi Pst, **Новогодут-ишкi** Pst (Rapanovič, 1977, 93, 278) – iš liet. avd. *Adutà*, *Adūtis* (LPŽ I, 67). Plg. *Adūtiškis*, mstl. Švenčionių r. (ATSŽ, 4). **Новогодutiшкi** – vedinys iš *Новые Годутишкi*.

Гиван-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 106) – iš liet. avd. *Gývainas* (Zinkevičius, 2008, 613), kurio šaknis patyrė tam tikro laipsnio suslavinimą, diftongui *ai* virtus vienu garsu *a*.

Гирьят-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 107) – iš liet. avd. *Girijotas*, *Girjotas* ar pan. (LPŽ I 675

Гудел-ишкi Pst (Rapanovič, 1977,

116) – iš liet. avd. *Gudėlis* (LPŽ I, 736, Zinkevičius, 283, 491), plg. liet. *Gudėliškiai* k. Kelmės ir Rokiškio r., *Gudėliškė* k. Zarasų r. (ATSŽ, 94).

Гурвен-ишкi vs. Jdž (Goškevič, 1905, 148) – veikiausiai iš avd. **Gurvenas*.

Ёд-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 138) – iš vandendvardžio *Juodė* ar pan. – šalia kaimo teka upė *Иодская* (Goškevič, 1905, 147), kurios pavadinimas ir galėjo slavų kalbose atsirasti iš liet. *Juodė*. Plg. *Juodiškiai* k. Širvintų r., kilęs iš upės vardo *Juodė* (Razmukaitė, 1998, 31). Plg. dar liet.: *Juodiškės* k. Kaišiadorių, Molėtų, Švenčionių rajonuose ir kt. (ATSŽ, 110).

Жвирбл-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 141) – iš liet. avd. *Žvirblis*, *Žvirblỹs* (Birila, Vanagas, 1968, 20; LPŽ II 1354; Zinkevičius, 2008, 490, 512; Zinkevičius, 2012, 129), plg. liet. *Žvirbliškė* k. Ignalinos, Šakių, Švenčionių rajonuose, *Žvirbliškės* k. ir vs. Molėtų, Rokiškio, Šiaulių rajonuose ir kt. (ATSŽ, 364).

Кавер-ишкi Pust (SNMVG, 159) – veikiausiai iš liet. avd. *Kovierà*, *Keveris* (LPŽ I, 981, 1059).

Кальн-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 181) – iš avd. *Kálnas* (LPŽ I, 898), plg. liet. *Kálniškė* k. Ignalinos, Klaipėdos, Zarasų rajonuose; *Kálniškės* k. Kaišiadorių, Šalčininkų, Vilniaus ir kt. rajonuose; *Kálniškiai* k., vs. Akmenės, Jurbarko, Kelmės ir kt. rajonuose (ATSŽ, 118).

Кардел-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 188) – iš liet. avd. *Kardėlis* (LPŽ I 923).

Кет-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 218) – iš liet. avd. *Kietis* (LPŽ I, 989), plg. liet. *Kietiškes* k. Vilniaus r. (ATSŽ, 133).

Кимбарт-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 195) – iš liet. avd. *Kimbartas* (LPŽ I 994), plg. liet. *Kimbartiškė* k. Zarasų r. (ATSŽ, 134).

Кирмел-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 195) – iš liet. avd. *Kirmėlė* (LPŽ I, 994), plg. liet. *Kirmėliškės* k. Alytaus r., *Kirmėliškės* Trakų r., *Kirmėliškis* k. Rokiškio r. (ATSŽ, 135).

Кишкел-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 197) – iš liet. avd. *Kiškėlis* (LPŽ I, 1006), plg. liet. *Kiškėliškės* k. Prienų r., *Kiškėliškis* k. Ukmergės r. (ATSŽ, 135).

Клейпан-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 199) – gali būti iš liet. avd. *Klepónis*, veikiausiai iš **Kleor-onis*: *Kleōpas* (LPŽ I, 1018).

Клунд-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 199) – iš liet. avd. *Klandỹs*, dar plg. *Klumbỹs*, *Kluñgis* (LPŽ I, 1012–1029).

Койран-ишкi Pst (Rapanovič, 1977, 179) – iš liet. avd. *Kairiõnis* (LPŽ I, 888).

Куниг-ишкi Pst (Rapanovič, 1977, 215) – susijęs su lietuvišku žodžiu *kūnigas* (Birila, Vanagas, 1968, 24), plg. liet. *Kūnigiškė* k. Šilalės r., *Kūnigiškė* k. Kelmės, Švenčionių rajonuose, *Kūnigiškiai* k. Anykščių, Jonavos, Prienų ir kt. rajonuose (ATSŽ, 146).

Лабут-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 219) – iš liet. avd. *Labūtis* (LPŽ II, 13).

Линк-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 228) – iš liet. avd. *Linka*, **Linkas* (LPŽ II, 86), *Linkis*, *Linkius*, *Linkus* (Zinkevičius, 2008, 108, 287) ar pan., plg. liet. *Linkiškės* k. Švenčionių r., *Linkiškiai* k. Biržų ir Kupiškio rajonuose (ATSŽ, 162).

Мантагал-ишкi Pst (Rapanovič, 1977, 251) – iš liet. avd. **Mantagalis* (Razmukaitė, 1998, 46) pagal *Mant-i-gaila*, *Mant-i-gailas*, *Mañt-i-gailys*, *Mant-a-gailiškis*, *Mant-a-gailiškiai* ar pan. (LPŽ II, 151–152; Zinkevičius, 110, 87, 111, 218), plg. liet. *Mantagailiškis* k. Biržų r., *Mantagailiškiai* k. Širvintų r. (ATSŽ, 170).

Маран-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 251) – veikiausiai iš liet. avd. *Marėnas* (LPŽ II, 161) arba iš brus. **Мараны* (Birila, 1969, 275).

Матюл-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 258) – iš avd. *Mačūlis*, *Matūlis* ar pan. (LPŽ II, 130, 184), plg. liet. *Matūliškė* k. Zarasų r., *Matūliškiai* k. Vilkaviškio r. (ATSŽ, 174).

Мацел-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 258) – iš avd. *Macėlis*, *Matėlis*, *Matelỹs* (LPŽ II, 122, 179).

Мершл-ишкi k. Mkl (Goškevič, 1905, 160) – veikiausiai iš avd. **Meršla*, **Meršlis* ar pan. Plg. dar sen. rus. *мерша* ‘žuklės reikmenys’ (SRJ, 9 leidimas, 1982, 107).

Мизар-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 261) – iš liet. avd. *Mizara*, *Mizaras* (LPŽ II, 260), plg. liet. *Mizarai* k. Lazdijų r. (ATSŽ, 189).

Миркл-ишкi Pst (Rapanovič, 1977, 263) – iš avd. *Mirklis*, *Mirklỹs* (LPŽ II, 253), plg. liet. *Mirkliai* k. Raseinių r. (ATSŽ, 187).

Нарейк-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 275) – iš liet. avd. *Nareikà*, *Nareikis* (LPŽ II, 298).

Наруш-ишкi Pst (Rapanovič, 1977, 275) – iš liet. avd. *Nārušas*, *Narūšis* ar pan. (LPŽ II, 301), plg. liet. *Narūšiškis* k. Molėtų r. (ATSŽ, 194).

Нергул-ишкi Mior (Rapanovič, 1977, 277) – gali būti iš avd. **Nergulis*. Plg. dar liet. *Norgeliškės* k. Alytaus r. (Razmukaitė, 1998, 44).

Петкун-ишкi k. Bog (Goškevič, 1905, 136) – iš avd. *Petkūnas* (*Pet(k)-*), kilusio iš vardo *Pētras* (Zinkevičius, 2008, 414–416), plg. liet. *Petkūnai* k. Kėdainių r. (VŽ, 285), *Petkūniškė* k. Raseinių ir Šakių rajonuose ir kt. (ATSŽ, 239).

Посют-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 298) – galbūt sietina su liet. *pasiūtęs* ‘kuris šėlsta, nerimsta, siautėja, smarkauja; labai stipriai, smarkiai pasireiškiantis, vykstantis’ (LKŽe).

Пурвин-ишкi k. Jdž (Goškevič, 1905, 150) – iš liet. avd. *Purvoinis*, *Pūrvoinis* ar pan. (LPŽ II, 539). Plg. liet. *Purviniškė* k. Marijampolės sav., *Pūrviniškiai* k. Vilkaviškio r., *Purviniškiai* k. Švenčionių rajonuose ir kt. (ATSŽ, 252).

Рангел-ишкi Pst (Rapanovič, 1977, 328), **Ренгел-ишкi** k. Prb (Goškevič, 1905, 166) – veikiausiai iš avd. **Rangėlis* (<Ranga) (LPŽ II, 572) ar iš *Rangaila* (LPŽ II, 572). Slavų kalboje dvibalsis *ai* virto *e*. Plg. dar liet. *Ringėliškė* k. Lazdijų r. (Razmukaitė 1998, 44).

Соил-ишкi Pst (Rapanovič, 1977, 345) – iš liet. avd. *Soilà*, *Soilis* arba panašių (LPŽ II, 868), arba iš brus. *Soila* (Birila, Vanagas, 1968, 31), plg. liet. *Soilīškė* k. Ignalinos r., *Soilīškės* k. Vilniaus, Zarasų rajonuose ir kt. (ATSŽ, 296) (žr. dar *Свилы* p. 98).

Свирнал-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 346) – iš liet. avd. *Svirnėlis* (LPŽ II, 869).

Свирпл-ишкi Pst (Rapanovič, 1977, 346) – iš liet. avd. *Svirplis*, *Svirplỹs* (LPŽ II, 869), plg. liet. *Svirplīškis* k. Pasvalio r. (ATSŽ, 296).

Сквирт-ишкi k. Jdž (Goškevič 1905, 150) – gali būti iš liet. avd. **Skvirta*, plg. *Skvirba*, *Skvirblis* arba panašių (LPŽ II, 758), plg. liet. *Skverbai* k. Kupiškio r. (LVŽe).

Сташел-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 366) – kilęs iš liet. avd. *Stašėlis* (LPŽ II, 810).

Стемпл-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 361) – gali būti iš liet. avd. *Stemplỹs* (LPŽ II, 817). Galbūt vv. buvo subaltarusintas, todėl šaknyje atsirado balsis *e*, nes pagal fonetikos dėsnius ši kalba nėra pritaikyta tarti kai kuriuos priebalsius. Juos tariant labai dažnai tarp priebalsių atsiranda balsiai. Plg. liet. *Stemplės* k. Šilutės r. (ATSŽ, 290).

Сурвил-ишкi Pst (Rapanovič, 1977, 371) – iš liet. avd. *Survilà* arba panašių (LPŽ II, 861), plg. liet. *Surviliškis* k. Anykščių r., *Surviliškis* k. Panevėžio r. ir kt. (ATSŽ, 295).

Талебурн-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 376) – gali būti iš liet. avd. *Teleburnis* (Birila, Vanagas, 1968, 33) ar iš liet. avd. **Toliburnis*.

Трабут-ишкi Pst (Rapanovič, 1977, 379) – iš liet. avd. *Trabūtis* (LPŽ II, 1058), plg. liet. *Trabūčiai* vs. Švenčionių r. (ATSŽ, 318).

Трабш-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 379) – iš liet. avd. *Trabšas* (LPŽ II, 1058). **Траниш-ишкi** Pst – iš **Trapša*, *Trepša* arba panašių (LPŽ II, 1061, 1065).

Трак-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 379) – M. Razmukaitės nuomone, vardas kilęs iš liet. apeliatyvo *trākas* ‘kirtimas’ (Razmukaitė, 1998, 22), plg. liet. *Trākiškiai* k. Panevėžio, Raseinių r. (*ten pat*), *Trakiškė* k. Marijampolės sav. ter. (ATSŽ, 319) ir kt.

Трибут-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 381) – iš avd. **Tribūtis* (<*Tribas*, *Trybė* (LPŽ II, 1060), *Trebūtis*, *Trebutis* ar pan. (LPŽ II, 1063), plg. liet. *Tributiškis* k. Zarasų r. (ATSŽ, 320).

Шарк-ишкi Brsl (Rapanovič, 1977, 414) – iš liet. avd. *Šarka*, *Šarkỹs* arba panašių (LPŽ II, 889, 890), plg. liet. *Šarkiškės* k. Varėnos, Vilniaus, Zarasų ir kt. rajonuose, *Šarkiškiai* k. Klaipėdos, Kupiškio ir kt. rajonuose (ATSŽ, 299).

Явел-ишкi Pst (Rapanovič, 1977, 433) – iš liet. avd. **Jaunėlis*, plg. *Jaunėlovičius* iš *Jaun-el-* (LPŽ I 824).

Яветер-ишкi Mior (Rapanovič, 1977, 433) – plg. liet. avd. *Jaučaras* (LPŽ I 822), tarm. *jautėlis*/ *jautėris*.

Vitebsko srityje yra apie 241 oikonomas su priesaga *-iutki*. Kaip buvo minėta anksčiau, daugiausiai jų aptinkama Baltarusijos–Lietuvos pasienyje: Breslaujos rajone – 156 pavadinimai,

Pastovių rajone – 134. Kituose rajonuose yra tik pavieniai pavadinimai. Kalbant apie nagrinėtus istorinius šaltinius, reikėtų pažymėti, kad oikonomai su priesaga *-iutki* paplitę ne tik pasienio rajonuose. Dysnos rajone daugiausiai jų yra Bokino (20 pavadinimų) ir Drujos (7 pavadinimai) valsčiuose; dabar ši teritorija priklauso Vitebsko srities Breslaujos rajonui. Oikonimų su šia priesaga Vitebsko apskrityje buvo 6 pavadinimai, Garadoko aps. – 4, Drisos – 13, Lepelio – 1, Polocko – 1. Kaip matome, daugelis pavadinimų yra Drisos ir Vitebsko apskrityse. Skirtumą tarp dabartinių ir istorinių duomenų veikiausiai galima paaiškinti tuo, kad kai kurios gyvenvietės tiesiog išnyko.

Dauguma pavadinimų su priesaga *-iutki*, kaip rodo nagrinėti duomenys, sudaryti iš lietuviškų antroponimų ir antroponiminių kamienų, taip pat iš krikščioniškų vardų. Galima spėti, kad kai kurie pavadinimai galėjo kilti iš apeliatyvinės leksikos, tačiau tokių yra labai mažai. Kai kurių oikonimų lietuviška kilmė nėra visada aiški, todėl galima spėti, kad kai kurie jų susiformavo slavų kalbose.

LITERATŪRA

ATSŽ: *Lietuvos TSR administacinio-teritorinio suskirstymo žinytas, II dalis*. Parengė Z. Noreika ir V. Stravinskas. Vilnius, Mintis, 1976, 400.

Birila 1966: Бірыла М. В. Беларуская антрапанімя. – Мінск: Навука і тэхніка, 1966. – 328 с.

Birila 1969: Бірыла М. В. Беларуская антрапанімя. 2. Прозвішчы, утвораныя ад апелятыўнай лексикі. Мінск: Навука і тэхніка, 1969. – 508 с.

Birila 1982: Бірыла М. В. Беларуская антрапанімя. 3. Структура ўласных мужчынскіх імён. Мінск: Навука і тэхніка, 1982. – 320 с.

Birila, Vanagas, 1968: Бірыла М. В., Ванас А. П. Літоўскія элементы ў беларускай анамастыцы. – Мінск: Навука і тэхніка, 1968.

LKŽe: *Lietuvių kalbos žodynas* (elektroninio varianto I leidimas, www.lkz.lt). Vyr. red. G. Naktienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005.

LPŽ: Lietuvių pavardžių žodynas 1–2, Vilnius: Mokslas, 1985–1989.

LTV 2002: *Lietuviški tradiciniai vietovardžiai: Gudijos, Karaliaučiaus krašto, Latvijos ir Lenkijos / Sudarė Marija Razmukaitė, Aistė Pangonytė. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002, 148.*

LVŽ: *Lietuvos vietovardžių žodynas* [LVŽ] / [redaktorių kolegija: Laimutė Balode... [et. al]. – Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008, 646.

Rapanovič 1977: Рапановіч Я. Н. *Слоўнік назваў населеных пунктаў Віцебскай вобласці*/ Я.Н. Рапановіч. Рэдактар П.П. Шуба. Мінск: Навука і тэхніка, 1977. – 504 с.

Sarupov 1896: Сапунов А., Друцкий-Любецкий В. *Материалы по истории и географии Дисненского и Вилейского уездов Виленской губернии. – Витебск: Губернская Типо-Литография, 1896. – 145 с.*

SNMVG: *Список населённых мест Витебской губернии / под ред. Саунова А. – Витебск: Губернская Типо-Литография*

Lietuvos rezistencijos istorija

Mažeikių gimnazijos mokytojai ir mokiniai, nukentėję nuo sovietų okupacijų

Albertas RUGINIS, Mažeikiai*Tęsins. Pradžia Nr. 4**Albertas Ruginis*

1946 m. kovo 20–30 d. suimti 47 LLA prie Žemaičių legiono Mažeikių kuopos nariai ir jų vadai. Tarp jų:

VALERIJA SIMONAVIČIŪTĖ-NEIMONTIENĖ-LIEPSNELĖ, g. 1923 m.. Tribunolo nuteista 10 metų lagerio ir 5 tremties, kalėjo Dubrovlage, kaip tremtinė buvo Novosibirsko srityje. Grįžo 1955 m., gyveno Mažeikiuose, mirė Kaune 1997-02-03.

VIKTORAS DEGUTIS, g. 1928 m. Mažeikiuose. 5 klasės gimnazistą Tribunolas nuteisė 6 mėn. kalėjimo.

JUOZAS ŽELVYS, g. 1915 m. Pskove. Baigęs 6 gimnazijos klases dirbo Mažeikių finansų skyriuje. Tribunolo nuteistas 2 metus lagerio ir 2 tremties. Kalėjo Komijoje. Mirė 1947-07-04 Ustymlogo lageryje.

VALIUS NORKUS, g. 1928 m. Maigų k. 7 klasės gimnazistą Tribunolas nuteisė 2 metus lagerio ir 2 tremties. Kalėjo Uchtos lageryje Komijoje. Mirė tremtyje Tomsko srityje 1953-04-16.

SOFIJA ŠVIESAITĖ, g. 1927 m. 4 klasės gimnazistė Tribunolo nuteista 6 mėnesius kalėti Šiauliuose. Dirbo Mažeikių ligoninėje sekretore. Poetė. Visuomenininkė.

1948 m. sausio-kovo mėnesiais suimti 22 Alkos rinktinės Mažeikių būrio nariai.

AUGUSTASSKURVYDAS-GINTARAS-AŽUOLAS, g. 1915 m. Mažeikių k. Baigė 4 gimnazijos klases. Agronomas. Alkos rinktinės Mažeikių būrio vadai. 1941 metų sukilėlis. Suimtas 1948-01-18. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 25 metus lagerio ir 5 tremties. Kalėjo Oziorlageryje Norilske. Nuo 1957 m. tremtyje Buriatijoje. Grįžęs dirbo Mažeikių veislininkystės stotyje. Tragiškai žuvo 1965-11-09.

JADVGA BUTAITĖ-ŽIULPIENĖ, g. 1923-11-18 Troškučių k. Mokėsi Mažeikių gimnazijoje, 1940–1942 m. Telšių mokytoju

seminarijoje. Baigė 3 kursus. Suimta 1950-04-04 Kriukuose, Joniškio r. Ypatingojo pasitarimo nuteista 10 metų lagerio. Kalėjo Potmos lageryje Taišete, vėliau Mordovijoje. Grįžo 1956 m. Mirė 2006 m. Mažeikiuose.

1948 m. sausio 9–10 d. suimta 40 Lietuvos demokratinės kovos sąjungos organizacijos, veikusios Dabikinės vaikų namuose, narių, iš jų:

DOMAS ANDRIJAITIS, g. 1921 m. Akmenės rajone. Mažeikių gimnazijos mokytojas. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 25 metus lagerio. Kalėjo Gorlage Krasnojarsko krašte ir Pesčanlage. Paleistas 1958-06-21.

1949 m. balandžio 16 d. suimti 38 „Sakalų“ štabo pagrindinės organizacijos nariai. Tarp jų ir štabo sekretorė VANDA ABROMONYTĖ, gimusi 1924 m. Klaipėdoje. Mažeikių gimnazijos mokytoja. Ypatingojo pasitarimo nuteista 25 metus lagerio. Kalėjo Magadane, vėliau Kemerovo sr. Paleista 1959 m.

BRUNONAS BALTUTIS-AUGUSTAS, g. 1929 m. Urvikių k. 7 gimnazijos klasės moksleivis Ypatingojo pasitarimo nuteistas 25 metus lagerio, kalėjo Ozerlage Andzio-boje. Grįžęs dirbo kompresorių gamykloje, mirė 1984 m.

VALĖ BERNOTAVIČIŪTĖ, g. 1929 m. Vegeriuose, Akmenės rajone. Mokėsi Mažeikių suaugusiųjų gimnazijos 7 klasėje, kai buvo suimta ir nuteista Ypatingojo pasitarimo 25 metus lagerio ir 5 tremties. Kalėjo Magadane, buvo tremtyje Kazachsatane. Gyvena Klaipėdoje.

KARIBUTAS ČERKASAS-BEBRAS, g. 1929 m. Tauragės rajone. 7 klasės moksleivis Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų lagerio. Kalėjo Vorkutoje. Grįžęs dirbo Šiaulių autotransporte, Kelmės r. Beržėnų dvare. Mirė 2010 (?) m.

DANUTĖ GINIOTYTĖ-ČESNAUSKIENĖ-LIEPA, g. 1932 m. Mažeikiuose. Mokėsi Mažeikių gimnazijoje. Ypatingojo pasitarimo nuteista 10 metų lagerio. Kalėjo Mordovijoje. Grįžo 1955 m.

ZELMA KLEMENAITĖ-SEBASTIJONIENĖ-BURĖ, g. 1923 m. Bugeniuose. Pradinių klasių mokytoja. Ypatingojo pasitarimo nuteista 10 m. lagerio, kalėjo Balchašo lageryje Kazachstane, grįžo 1956 m. Dirbo auklėtoja vaikų darželyje. Mirė 2008 m.

PETRAS NORKUS-UOSIS, g. 1930 m. Mažeikiuose. Mokėsi suaugusiųjų gimnazijos 4 klasėje, kai

buvo suimtas ir Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų lagerio. Kalėjo Karagandoje. Grįžęs gyveno Radviliškyje. Baigė ž.ū. technikumą.

PAULIUS NORKUS-ALKSNIS, g. 1928 m. Bandė trauktis į Vakarus, buvo filtracijos lageryje. Dirbo ligoninėje buhalteriu. Mokėsi 7 klasėje (suaugusių gimnazijos), suimtas ir nuteistas 10 metų lagerio Karagandoje. Gyvena Klaipėdoje.

DONATAS SMILGA-NEMUNAS, g. 1929 m. Baigė 7 klases Mažeikių gimnazijos, dirbo kultūros skyriuje. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų lagerio, kalėjo Balchaše.

Politikaliniai, buvę Mažeikių gimnazijos auklėtiniai, prie buvusio Mažeikių saugumo kalėjimo po 43–46 metų... 1992 m. gegužės 8 d.

Iš kairės: pirmoje eilėje Pranas Dargis, Stefa Voraitė-Čerkasienė, Valė Striaupytė-Auksakienė, Sofija Šviesaitė, Viktoras Degutis, Zelma Klemenaitė-Sebastjonienė.

Antroje eilėje iš kairės: Antanas Kazlauskas, Romas Makauskas, Steponas Voras, Albertas Ruginis, Antanas Žukas, Dionyzas Ruginis, Juozas Statkus

1956 m. grįžo į Mažeikius, dirbo tarpkolūkinės statybos kolonos viršininku.

VALĖ STRAUPYTĖ-AUKSAKIENĖ, g. 1929 m. Tirkšliuose. Mokėsi Mažeikių gimnazijos 7 kl. Mokytojavo Žemalėje. Nuteista 10 metų lagerio. Kalėjo Intoje. Grįžo 1957 m. į Kauną.

PETRAS ŠLIČIUS-ŠEŠUPĖ, g. 1931 m. Vyžančiuose, Skuodo rajone. Mažeikių gimnazijos 7 klasės mokinys Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų, kalėjo Balchaše. Negrįžo į Lietuvą, pasiliko ten gyventi.

JUOZAS ŠULTĖ, g. 1927 m. Baigė 2 klases Mažeikių gimnazijos. Dirbo paruošų kontoroje. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų, kalėjo Balchašo lageryje, grįžo 1956 m. į Mažeikius.

ALFONSAS ZABARAUSKAS-MERKYS, g. 1919 m., baigė 4 gimnazijos klases, dirbo parduotuvės vedėju. Infiltruotas į Mažeikių MGB Laukaičio slapyvardžiu. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų lagerio.

ANTANAS KAZLAUSKAS, g. 1928 m. Margininkuose, Ylakių valsčiuje. Baigė 7 klases Mažeikių gimnazijos. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų lagerio.

1949 m. birželio 4 d. suimti 6 pagrindinės organizacijos „Jaunieji Lietuvos partizanai“ nariai. Iš jų – 5 gimnazistai:

ROMUALDAS MAKASUSKAS, g. 1933 m. 5 klasės moksleivis Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų lagerio, kalėjo Archangelsko sr., paleistas 1955-12-14. Gyveno Kuršėnuose.

ALGIRDAS PILVINIS-ERELIS, g. 1934 m. 5 klasės moksleivis. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų lagerio, kalėjo Mordovijoje, grįžo 1955 m. Dirbo elektros ryšių tinklų viršininku. Mirė 1980 m. Mažeikiuose.

APOLINARAS ROSLANAS, rusų tautybės, g. 1932 m. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų lagerio. Kalėjo Vorkutoje, Komijoje. Grįžo 1955 m. Dirbo popu Jona-vos cerkvėje.

STEPONAS VORAS-RADŽA, g. 1928 m. Baigė 2 klases Mažeikių gimnazijos. Dirbo gaisrininku Mažeikiuose. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų lagerio. Kalėjo Vorkutoje. Grįžo 1956 m. Dirbo elektrotechnikos gamykloje. Mirė 2009-11-15.

ANTANAS ŽUKAS, g. 1932-01-25 Mažeikiuose. Baigė 5 gimnazijos klases. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų lagerio. Kalėjo Mordovijos, Omsko lageryuose. Grįžo į Mažeikius 1955 m. Dirbo elektriku elektrotechnikos ir kompresorių gamyklose. Mirė 2010-10-04.

1949 m. birželio 26 d. suimami Mažeikių gimnazijoje veikusios pagrindinio organizacijos „Rusenantis aukuras“ 9 nariai. Po kelių tardymo dienų 6 moksleiviai paleidžiami, išskyrus lyderius:

JONAS KAIRYS-OLD ŠATERCHAND, g. 1932 m. Klaipėdos valsčiuje. 3 klasės gimnazistas. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 7 metus lagerio, kalėjo Mordovijoje. Bėgo iš lagerio, po kelių dienų sugautas. 1951-07-24 žuvo lagerio karceryje.

ALBERTAS RUGINIS-ALKSNIS, g. 1931 m. Mažeikiuose. 4 klasės gimnazistas Ypatingojo pasitarimo nuteistas 7 metus lagerio. Kalėjo Intos lageryje Komijoje. Paleistas 1954-12-27. Grįžo į Mažeikius. Baigė Veterinarijos akademiją, dirbo Mažeikių veislininkystės stotyje.

JUOZAS STATKUS, g. 1931 m. Pike-liuose. Baigė 3 gimnazijos klases. Organizacijos suėmimo metu pasitraukė į Pikelius. Suimtas buvo tik 1951-12-14 dar su trimis pikeliškiais. Pabaltijos tribunolo nuteistas 25 metus lagerio ir 5 tremties. Kalėjo Omske, ten ir liko gyventi. Į Pikelius grįžo tik 1999 m. Tragiškai žuvo 2005-01-13 Pikeliuose.

Prabėgo daug metų, baigėsi partizaninės kovos, buvo nuslopinti paskutiniai pasipriešinimo židiniai, bet buvusioje Mažeikių gimnazijoje, tapusioje vidurine mokykla, vis dar pasireiškėdavo anų laikų patriotinė dvasia.

MGB, tapusi KGB, pakeitė savo darbo stilių ir jau nebedalijo po 25 ar po 10 metų lagerio kitaip mąstantiems, – „apdorodavo profilaktiškai“...

1957 m. lapkritį trijų moksleivių antisovietinė grupė, vadovaujama Gedgaudo, buvo iškviesta į saugumą rimto pokalbio.

1959 m. balandį „Slaptoji kuopa“, vadovaujama P. Končiaus, taip pat buvo tik saugumo „paauklėta“.

LITERATŪRA

1. Mažeikių muziejiaus fondai.
2. Muturas A., „...geriau tegul gegutė užkuo-juja“, Mažeikiai, 1997.
3. Misių Kazys, „Stalininės represijos ir kovos už Lietuvos laisvę Mažeikiuose“, kn. Mažeikiai: praeitis, dabartis ir perspektyvos, Mažeikiai, 1997.
4. Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, Vilnius, t. I-VI.
5. Prunskus J., Bolševikų nužudyti šauliai, Čikaga.
6. Laisvės kovų archyvas, Kaunas, Nr.19, 1996.

Nuotrauka iš

Alberto Ruginio asmeninio archyvo
Pabaiga

Užs. Nr.31

Lietuvos dvarų paveldas, samprata ir kultūra

Algimantas GRAŽULIS, Vilnius

Tęsinys. Pradžia 2013 m. Nr. 25

[16.2] – Vilkėno dvare, centriniame parteryje, 1913 m. stovėjo skulptoriaus Huberto Luij Noelio marmurinė skulptūra „Rebeka“ (nuo sovietmečio (galbūt nuo 1983 m.) iki šiol originalas stovėjo Palangos dvaro rožyne). Centriniai rūmai (1887 m.) ir puošnūs, tačiau nukentėjęs interjeras yra skoningos istorizmo architektūros (neorenesansas, žr. vertybės Dosjė). Savininkas buvo Aleksandras Pliateris – lietuvių teisės istorikas;

[16.3] – Gedminaičių dvaras – tai atidalinta Švėkšnos dvaro valda, kuri 1820 m. (anksčiau buvo paliivarkas) su aplinkiniais kaimais atiteko Jurgiui Pliateriui (prof. Domo Kauno, Onos Norkutės publikacijos bei „Lietuvių kalbos enciklopedija“, 488 p. (*Plioteris, Pliateris Plateris, Jurgis, <...> lietuvių literatas, kalbininkas, bibliografas. 1828 m. baigė Vilniaus universitetą. Bendravo su Dionizu Poška, Simonu Daukantu, Liudviku Rėza, Simonu Stanevičiumi. Apie 1836 parašė lietuvių kalbos gramatiką bei kitų darbų*)).

[17] – „Šiaurės Atėnai“, 2003–05–31, Nr. 20 (654), 4 p., „Žirgų kapai: tyrimai, problemos, vertinimai“, Mindaugo Bertšiaus straipsnis – studija, kurią galima prilyginti išplėtotai ir papildytai ataskaitai;

[17.1] – „Lietuviškoji Enciklopedija“, I tomas, 1090 p., 1933 m., Kaunas, „Spaudos Fondas, terminas – „Arklininkas“;

[17.2.] – „Lietuviškoji Enciklopedija“, II tomas, 730 p., 1934 m., Kaunas, „Spaudos Fondas“, terminas – „Bajoras“.

[18] – pažyma „Medinio kultūros paveldo ir etnografinių kaimų apsaugos problemos Dieveniškų istoriniame regioniniame parke“, Algimantas Gražulis, 2010–03–18.

[19] – hab. dr. Mečislovas Jučas, „Krikščionybės kelias į Lietuvą“, 2000 m., Baltos lankos, 100 psl., 101 p.

[20] – „Lietuvių literatūros istorija, XIX amžius“, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001 m., 49 p. ir daug kitų.

[21] – informacija iš Petėsos žirgyno tinklapio.

[22] – informacija iš Rokiškio krašto muziejaus tinklapio.

[23] – Biržų kunigaikštystės ryšiai su Kuršo ir Žiemgalos kunigaikštyste XVI a. pabaigoje – XVII a. viduryje, Deimantas Karvelis, Žiemgala. 1999/2 istorija. Mokslo darbas. Autorius nurodo, kad *Straipsnyje aptariami Biržų–Dubingių šakos Radovilų kunigaikštystės (toliau – BK) ryšiai su vasaline LDK valda – Kuršo ir Žiemgalos kunigaikštyste (toliau KŽK). Kuršas ir Žiemgala, šalia Livonijos, Prūsijos ir Žemaitijos, buvo svarbus regionas, su kuriuo BK plėtojo kultūrinį bendravimą. Lietuvių istorikai, tyrinėję LDK ryšius su šiauriniais regionais, Kuršui skyrė mažiau dėmesio nei Livonijai. Nors BK ir KŽK statusas skyrėsi (pirmoji – privati Radoilų latifundija; antroji – vasalinė hercogystė), tačiau tai netrukdė kraštų tarpusavio ryšiams. Abiejų kunigaikštysčių teritorijos ribojosi. Rašytiniai ir kartografiniai šaltiniai liudija, jog XVI–XVII a. riba tarp jų ėjo Nemunėlio upe. BK ir KŽK tarpusavio ryšiai straipsnyje aptariami laikantis tokios klasifikacijos: 1) žmonių migracija ir apsigyvenimo statusas; 2) BK bajorų žemėvalda Kurše ir kuršielių žemėvalda BK; 3) Kuršo vokiečių bajorų ir latvių valstiečių padėtis BK; 4) ūkiniai ryšiai (prekyba ir keitimasis patirtimi); 5) teisminiai kuršielių ginčai su BK gyventojais; 6) ryšių plėtimasis Livonijos karo metais; 7) kraštų liuteronų bažnyčių ryšiai; 8) BK ir KŽK elito (Radoilų ir Kuršo hercogų) priviatės santykiai.*

1. Hillman K. H. Wörterbuch der Soziologie. Stuttgart, 1994. p. 427.

2. Hultkrantz A. Culture Kontakt // International dictionary of european ethnology and folklore. Vol. 1. Copenhagen, 1960. P. 81; Kwasniewski K. Kontakt kulturowy // Slownik etnologiczny. Warszawa, 1987. S. 177.

3. Lokaline visuomene (arba bendrija, bendruomene) galima vadinti žmonių grupę, gyvenančią vienoje teritorijoje, siejamą daugiau ar mažiau bendro gyvenimo būdo ir palaikančią tiesioginius ir dažnus tarpusavio ryšius. Dėl gyvenimo bendroje teritorijoje lokalinę visuomenę (giminę, kaimą ar didesnę žmonių grupę) dar galima vadinti teritorine bendrija. Lokalinės visuomenės ypatumas – tik tai visuomenei būdinga ryšiai (komunikacinė) sistema, jungianti ją kultūriniais, ūkiniais, socialiniais bei kitokiais ryšiais ir veikianti per formalias ir neformalias visuomenines institucijas. XVI–XVIII a. LDK tipiškos lokalinės visuomenės, nors ir įeinančios į viso krašto ūkinę, politinę, religinę ir etninę sistemas, buvo privačios arba valstybinės valdos bei jų centrai – devarai, jungę nemažai dvarėlių – paliivarkų bei kaimų su bažnyčiomis ir karčiamomis, Pošpiech A., Tygielski W. Społeczna rola dworu magnackiego XVII–XVIII wieku. Przegląd Historyczny. 1978. Z. 2. S. 227; Kłoskowska A. Społeczne ramy kultury. Warszawa, 1972. S. 27; Szczepański J. Elementarne pojęcia socjologii, Warszawa, 1970. S. 375; Panoff M., Perrin M. Taschenwörterbuch (...). S. 192; Zawistowski – Adamska K. Granice i horizonty badań kultury tsi w Polsce. Warszawa, 1976. S. 42; Tönnies F. Teoria wspólnoty. Wiedza o kulturze. Cz. I. Antropologia kultury. Warszawa, 1996. S. 319; Hillman K. H. Wörterbuch (...). P. 266; Zajączkowski A. Szlachta polska. Kultura i struktura. Warszawa, 1993. S. 59; Mączak A. Rządzący i rządzeni. Warszawa, 1986. S. 272–273.

4. Tyla A. Lietuva ir Livonija XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje. V., 1986. P. 47–56; Vaivada V. Über die Beziehungen zwischen Zemaitija und Herzogtum

Preussen im 16. Jahrhundert // Annaberger Annalen. Nr. 4. Heidelberg, 1996. S. 93–106.

5. Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – MAB RS). F. 25. B. 167. L. 304.

Pastaba: autorius D. Karvelis nurodo ir kitus šaltinius, taip pat pažymėtus skaiciais straipsnio citatose.

[24] – „Žemaičių kultūriniai sambūriai XVI–XIX amžiais“, Juozas Girdzijauskas, Žemaičių kultūros draugijos redakcija, 1998–2000 m., 2004 m. tinklapis.

[25] – Vilnijos vartai, Vaitkuškis. Parengė: Stanislava Talutytė (Ukmergės Vlado Šlaito viešoji biblioteka), 2009 m. Nurodoma, kad 1857–1862 m. Stanislovas Feliksas Kosakovskis (1795–1872), M. Kosakovskio anūkas, suprojektavo ir perstatė dvaro rūmus, suteikdamas tuo metu madingą neogotikinę išvaizdą. Tokį stilių padiktavo Miramare rūmai prie Triesto... Valdant Kosakovskių giminės atstovams Vaitkuškio dvaras garsėjo ryšiais su žymiais pasaulinės literatūros atstovais...

[26] – V. Levandauskas, straipsnis „Lauryno Gucevičiaus kūrybos vertinimas klasicizmo epochoje“, 107 p., akademinių straipsnių rinkinys „Laurynas Gucevičius ir jo epocha“, Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2004 m.

[27] – „Lietuvos architektūros istorija“, III t., Vilnius, Savastis, 2000 m., 72, 342, 344, 355, 375 ir kiti puslapiai.

[28] – Merkinės dvaras, vad. „Paulavos Respublika“, jį ypač išgarsino Povilas Ksaveras Bžostovskis („Lietuvos dvarai“, II tomas, 234–235 p. (dviejų tomų žinyнас, leidykla Algimantas, Vilnius, 2009 m.), neeilinė asmenybė, kunigas, Lenkijos–Lietuvos valstybės veikėjas: kilęs nuo Vitebsko (1739–1827), 1758–1762 m. studijavo teologiją Romoje, po to paskirtas LDK didžiuoju raštininku, o vėliau – LDK referendoriumi. Jis Merkinės dvarą nusipirko 1767 m. iš Naugarduko stalininko Ipolito Korsako ir savaip partvarė, pavadino savo vardu. Įkūrė valstiečių savivaldos bendruomenę su dviem rūmų parlamentu. Bendruomenė pasiskelbė Paulavos Respublika su savo Konstitucija, pinigais, herbu, išdu, milicija. P. K. Bžostovskis, respublikos prezidentas, rūpinosi savo pavaldinių švietimu: įsteigė mokyklą, leido knygas, pasirūpino, kad respublika turėtų savo gydytoją. Dvaro pajamos nuo 1769 iki 1784 m. padidėjo dvigubai. Apie ją palankiai atsiliepė Lenkijos ir Lietuvos karalius Augustas Poniaтовskis. Paulavos Respublika pripažino tuometinis Seimas. Ji gyvavo apie 25 metus. 1794 m. Bžostovskis emigravo į iškeistą su Federiku Mošinskiu valdą (dvarą ?) prie Drezdeno, 1798 m. – sugrįžo ir iki 1825 m. klebonavo Turgeliuose.

[29] – „Ferdinandas Ruščicas (1870–1936). Gyvenimas ir kūryba“, parodos Radvilų rūmuose katalogas. Lietuvos dailės muziejus, Algės Andriulytės tekstas, atnaujintas 2011–08–11: daugeli metų jis ekspozavo savo kūrinius <...> draugijos parodose Krokuvoje, Varšuvoje, Prahoje, Vienoje, Londone. 1903–1904 metais Ruščicas kartu su kitais menininkais prisidėjo prie Varšuvos dailės mokyklos steigimo ir atidarymo. Šioje mokykloje jo, jau profesoriaus, studentu tapo Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, su kuriuo Ruščicas bendraus ir vėliau, gyvendamas Vilniuje. Iš tuo metu kūrusių lietuvių dailininkų Čiurlionį Ruščicas vertino labiausiai, vadino jį naujojo meno šaukliu. 1911 m. lydėdamas menininką į paskutinę kelionę, jis kalbėjo: [...] Vienas Čiurlionio kūrinyms gerai žinomas. Iš bundančios šviesos išnyra paukštis, savo sparnais plačiu mostu apjuosia viršukalnes ir skrenda tolimon. Tai „Žinia“. Su tokia žinia atėjo Čiurlionis. Buvo naujo, jauno meno, kuriam suteikė savo galią, šauklys. O savo žemei ir artimiesiems savo atskleidė grožį, žadinantį juose pavasarį. Išėjo jis taip pat pavasarį [...].

(3) <...> Visai kitokie paveikslai yra „Močiutės kambarys“, „Rašomasis stalukas“, „Židinyas“. Tai saulės spindulių nušviesti jaukūs gimtųjų namų fragmentai, kasdieniški interjerai. Juose atsiskleidė intymus, dvelkiantis bajoriškos praeities, ramybės ir pastovumo ilgesiu Ruščico pasaulis. (aut. – Plungėje).

V Katalogo dalis: <...> Šie žodžiai apibūdina visą Ruščico meninę veiklą, kuri buvo persmelkta pagarba tradicijai, istorijai, savo šalies praeičiai. Noras išsaugoti kultūros paveldą, jį inkorporuoti į besikeičiantį ir modernėjantį Vilnių skatino menininką savo darbais nuolat palaikyti šią laike išstęstą istorinės atminties giją. Katalogą sudarė Laima Bialopetraičienė.

[30] – „Lietuvių kalbos enciklopedija“, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1999 m., 153–154, 216, 415, 448, 488 ir kiti puslapiai.

[31] – pranešimas „Lietuvos dvarų paveldo apsaugos, atgaivinimo ir integravimo į šiuolaikinės visuomenės gyvenimą problemos“, skaitytas dvaro c. rūmuose Plungės seminare „Dvarų paveldas Lietuvoje ir Lenkijoje. Visuomenės vaidmuo: problemos ir iššūkiai“, 2008–09–26, rengėjas ir pranešėjas Algimantas Gražulis, Valstybinė kultūros paveldo komisija (Komisijos tinklapyje, Naujienų skiltyje).

[32] – Algirdas Baliulis, pranešimas „Zarasai iki XVIII a. pabaigos“, 2005 m., Mokslinė konferencija „Zarasams – 500“.

[33] – Algimantas Miškinis, „Rytų Lietuvos

Restauruojamas europinio lygio architektūros kūrinys, formų, proporcijų ir dekorų elementų harmonija pasižymintis Paežerių dvaro centriniai rūmai, esantys Vilkaviškio rajone, kuriuos projektavo žymusis Lietuvos architektas Martynas Knakfusas. Nuotrauka iš VKPK archyvo, fotografuota 2012-07-10

miestai ir miesteliai, II knyga“, Savastis, Vilnius, 2005 m., straipsnis „Zarasai“, 241 p.

[34] – knyga „Merkinės istorijos bruožai“, Lietuvos istorijos instituto leidykla, Vilnius, 2004 m. Leidėjai – Lietuvos istorijos institutas ir Dzūkijos nacionalinio parko direkcija, sudarytojai – Algimantas Černiauskas, Henrikas Gudavičius, Vyktintas Vaitkevičius, „Dvarvietės“, 183–192 p.

[35] – Algė Jankevičienė, monografija „Lietuvos medinės bažnyčios“, Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2007 m., „3.2. Medinės barokinės bažnyčios/74“, 92–94 p.

[36] – Reda Bružaitė, magistrinis darbas „Vilniaus ir Žemaičių vyskupijų parapiinė dvasininkija XV–XVI a. 3 ketvirtyje“, 2007 m., žr. parapiinių bažnyčių patronai – Valdovas, bajorai, Bažnyčia (Vyskupas ir kapitula) – patronato teisės skyriuje, ypač 17 psl., 16–27 p. Vilniaus universitetas, Istorijos fakultetas, Senovės ir vidurinių amžių istorijos katedra, Istorijos studijų programa, darbo vadovas doc. dr. Rimvydas Petrauskas.

[37] – Enciklopedinis žinynas „Lietuvos istorija“, I t., savokos „bažnytinė žemėvalda“, „Didysis maras 18 a. pr. D. ir M. Lietuvoje“, Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, Vilnius, 2011 m. Be to, nurodoma, kad Daugailių krašte ir kitose dabartinės Rytų Lietuvos apylinkėse Didysis maras siautė 1710 m. (knyga „Daugailių kraštas ir žmonės“, Utenos „Indra“, 2008 m., 79 p. ir kt.).

Vėlesni papildymai bei komentarai:

Nuo teksto parengimo ir redagavimo dienos jau įvyko pasikeitimų: 1. 2012 m. birželio mėn. UAB „Vilniaus žirgynas“, UAB „Sartų žirgynas“ ir UAB „Nemuno žirgynas“ bendrovės yra reorganizuotos sujungiant UAB „Vilniaus žirgynas“ (Kalno Riešės dvaro sodyba), UAB „Sartų žirgynas“ (Didžiadvario dvarvietė) ir UAB „Nemuno žirgynas“ (Šilgalių dvaro sodyba); UAB „Lietuvos žirgynas“. Be to, žr. http://www.alfa.lt/straipsnis/15128177/UAB.Lietuvos.zirgynas.globai.perduoti.138.arklai=2013-04-04_15-25/. Įsikūręs Registrinėje Kalno Riešės dvaro sodyboje, tačiau apie tai žirgyno tinklapyje nėra nė žodžio. Tarpukariu vadinosi Didžiosios Riešės dvaru. Nuo 16 a. Riešėje minimas dvaras. Paskutinis dvarininkas – bajoras, Vilniaus universiteto profesorius Ferdinandas Ruščicas. Taigi M. K. Čiurlionio tapybos profesorius ir kolega, žymus Vilniaus ir Varšuvos tapytojas, visuomenės veikėjas ir Vilniaus kultūros paveldo puoselėtojas turėjo čia dvarą. Yra išlikę 1892 ir 1904 m. dvaro statyti tvartai. 1949 m. šiuose tvartuose įsikūrė Vilniaus žirgynas. Jis veikia iki šiolei.

Dėl Juozapo Arnulfo Giedraičio (1754 ar 1757–1838) gimimo datos, t. y., kad jis trejais metais „pasisendino“ jau visiškai įrodyta dar 1995 m. (A. Prašmantaitės apginta disertacija, parašyta jo biografijos monografija). Be to, jis apskritai buvo Lietuvos kultūros fenomenas (turima omeny ne tik jo kunigaikštiška kilmė). Jis gimė Kamaraučiznos dvare (dab. Molėtų r.). Kaip ir dauguma bajorų, taip pat didikų atstovų, jis ne tik pritarė, bet ir palaikė 1830–1831 m. sukilimą. Dėl to faktiškai buvo nušalintas nuo pagrindinių pareigų. Užsiėmė Naujojo Testamento vertimu į lietuvių kalbą, jo leidimu ir platinimu (Recenzija. V. Merkys, 2000).

Apie M. K. Čiurlionį dar: *Jis ne tik augo dvarų aplinkoje, bet ir vedė Sofiją Kymantaitę (1886–1958 m., rašytoja, lietuvių kalbos dėstytoja, žymi Lietuvos visuomenės veikėja, Lietuvos skaučių vadė ir t.t.) bežemių bajorų iš Joniškio dukrą. Jo vienintelė dukra Danutė Čiurlionytė (1910–1995 m.) ištėkėjo už Vladimiro Zubovo – architekto, grafų Zubovų palikuonio. Dvylikametė Sofija jau gerai skaitė ir rašė lenkiškai, šiek tiek mokėjo rusiškai, pažino ir vokiškas raides, bet lietuviškai nei skaityti, nei rašyti nemokėjo. Juozas Tumas-Vaižgantas tapo pirmuoju gabios mergaitės lietuvių kalbos mokytoju. Jis Sofiją 1899 m. vasarą nusivežė ir į pirmąją lietuvišką vaidinimą Palangoje, kuris, anot teatro istoriko Vytauto Maknio, „nuskambėjo kaip galinga caro pavergtos tautos demonstracija (laikraštis Žemaitis, „Sofija Čiurlionienė-Kyman-*

taitė ir Plungė“, 2011-03-12, Irena Stonkienė, Jolanta Skurdauskienė). Klebonija (aut. –Plungėje) tuo metu buvo daugelio žinomų Žemaitijos kultūros ir visuomenės veikėjų būrimosi vieta. Klebono žodis buvo svarus ir paprastiems parapijiečiams, ir Plungės kunigaikštieni Marijai Oginskieni, kuri, V. Jarulaičio patarta, rūmuose įsteigia slaptą lietuvišką mokyklą. Būtent čia, klebonijos aplinkoje, pirmą kartą subręsta mintis (1903–1904) statyti lietuvišką spektaklį. Vaidinti pasirenkamos net dvi pjesės – Žemaitės ir G. Petkevičaitės-Bitės „Velnias spąstuos“ bei J. Tumo-Vaižganto „Negryna sąžinė“ (ten pat).

Vilniuje per pirmosios lietuvių dailės parodos atidarymą 1907 m. sausio 9 d. kažkas parodė Sofijai iš tolo M. K. Čiurlionį, bet niekas jų nesupažindino. Antrą kartą įjedu susitiko po metų Vinco Kudirkos 50-mečio minėjime. S. Kymantaitė skaitė pranešimą apie didįjį Lietuvos patriotą, o Čiurlionis skambino savo kūrinius. Paskambinę atsisdėjo greta, pagyrė kalbą ir paprašė, kad Sofija jį mokytų lietuvių kalbos – sutarė tris kartus per savaitę po pusvalandį (ten pat).

Visų trijų žinomiausių brolių (kilę iš daugia-vaikės šeimos) Vileišių žmonos buvo bajoraitės. Visos jos rėmė vyrų lietuvybės siekius, pačios aktyviai dalyvavo stiprinant lietuvybės idėjas. Iš Kurėnų II dvaro (dabar Ukmergės r., Vidiškių sen.) kilusi vieno iškiliausių XIX a. pabaigos ir XX a. pirmos pusės Lietuvos atgimimo istorinių asmenybių, tautinio atgimimo žadintojų, gyveno ir dirbo Teodoras lietuviškos spaudos leidėjų, vasario 16 signataro, ministro Jono Vileišio žmona Ona Kasakauskaitė (1879–1954). Antrojo pasaulinio karo metais dvaro statiniai smarkiai nukentėjo. Po karo dvare buvo įkurdinta žemės ūkio mechanizacijos mokykla. Bajoraitė ir dvarininkaitė Ona (jos tėvai vedyboms už nekilmingo, be to, „litvomano“ J. Vileišio nepritarė) mlyėjo žemę, augalus, jai patiko tvarkyti dvaro reikalus (Vileišiai 1914 m. nusipirko Gristaitiško dvarą, dabar Molėtų r.). Ji perėmė vyro idėjas, iki pabaigos nuosekliai jų laikėsi. Visuomenininkė, lietuvybės stiprintojė, kovotoja dėl nepriklausomos Lietuvos, o vėliau – ir dėl jos stiprinimo („XXI amžius“, 2002, Nr. 12 (1019) interviu su jauniausiąja dukra Rita, kuri iki šiol lietuviškai kalba be akcento, o angliškai, kaip pati sakė, vis dar su lietuvišku akcentu, iš Lietuvos pasitraukė 1941 m., antrakart užėjus bolševikams).

Ponuliai, dirbkime, dirbkime tik kultūros ir ekonomikos darbą, o kai visa to padaugės, tai ir politikos atsiras savaime... – ragino savo tautiečius žymus Lietuvos visuomenės ir kultūros veikėjas, pramonininkas Petras Vileišis.

Mes jau pamiršome, kad Vilniuje 1906 m.buvo įkurtas Lietuvių kalbos mokymo komitetas, kurio nariai buvo P. Vileišis, J. Vileišis, A. Vileišis, Gabrielius Landsbergis, Donatas Malinauskas, M. Šlezevičius ir kt. – o kas gali patikinti, kad jų patirtis nepravers mums ateityje? Ar mes dar gyvename Didžiojo Vilniaus seimo – tautinės revoliucijos pusitrimų dvasia? Kai kurie, kaip A. Vileišis, iš Vilniaus seimo keliavo į Lukiškes.

Taigi vieną spalio sekmadienį, surinkęs į Vileišių šeimai priklausančių Girstetiškių dvarą šešių Alantos valsčiaus mokyklų mokytojus, vilnietis advokatas kalbėjo ne tik apie švietimo reikalus, bet ir apskritai apie padėtį okupuotoje Lietuvoje, o atsisveikindamas dar padalijo jiems pluoštelį nelegaliai išspausdintų atsišaukimų. Šis dokumentas vokiečių rankose netrukus tapo įkalčiu, vos nekainavusiu gyvybės būsimam Vasario 16-osios akto signatarui.

Vokiečių aristokratų kilmės LDK didikų Grotusų giminei priklausė nemažai dvarų valdų šiaurės Lietuvoje, pietų Latvijoje, nuo 1695 metų kuri laiką Vilhelmui Eustachijui Grotusui, Žemaičių kaštelionui, priklausė net Švėkšnos valda. Gedučių dvare (dabar Pakruojo r.) gyveno Teodoras Grotusas, ypač žymus mokslininkas.

Gavenonių dvaras, Sofijos Chodakauskaitės, A. Smetonos žmonos gimtinė, jos tėvų bajoriška aplinka. Judvieji neformalus piršlys buvo J. Jablonskis.

Pabaiga

Edvardui Burokui

Petras GIRDZIJAUSKAS, Laisvės kovų dalyvis

<...Gal vilkai grauš kur mūsų kaulus,
O gal salvės lydės mus į kapus?...>

Iš partizanų dainos

2013 m. snieguoto balandžio vienuolik-tąją Vilniaus Sudervės kapinėse sustojome ties Edvardo virsto riba.

Didvyriai nemiršta. Jie pereina iš fizinės būsenos į metafizinę, tačiau savo didžiavy-riskais darbais lieka tarp mūsų.

Vaizdinys, kad didvyriai atjoja ant balto žirgo švytruodami kalavijų, yra tik mirazas. Jie būna tarp mūsų, kaip ir Edvardas, tik jie, nuveikę begalę ypač svarbių darbų tam tikru metu, švyti dvasinio kalavijo spindesiu, kuris neužgesa ir didvyriui pasitraukus į Amžinybę.

Žvelgiant atgalios, matome, kad svarbu ne žygdarbis, kai Edvardas su bendražygiu išsprogino Vorkutos šachtą ir jos gyvybinį energetinį mazgą, bet tai, kad nuo to spro-gimo aido supleišėjo imperijos sunkiosios pramonės pamatai ir teroristinė imperija susverdėjo, o milijonai vergų iškėpė vilties

gurkšnį. Kai rytojaus dieną tie patys ben-dražygiai išsprogino vergvaldžių partinį susirinkimą, besitariančią kaip nubausti ne-paklusniusius, represinė sistema, pajutusi savo bejėgiškumą, pradėjo irti.

Tuo pat metu Šiaurės tamsos gūdu-moj Edvardo išiubuotas pradėjo skambėti „Varpas“ ir ne tik lietuviškai, bet ir kitomis kalbomis, teikdamas viltį milijonams pa-smerktujų. Pažymėtina, kad jis sugebėjo sutelkti ir iškėpti kovai už laisvę įvairių tautų politinius kalinius.

Edvardo pėdos įmintos ir laisvės kovos brydė tęsiasi nuo Ukmergės iki Vladivosto-ko, nuo Vorkutos iki Vladimiro, o iš ten su „Memorandumu“ per visas dvidešimtojo amžiaus didžiųjų despotų „juodąsias dienų virtines“ tęsėsi Edvardo „baltos naktys“. Jis knygoje Vytauto Vaineikio akimis iš va-gono lango nužvelgė neaprėpiamus Sibiro plotus su nesuskaičiuojamomis GULAG-o salomis, su pasibjaurėtiniais čekistais-prie-vaizdomis.

Drauge su Edvardu ir penkiomis jo kny-gomis einame per visą juodąją amžių, per

tremtį ir GULAG-ą nuo Ledjūrio iki Vladi-vostoko, atgal iki Ukmergės, per žudomųjų kraują, tarsi per savo, per žūvančių kančią, tarsi per savo, per gyvų degančių motinų klyksmą, tarsi per savo motinos skausmą. Einame su Lietuvos laisvės gynėjų sąjungos kareiviais nuo Vilniaus iki Vašingtono, iki Sidnėjaus, Jeruzalės, Vatikano, vėl iki Vla-dimiro, Vorkutos, matome minias Vingio parke, žūvančiųjų kraują prie Televizijos bokšto... Matome griūvančią Raudonąją imperiją, kurios pamatus trupino anuomet Vorkutoj Edvardo ir jo bendražygių nepa-laužiamą laisvės siekio dvasią.

Einame su Edvardu, Gedimino prospek-tu nuo Katedros iki Seimo, imame iš jo rankų jo globojamą „Varpą“. Visuomet jis dosnus, visuomet jis kuo nors pradžiugins, visuomet pasakys kiek užsienio šalių piliečių aplankė jo globojamą Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos internetinę svetainę, visuomet jis greta, tačiau ... Jau išėjo.

Didelė netektis Lietuvos Laisvės kovoto-jų sąjungai, „Varpo“ redakcijai, LLKS inter-netinės svetainės redakcijai, labai skaudi ne-

Edvardas Burokas

tektis šeimai, artimiesiems, bendražygiams Lietuvoje ir užsienyje.

Palydėjome Tave, Edvardai, su garbės šūvių salvėmis, o dabar ilsėkis ramybėje Vilniaus kalnelyje. Tavo neblėstantį šviesų atminimą saugosime širdyse.

Mažosios ir Didžiosios Lietuvos evangelikų liuteronų lietuvių raštijos veikėjų ir kiti jubiliejai 2014 metais. Kovas

1904 03 ?? Grumbliuose (Venckų vls., Klai-pėdos aps.) mirė **Jurgis Redveikis, Radveikis**, raštijos darbuotojas, klimkiškis sakytojas.

Gimė XIX a.

1904 03 15 Peikšteniuose (Biržų vls.) gimė **Petras Dagys**, ev. liuteronų kunigas, laikraščio „Lietuvos evangelikų kelias“ re-daktorius.

Mirė 1977 12 01 Niujorke (JAV).

1979 03 06 Jonas Bretkūnas pradėjo **versti Bibliją į lietuvių kalbą**, baigė 1950 11 27. Gaila, kad ji nebuvo išspausdinta.

1959 03 06 pasirodė **Lietuvos TSR evangelikų bažnyčios kalendorius 1959** metams.

2004 03 06 Klaipėdoje mirė **Jonas Tatoris**, menotyrininkas, architektūros istorikas, daug nuveikęs uostamiesčio architektūros paveldo bei istorijos tyrinėjimuose, sukaupęs vertingą istorinės medžiagos archyvą.

Gimė 1925 06 17 Medeikiuose (Biržų vls.).

2009 03 07 Alkiškių bažnyčioje diakonas **Juozas Mišeikis**, g. 1984 06 29 Tauruose prie Tauragės, 2007 m. baigęs teologijos studijas Klaipėdos universitete, ordinuotas kunigo tarnystei, 2007 08 18 Šilutės Martyno Liuterio bažnyčioje įvestas diakono tarnystėn. Aptar-nauja Alkiškių, Biržų ir Žeimelio latviškas ev. liuteronų parapijas.

1919 03 08 Klaipėdoje mirė **Jonas Karolis Zembrickis (Sembritzki)**, vaistininkas, Prū-sijos istorikas, daugelio istorinių darbų refor-macijos tema autorius, tautosakos rinkėjas.

Gimė 1856 01 10 Marggrabovoje (Suvalkų gub.).

1989 03 08 Romos katalikų kurijos patal-pose vysk. Jonas Kalvanas laikė pirmąsias **Vilniaus** atsikūrusios ev. liuteronų bažnyčios pamaldas.

1994 03 08 mokykloje įvyko pirmosios **Virbalio** ev. liuteronų parapijos atkūrimo pamaldos. Parapija buvo įsteigta 1833 m., 1878 m. pašventinta mūrinė bažnyčia po karo paversta grūdų sandėliu. 2000 04 24 naujai pašventinta 1998 m. atgauta bažnyčia (pasku-tinės pamaldos joje vyko 1940 11 17, pirmosios restauruotoje bažnyčioje – 2000 03 12).

1919 03 10 Raudžiuose (Trakėdžių vls., Šilokarčemos aps.) gimė **Endrius Žilius**, psichologas ir pedagogas, išeivijos veikėjas, laikraščio „Keleivis“ ats. red. (1952–1959).

Mirė 2000 m. Hamburge (Vokietija).

1789 03 14 Paveikiuose gimė **Johannas Christlybas Krauzė**. Baigęs Karaliaučiaus universitetą, mokytojavo, kunigavo. Rinko lietuvių liaudies dainas, teikė kalbinę me-džiagą A. Šleicheriui.

Mirė 1859 01 24 Pilkalnyje.

1909 03 16 Balandžiuose (Žilių vls., Ra-gainės aps.) mirė **Fridrichas Bajoraitis** (slp. **Paukštelis**), poetas, publicistas, mokytojas. Parašė eilėraščių (rink. „Gyvumo žodžiai“ 1932 m. išleido Vydūnas), periodikoje paskel-bė lietuvininkų teises ginančių straipsnių.

Gimė 1883 12 09 Medukalniuose (Pelinin-kų vls., Įsruties aps.).

1629 03 18 Karaliaučiuje gimė **Ernestas Dycelijus** (Dietzelius), kunigas, raštijos dar-buotojas, giesmių kūrėjas ir vertėjas, giesmės „Tau, Jėzau, aš dėkoju“ autorius.

Mirė 1692 05 17 Valtarkiemyje (Gumbinės aps.).

1994 03 19 Kintuose (Šilutės raj.), buvu-sioje pradžios mokykloje, **atidarytas Vydūno memorialinis muziejus**.

1879 03 20 Šlapšilėje (Dovilų vls., Klai-pėdos aps.) gimė **Jurgis Lėbartas**, Mažosios Lietuvos kultūros ir visuomenės veikėjas, spaustuvininkas, Tilžės akto signataras.

Mirė 1944 m. Palangoje (palaidotas Klai-pėdoje).

1974 03 21 pasirodė **Lietuvos TSR evangelikų bažnyčios kalendorius 1974** metams.

1999 03 21 diakonas (1998 09 27 Tauragės ev. liuteronų M. Mažvydo bažnyčioje) **Mindaugas Kairys**, g. 1978 04 09 Tauragėje, or-dinuotas kunigo diakono tarnystei Jurbarko, Skirsnemunės, Smalininkų ir Vilkyškių ev. liuteronų parapijose. 2009 06 14 jam suteiktas sidabrinis tarnybinis kunigo kryžius.

1819 03 22 gimė **Friedrichas** (iki šiol klai-dingai vadintas Endrikiu) **Ventas (Wendt)**, mokytojas, šviečiamosios ir religinės litera-tūros rengėjas („Gromatų skarbnėčia“, 1890 m.; „Trumpos mišios“, 1893–1895 m.).

Mirė 1896 07 05 Trakėdžiuose (Šilokar-čemos aps.).

1939 03 22 23 val. 55 min., be jokio pasi-

priešinimo priėmus Vokietijos ultimatumą, Berlyne Lietuvos užsienio reikalų ministras Juozas Urbšys ir Lietuvos pasiuntinys Ka-zys Škirpa **pasirašė sutartį, kuria Lietuva perduoda Vokietijai Klaipėdos kraštą**. Iš vokiečių pusės pasirašė J. Ribentropas.

1939 03 23 **hitlerininkai atplėšė Klai-pėdos kraštą** nuo Lietuvos Respublikos ir aneksavo – buvo pradėtas vykdyti Rytprūsių gauleiterio Ericho Kocho nurodymas „Rot-ten aus was litauisch ist“ („Išraukite, kas lietuviška“).

1994 03 26 Elniškės kapinėse netoli Prie-kulės perlaidoti Klaipėdos krašto visuomenės ir kultūros veikėję, kunigo prof. dr. **Viliaus Gaigalaičio** ir jo žmonos **Marijos** palaikai.

1549 03 28 **Martynas Mažvydas** paskiria-mas Ragainės ev. liuteronų kunigu.

1959 03 28 Vilkmedžiuose (Saugų apyl., Šilutės raj.) mirė **Jonas Birškus**, laukininkas, visuomenės ir kultūros veikėjas, bibliofilas.

Gimė 1870 10 13 Mozūriškiuose (Trušelių vls., Klaipėdos aps.).

1894 03 19 [Žemaičių] Naumiestyje (Ra-seinių aps.) gimė **Kristupas Gudaitis**, gydy-tojas, Lietuvos evangelikų liuteronų bažny-čios konsistorijos prezidentas (1938–1941), veikalo „Lietuviai evangelikai“ (1957 m.) ir kitų liuteroniško turinio raštų autorius.

Mirė 1972 08 26 Warrene (JAV).

Parengė **Birutė ŽEMAITAITYTĖ**
Algirdas Mikas ŽEMAITAITIS, Vilnius

Lietuvos švietimo ir kultūros atstovų kreipimasis dėl antivalstybinės Lietuvos lenkų rinkimų akcijos veiklos sutramdymo

J. E. LR Prezidentei *Daliai Grybauskaitėi*
LR Seimo Pirmininkei *Loretai Graužinienei*
LR Ministrui Pirmininkui *Algirdui Butkevičiui*
LR Krašto apsaugos ministrui *Juozui Olekui*
LR Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininkui *Artūriui Paulauskui*

Mes, žemiau pasirašę Lietuvos Respublikos piliečiai, matydami nevaržomai besitęsiančią antivalstybinę ardomąją ir Lietuvoje valstybę žeminančią Lietuvos lenkų rinkimų akcijos (LLRA) veiklą, pareiškiamo:

- šiurkščiai pažeidus Lietuvos Respublikos Seimo Rinkimų įstatymą ir LLRA neteisėtai tapus parlamentine partija bei šalį valdančios partijų koalicijos dalyvę, Lietuvos valstybei ir valdžiai vis keliama nauji tautinė ir pilietinė nesantaiką kurstantys provokaciniai reikala-vimai peržengė bet kokias ribas ir negali būti toliau ignoruojami;
- pastaruoju metu LLRA partijos narių da-romi vieši veiksmai bei pasisakymai paniekino už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę 1991 m. sausio mėnesį kovojusiųjų ir žuvusių žmonių atminimą;
- Pietryčių Lietuvos rajonuose LLRA ska-tinama ir palaikoma vietovardžių ir gatvių

pavadinimų rašybą reglamentuojančių teismo sprendimų, įstatymų bei Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatų ignoravimo praktika pamina ir tarptautiniu mastu diskredituoja Lietuvos, kaip teisinės ir demokratinės vals-tybės, statusą;

- LLRA atstovai Seime ir Europos Parla-mente nuolatos meluoja apie teisinę padėtį Lietuvoje, teigdami, jog „persekiuojama už kalbėjimą gimtąja kalba“, kartodami kalti-nimus „diskriminacija“, „tarptautinės teisės pažeidimais“ ir kitais veiksmais, kurių negali pagrįsti ir nepagrindžia konkrečiais galiojančios Lietuvos ar tarptautinės teisės pažeidimais, tuo prieš tarptautinę bendruo-menę niekindami Lietuvos kaip demokrati-nės valstybės vardą;
- LLRA atstovai per savo vadovaujamų sa-visualdybių valdomas įstaigas privaloma tvarka iš Pietryčių Lietuvos savivaldybių gyventojų renka pinigų LLRA proteguojamų savivaldos pareigūnų piktybiškais ir neteisėtais veiksmais (Konstitucijai prieštaraujančių dvikaltį gatvių pavadinimų nenukabinimu nuo savivaldybės teritorijoje esančių pastatų) gautoms baudoms apmokėti;
- Įteisinus LLRA reikalavimus neribotam

laikui atidėti suvienodintą lietuvių kalbos valstybinį egzaminą visų šalies mokyklų abi-turientams valstybinę kalbą gerai mokantys šalies moksleiviai tapo diskriminuojamais ne tik stojant į aukštesnės pakopos lavinimo įstaigas, bet ir šalies darbo rinkoje.

Būdami įsitikinę, kad LLRA kurstoma tautinė nesantaika kenkia geriems dvišaliams Lietuvos ir Lenkijos valstybių santykiams, bei tuo, kad nei Lietuvos piliečiai, nei Lietuvos vyriausybė neturi būti paversti antivalstybi-nių LLRA užgaidų iškaitais, o lenkų tautybės Lietuvos piliečiai – šios partijos nuolatos ma-nipuliuojama mase, reikalaujame:

- Pašalinti LLRA partiją iš dabartinės valdančiosios koalicijos.
- Valstybės gynimo taryboje įvertinti ir ade-kvačiomis teisinėmis priemonėmis užkardyti prieš Lietuvos Respubliką nukreiptą ardomąją LLRA veiklą.
- Panaikinti jos atstovų neteisėtai įgytus LR Seimo narių įgaliojimus ir LLRA, kaip legaliai veikiančios antivalstybinės politinės partijos, juridinį statusą;

Parašai:
Jonas Gediminas Punys, Vidas Morkūnas,

Daiva Tamošaitytė, Regimantas Tamošaitis, Vytautas Radžvilas, Jonas Užurka, Linas Vir-ginijus Medelis, Vytautas Paulaitis, Stasys Ba-bonas, Paulius Stonis, Jonas Jasaitis, Leonas Milčius, Rasa Jatkevičienė, Dovile Rožėnienė, Zigmas Zinkevičius, Erika Drungytė, Kęstutis Dubnikas, Vytautas Daujotis, Edvardas Čiul-dė, Petras Naraškevičius, Arūnas Bingelis, Jonas Mickevičius, Romas Pakalnis, Vytautas Miliukas, Eglė Kazlauskienė, Antanas Tyla, Romualdas Grigas, Eugenijus Jovaiša, Bronislovas Kuzmickas, Kazys Saja, Kazimieras Garšva, Arvydas Janulaitis, Romas Batūra, Bronislovas Genzelis, Romualdas Ozolas, Sta-sys Malkevičius, Algirdas Patackas, Alvydas Butkus, Algirdas Degutis, Nijolė Sadūnaitė, Algirdas Endriukaitis, Julius Šalkauskas, Irena Vasinauskaitė, Alfonsas Svarinskas, Jonas Vilimas, Viktoras Gerulaitis, Mndaugas Kubilius, Romas Gudaitis, Bronius Leonavi-čius, Jonas Mikelinskas, Arvydas Juozaitis, Klemas Inta, Stasys Kašauskas, Vidmantas Povilionis, Aušra Jurevičiūtė, Juozas Algi-mantas Krikštopaitis, Vytautas Sinica, Danas Kaukėnas, Vytenis Rimkus, Rimantas Gorys, Vaclovas Bagdonavičius, Živilė Makauskie-nė, Antanas Buračas.

Isorinės rekonstrukcijos brolija „Vilkatlakai“

Virginija MAKSVYTYTĖ, Kaunas

Tie, kas dažniau apsilanko istoriniuose renginiuose ar domisi Lietuvos praeitimi, turbūt ne kartą įvairiuose festivaliuose ir kituose istoriniuose renginiuose matė atkuriamas baltų kovas ir gyvenimą tais laikais, kai tik nuo žmogaus fizinių galių ir sugebėjimo pažinti gamtą priklausė jo gyvenimo trukmė. Žmonių, kurie neskuba ištraukti tik į šandienos patogumų pilną gyvenimą, o trokšta pažinti mūsų tautos istoriją iš arčiau, suprasti, kuo mūsų protėviai gyveno, ką valgė, kaip gynėsi nuo priešų, atsiranda vis daugiau. Lietuvoje jau daugiau nei dešimtmetį įvairūs istorijos entuziastai bando atkurti, t. y. rekonstruoti, baltų gyvenseną bei kovas. Vienas iš tokių istorijos aistruolių – brolija, kurios gimimo šaknys buvo 1996 m., „Vilkatlakai“. Brolijos nariams svarbi ne tik istoriniais faktais pagrįsta tiesa, bet ir ryšys su gamta ir protėviais. Nors pirmąsias žinias apie baltų genčių buitį buvo nelengva surinkti, tačiau nuo 1999 metų įsikūręs klubas, profesionaliai atkuriantis V-XIV a. baltų genčių gyvenimą, vis labiau tobulėdamas, gyvuoja ir šiandien, o šio klubo narių pasirodymus galime matyti ne tik Lietuvos festivaliuose, tačiau ir užsienyje. Klubo įkūrėjas Arūnas Bugvilionis ir ilgametis narys Tautvilas Kavolis sako, kad didžiausias atlygis už šią veiklą tai susidomėjimu istorija ir pasididžiavimu savo tauta spindinčios akys žmonių, kurie pirmą kartą šalia savęs pamato ginkluotą baltų karį.

Nelengva pradžia

Per daugiau nei dešimtmetį baltų kovas ir gyvenimą rekonstruojantis klubas „Vilkatlakai“ išgyveno įvairius laikotarpius. Vienu metu narių buvo mažiau, kitu – daugiau. Pirmieji istorijos entuziastai susibūrė dar 1996 m. rugsėjo 22 dieną Saulės mūšio vietoje, Janiūnuose, kur buvo minimos šių kautynių 760-osios metinės. Nuo to laiko baltų kultūros puoselėtojų draugija „Baltuva“ pradėjo tradiciją švęsti Saulės mūšį. Nuo šios datos tai pat pradėta gamintis ginklus, atkurti gyvenseną. „Vilkatlakų“ klubo įkūrėjas, Arūnas Bugvilionis, 1999 m., minint šį mūšį, suorganizavo žygį, kurio metu buvo iškeltas „Vilkatlakų“ brolijos klausimas. Pakeistas klubo pavadinimas reikškė, kad jie nuo šios dienos daugiau domėsis baltų karyba. Pirmą kartą viešumoje šis klubas pasirodė 2000-aisiais, o po metų, Trakų viduramžių festivalio metu, brolija „Vilkatlakai“ pradėjo oficialiai egzistuoti. Tiesa, rekonstruoti baltų kovas ir gyvenimą iš pradžių klubui nebuvo lengva: trūko tiek žinių, tiek ir patirties. Pirmosios rekonstruotos kovos prasidėjo su aštriais ginklais, klubo nariams teko patirti ne vieną traumą, kol sužinota, kad kovoms reikia naudoti atbukintus ginklus.

„Ginklus, šarvus gaminomės pagal mastelius, kurie ne visada buvo teisingi, iš knygų. Pasikloviome tik savo nuojauta. Tuo metu visi ginklai buvo aštrūs. Juk mes nežinojome, kad kovai juos reikia naudoti atbukintus, tam kat nebūtų traumų. Tą sužinojome tik vėliau“. – ne-

lengvą klubo „Vilkatlakai“ pradžią prisiminė jo įkūrėjas A. Bugvilionis.

Opiausia problema rekonstrukcijos pradžioje buvo informacijos stoka: sunku buvo gauti žinias iš muziejų fondų, nebuvo išplėtotą interneto sistema. Tada klubo nariai patys rinkosi knygas ir visą įmanomą informaciją. Pirmieji rūbai tai pat buvo ne tokie, kokius galime pamatyti šiandien. Jie buvo siūti mašina, kartais net iš ne natūralaus pluošto, sunku buvo gauti ir senovinę avalynę.

Anot šios brolijos įkūrėjo, pirmieji žmonės, kurie prisijungė prie šio klubo, daugiausia buvo jaunimas, nors pasinerti į viduramžių kasdienybę nevengė ir kiek vyresni asmenys.

Ilgametis „Vilkatlakų“ klubo narys T. Kavolis, kuris į šį klubą atėjo būdamas vos aštuoniolikos metų, o paklaustas, kodėl jį patraukė tokia veikla – atsakė: „Ankstyvoje paauglystėje skaitydavau nemažai istorinių knygų, istorinių romanų, atsimeinu didelį įpūdį paliko J. I. Kraševskio „Kunigas“, skaitydavau mitologijos knygas, labai domėjausi ikikriščiūniską epochą, tos epochos muzika, turėjau pagoniškojo metalo grupės „Obtest“ albumą „Tūkstantmetis“. Apskritai, T. Kavolio nuomone, į rekonstrukcijos klubų veiklą įsitraukia romantikai, kuriems atrodo neįdomu yprastu būdu praleisti savo laisvalaikį, kuriems svarbus ryšys su gamta, tauta ir pagonybe.

Rekonstrukcijos pasikeitimai

Istorinė rekonstrukcija Lietuvoje, kaip ir visoje rytų Europoje, yra gana naujas reiškinys, todėl natūralu, kad pradžioje, neturint patirties ir žinių, buvo sunku atkurti baltų karius tokius, kokius mes pratę matyti šiandien įvairiuose renginiuose. Žinoma, situacija keitėsi. Ilgainiui susibūrė ratas, kuriame atsirado profesionalių istorikų ir archelologų. Muziejuose esančios archeologinės ataskaitos tapo labiau prieinamos ir šiuo metu visi Lietuvos muziejai be problemų pateikia medžiagą „Vilkatlakų“ klubo nariams. Dabar neapsiribojama tik archeologinėmis ataskaitomis iš Lietuvos, skaitomi istorikų darbai iš Ukrainos, Lenkijos, Latvijos ir kitų valstybių. Praėjus tam tikram laikui, keitėsi ir „Vilkatlakų“ atkuriamą šarvuotę, ginklai ir rūbai. Anot T. Kavolio, „Vilkatlakų“ klubo progresas akivaizdus. Pradžioje dalis narių kovėsi tik su sermėgomis, turėtas vos vienas kitas šalmas ir keletas ginklų. Pirmiausia „Vilkatlakų“ šarvuotę papildė žiedmarškės, kurios buvo pinamos iš cinkuotos vielos, sunkios, darytos pačių narių rankomis, rekonstrukcinių požiūriu – netikslios, nors tuo metu populiarios ir užsienio valstybių klubuose. Vėliau buvo gaminamos spyruoklinės vielos žiedmarškės, kurios buvo labiau autentiškos nei pirmosios. Šiandien „Vilkatlakai“ gali pasigirti kniedytomis žiedmarškėmis, kurios yra visiškai analogiškos istoriniams radiniams ir šaltiniams. Tiesa, kol kas tenka tokius darbus užsisakyti iš Ukrainos arba Lenkijos, nes Lietuvoje kniedytų žiedmarškių gamyba niekas neužsiima. Tai pat „Vilkatlakai“ šiuo metu gali didžiulius turintis autentiškus šalmus, kurie yra nukaldinami, o ne atkuriami iš Antro pasaulinio karo šalmų. Dar viena naujovė – plokšteliniais šarvai. „Vilkatlakų“ klubo nariai tai pat bandė atkurti odinius šarvus, kuriuos vėliau pakeitė kimštiniai. Apksritai kalbant, klubo rekonstrukcijos laikotarpis plėtėsi: pradžioje buvo pradėta nuo pačių ankstyviausių, baltų genčių laikotarpių iki Gedimino ir Žalgirio mūšio laikotarpių. Lygiagrečiai plėtėsi ir klubo pasirodymai: nuo dalyvavimo Kauno pilies minėjimuose, miestelio šventėse iki kelių dienų festivalių užsienio šalyse, pasirodymų mokyklose ir vaikų stovyklose.

T. Kavolis pridūrė, kad rekonstrukcijos klubai už istorikus yra pranašesni, nes čia viskas yra išbandoma praktiškai, ko istorikai padaryti negali, todėl kartais nutinka ir paradoksalių situacijų.

„Lenkai kažkada padarė bažnyčiai atkastą spyną. Na ir ta spyna nelabai veikė, niekas nesuprato kodėl. Atėjo vienas iš rekonstruktorių, pasižiūrėjo ir sako, kad čia tikrai spyna, tik arbaletu, o ne durų...“ – „Vorutai“ pasakojo T. Kavolis.

„Vilkatlakai“ puoselėja tradicijas ir vertybes bei grūdina sielą

Klubo įkūrėjo teigimu, „Vilkatlakai“ bando išsaugoti tautos tradicijas, gerbia protėvių saugotas vertybes ir savo veikla nori parodyti lietuviams, kad mes turime kuo didžiuoti ir privalome tai išsaugoti. Reikėtų priminti, kad

„Vilkatlakai“ festivalio metu

Du kovojantys raiteliai

„Vilkatlakų“ šaknys baltų kultūros puoselėtojų draugija „Baltuva“, kuri pradžioje buvo kiek panaši į šandieninę „Romuvą“.

„Dvasiniai, religiniai aspektai pas mus labai svarbūs. „Vilkatlakų“ atkuriamas istorijos tarpnis, iki krikščionybės įvedimo, buvo pasirinktas ne atsitiktinai. Istorijoje, kultūroje ir savyje mes ieškome prigimtinės tradicijos atgarsių, savasties, mūsų tautos istorijos esmės ašies. Juk visada įdomiausia ne vienodųjų minia, o tie, kas yra išskirtiniai, savotiški, ypatingi. Taigi, ir mes Europos Sąjungoje būsime įdomūs tol, kol būsime lietuviai europiečiai, o ne Europos lietuviai“ – „Vorutai“ kalbėjo „Vilkatlakų“ įkūrėjas.

Galbūt dėl šios priežasties brolijos nariai pradžioje nešventė savo asmeninių gimtadienių, o kiekvienas narys pasirinkdavo sau artimą protėvių kovos datą, organizuodavo žygį, kurio pabaigoje buvo švenčiama, pagerbiami žuvusieji mūšyje ir pasveikinamas žygio vedlys. Rugsėjo 22-oji, Saulės mūšio diena, buvo minima visada – tai svarbiausia brolijos data, nuo kurios žymima, kada įsikūrė „Vilkatlakai“. Klubo nariai sezoną atidaro sausio 22-ąją. Tuo metu, kai žemę kausto didžiausias speigas, rengiamas žygis ir minimas Pokarvių mūšis.

„Grįžęs iš Pokarvių žygio, visada suprasdavau dabartinės „komforto žmogaus“ gyvenimo beprasmybę. Tai būdavo iššūkis ne tik kūnui, bet ir sielai. Grūdindavo visaip“. – apie sielos taurinimą gamta kalbėjo A. Bugvilionis pridurdamas, kad senąsias kalendorines šventes švėsdavo tiek klubo įsikūrimo pradžioje, tiek ir dabar. A. Bugvilionis alke ugnį aštuonis kartus per metus žiebia jau penkiolika metų ir teigia, kad tai jo dalis be, kurios savęs neišsivaizduoja.

Išliko asmenybės

Brolija „Vilkatlakai“ reikalauja ne tik fizinės ištvermės. Treniruotės vyriškoje draugijoje vykdavo kartą arba du per savaitę, kurioje tekdavo rimtai plūšėti tam, kad būtų gerai pasirodyti renginių metu. Reikia priminti, kad šarvų svoris siekia nuo dešimties iki trisdešimt kilogramų,

o su tokiais šarvais tenka išbūti ir kautis beveik visą dieną festivaliuose vasaros metu, kai termometro stulpelis kartais šokteli ir iki trisdešimties laipsnių. Tokia veikla reikalauja kantrybės ir atsidavimo. Galbūt todėl buvo laikotarpių, kai rekonstrukcijos klubą „Vilkatlakai“ buvo palikę nariai, kurie A. Bugvilionio teigimu buvo labiau linkę galbūt ieškoti savęs, galbūt buvo labiau pasiduoti blizgančioms tuštybėms.

„Žmonės keitėsi kaip ir visur kitur. Labai džiugu suvokti, kad net ir būdami daugiausia reikalvimų keliančiu klubu, „Vilkatlakai“ buvo (ir dabar nenusileidžia) gausiausiu, viduramžių istorijos rekonstrukcija užsiimančiu klubu Lietuvoje. Išliko čia radę save. Išliko asmenybės, gerbiančios mane ir save“. – pasakojo A. Bugvilionis. Šiuo metu „Vilkatlakų“ tėra aštuoni, nors pačiu intensyviausiu metu, klubo narių skaičius siekė tris dešimtis.

T. Kavolis pridūrė, kad šiuo metu nuo veiklos senbuvius, jau nebe paauglius klubo narius atitraukia ir kitos, labiau kasdieniškos problemos: darbas ir šeima. Pats klubo įkūrėjas susilaukė šeštojo vaiko. Juk dalyvaudamas intensyviai veikloje, mažiausiai gali prarasti visus savaitgalius ir laisvus vakarus. Kai kurios kuopos atsiskyrė nuo pagrindinės „Vilkatlakų“ brolijos ir pradėjo vykdyti savo veiklą. Išėjusieji nariai yra vis dar šeimos nariai ir su jais „Vilkatlakai“ sveikinas ne bet kaip, o paduoddami kairę ranką. Kaip ten bebūtų, A. Bugvilionis tik džiaugiasi, kad šis klubas jį suformavo tokį, koks jis yra šiandien.

„Šios veiklos dėka save pakeičiau psichologiškai. Daug ko išmokau, daug ko patyriau. Tai nesibaigė. Tobulėju nuolat priimdamas naujus iššūkius, projektus, žmones...“.

Kaip pats klubo steigėjas sako, vadavimas „Vilkatlakams“ nėra lengva užduotis, tačiau draugystė yra raktas ir kelias įgauti geras vadovo savybes. Svajonėse ir ateities palnuose A. Bugvilionis viliasi, kad į klubą pavyks pritraukti naujų, lietuvių ir tradicijas puoselėjančių žmonių, kelti rekonstrukcijos lygį ir kurti naujus projektus. Na, o ilgametis „Vilkatlakų“ klubo narys ateityje siekia įgyvendinti savo svajonę – rekonstruoti kovas su žirgais.

Voruta parduodama

- K400 Alytus, Jotvingių g. 10
- K422 Druskininkai, Eglės g. 1
Kaunas, „Akademiniis knygynas“, VDU III rūmai, K. Donelaičio g. 52
- K236 Kaunas, Laisvės al./Ožėsienės g. sankryža
- K369 Klaipėda, Taikos pr. 101
- K436 Marijampolė, Stoties g. 2
- K466 Panevėžys, Savanorių a. 5
- K558 Šiauliai, Tilžės g. 109
- K78 Trakai, Vytauto g. 90
- B EMSI Trakų Vokė, Trakų pl. 14 km
- K153 Ukmergė, Kęstučio a. 6
- K210 Utena, Aušros g. 30
- K45 Vilnius, Gedimino pr. 19
- K7 Vilnius, Gedimino pr. 31
- K6 Vilnius, Gedimino pr. 44
- K110 Vilnius, Geležinkelio g. 16
- K8 Vilnius, Gynėjų g. 1
- K145 Vilnius, Konstitucijos pr. 12
- K44 Vilnius, Lelevelio g. 2
- K5 Vilnius, Sodų g. 22 – autobusų stotis
- K572 Vilnius, Sodų g. 22
- K26 Vilnius, Sodų g. 22

Skelbimai, reklama

PR „Pildyk“ vartotojai bendrauti neribotai galės dar pigiau

„Pildyk“ ne veltui yra populiariausia išankstinio mokėjimo paslauga Lietuvoje. Viena iš priežasčių, kodėl žmonės mėgsta „Pildyk“, yra gera mokėjimo planų pasiūla – kiekvienam pagal poreikius ir už mažą kainą.

Smagiausia „Pildyk“ naujiena dabar yra neribotų pokalbių ir SMS planas „Visi“ vos už 14 litų/mėn. Verta paskubėti jį užsisakyti, kol kaina tokia maža.

Neriboti pokalbiai ir SMS

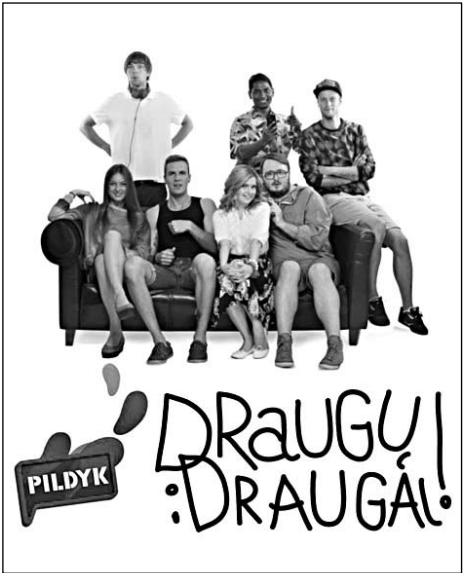
Su planu „Visi“ galima neribotai bendrauti visuose Lietuvos tinkluose. „Pildyk“ tokį planą pasiūlė pirmoji tarp išankstinio mokėjimo mobiliojo ryšio paslaugų, o dabar ir ypač sumažino jo kainą.

Šiuo planu galima naudotis labai lanksčiai – nereikia sudaryti jokių sutarčių, o prireikus bendrauti mažiau, kitą mėnesį galima užsisakyti bet kurį kitą planą.

„Žinome, kad vartotojų poreikiai skiriasi, tad stengiamės jiems pasiūlyti kuo įvairesnių mokėjimo planų. Naujas neribotų pokalbių ir SMS planas dar geriau atskleidžia išankstinio mokėjimo paslaugų privalumus – neribotų paslaugų planu galima naudotis pagal poreikį ir už mažą kainą“, – sakė Dominyka Jonušienė, „Pildyk“ prekės ženklo vadovė.

Visos paslaugos pigiau

Planą „Visi“ galima užsisakyti nusiun-

tus SMS žinutę su žodžiu VISI numeriu 1556 (SMS kaina – 0,15 Lt). Užsakytos paslaugos galios visą mėnesį nuo užsakymo dienos.

Be to, kartu su planu galima pasiimti ir pigesnį mobilųjį internetą. Dabar 1GB jo kainuoja 3 Lt/mėn.

Plačiau apie „Pildyk“ pasiūlymų galiojimą bei kitas jų sąlygas galima sužinoti artimiausiame „Tele2“ salone arba internete adresu www.pildyk.lt.

Už sistemingą Leonpolio dvaro rūmų nepriežiūrą UAB „Timber Pack“ skirta 40 000 Lt bauda

Kultūros paveldo departamento Vilniaus teritorinio padalinio vedėjas Vitas Karčiauskas priėmė nutarimą skirti 40 000 litų baudą Leonpolio dvaro rūmų valdytojui UAB „Timber Pack“.

Bauda skirta už Leonpolio dvaro rūmų (Leonpolio k., Ukmergės r.) nepriežiūrą. Pastato valdytojui nuo 2011 metų nuolat teikti reikalavimai prižiūrėti, saugoti nuo niokojimo ir naikimo, tinkamai užsandarinti, atlyginti kultūros paveldo vertybei padarytą žalą, atsiradusią atliekant konkrečius tvarkybos darbus. Vis dėlto valdytojas nesiėmė priemonių tinkamai kultūros paveldo priežiūrai ir apsaugai, dėl to jos būklė nuolat blogėjo.

UAB „Timber Pack“ ne tik nevykdė kultūros paveldo vertybei išsaugoti būtinų reikalavimų, tačiau nebendravo ir bylos nagrinėjimo metu – korespondencija buvo įteikiama per antstolius.

„Kultūros paveldo departamentas netoleruoja tokio kultūros paveldo vertybės valdytojo elgesio. Sistemingo, ir, sakyčiau, piktybiško įstatymų laužymo netoleruosime ir ateityje. Juk kalbame apie kultūros paveldo vertybę – Lietuvos valstybei ir jos visuomenei svarbų objektą. Šitoks būtinų priemonių nesiėmimas yra ne tik įstatymo laužymas, bet ir didžiulė nepagarba Lietuvos istorijai“ – piktinasi Departamento direktorė Diana Varnaitė.

Leonpolio dvaro sodyba išikūrusi vaizdingame Šventosios upės dešiniajame krante. Rūmai pastatyti XVII a., tačiau iš šio laikotarpio išlikę tik rūšiai, o antžeminė dalis buvo daug kartų perstatyta. Šiuo metu matomi vienaukščiai dvaro rūmai susiformavo klasicizmo laikotarpiu, XIX a. viduryje. Pastato paskirtis, kaip ir šeiminkai, keitėsi daugybę kartų.

Vitas KARČIAUSKAS

Novužės krašto pasakų senelis

Bernardas ALEKNAVIČIUS, Klaidėda

Atkelta iš 9 p.

tad tokiam spalvingam pedagogų kolektyvui vadovauti nebuvo paprasta, bet naujasis gimnazijos direktorius neabejotinu autoritetu į savo pusę palenkė ne vieną „išdidų“ mažlietuvi.

Tų laikų buvusi gimnazistė, vėliau tapusi rašytoja, Liūnė Janušytė kartą kalbėdama apie Praną Mašiotę prisiminė: „Tai buvo direktorius, kuris, rodos, nieko nedraudavo gimnazijoje, bet niekas nedrįsdavo blogai elgtis“. Moksleivius Pranas Mašiotas auklėjo asmeniniu pavyzdžiu. Su mokiniais elgėsi demokratiškai, draugiškai, griežtai buvo nusiteikęs prieš bet kokiais fizinės bausmės. Laikydamsis šių savo pedagoginių nuostatų, direktorius parengė mokyklų darbo projektą. Deja, dėl kai kurių komisijos narių nuomonių skirtumo atskirais klausimais projektas nebuvo patvirtintas.

Tik atvykęs į Klaipėdą, Pranas Mašiotas tuoj pat vėl išitraukė į visuomeninę veiklą. Buvo tautinio Lietuvos laivyno steigimo komiteto narys, rengė mokyklinius vadovėlius, iš kurių mokėsi ir Klaipėdos krašto gimnazistai. Gyvendamas uostamiestyje Pranas Mašiotas išleido mažiesiems skaitytojams skirtų knygelių – „Kai knygas draudė“, „Būta ir pramanyta“, parengė „Pasaulio pasakas“, „Pajūriais pamariais“. Bet šie darbai pasirodė poetui pedagogui jau išėjus į pensiją.

Priverstinis poilsis Kaune

Susirgęs lėtiniu veido nervo uždegimu, 1929 metais Pranas Mašiotas buvo priverstas palikti Klaipėdą. Persikėlė gyventi į Kauną, kur buvo įsigijęs nuosavą namą. Bet ir būdamas užtarnauto poilsio, nenustygstantis kūrėjas nesėdėjo rankas sudėjęs. Rašė, redagavo straipsnius. Didžiojo pedagogo žentas, buvęs Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministras Juozas Urbšys 1973 m. apie savo uošvį yra užrašęs tokias eilutes: „Menu rašytojo darbo stalą valgomojo kambario kampe, prie lango, ir jį patį ten besidarbuojantį. Rašė jis

paprasta metaline plunksna gelsvame menkos rūšies didelio formato popieriuje. Retkarčiais, prasidavęs stalčių, išsiimdavo iš jo saldainį ir dėdavosi atsargiai, kad neužgautų nervo, į burną – gal tas maldė jam skausmą“.

Gyvendamas Kaune ir jau įkopęs į savo amžiaus aštuntą dešimtmetį, Pranas Mašiotas darbų tempo nė kiek nemažino. Bendradarbiavo „Lietuvos mokykloje“, „Skautų aide“, „Gimtojoje kalboje“, „Žiburėlyje“ ir kituose periodiniuose leidiniuose. Mažesniems savo skaitytojams išleido ištisą biblioteką: „Mokslo pasakos ir pasakojimai“, „Juozukas ir Jackus“, „Dėde, pasakok!“, „Pažadėta ir ištesėta“, „Nepaprastos atostogos“, „Pašėsupių knygnešiai“, „Trijų talka“ ir kitos. Vertė į lietuvių kalbą kitų rašytojų kūrinius, kuriais stengėsi praturtinti mūsų mažųjų skaitytojų knygų lentynėles.

Atėjo lemtingieji 1940-ieji, Kauno gatvėmis žlęgsėjo okupantų tankai. Didžiojo pedagogo žentas Juozas Urbšys su rašytojo dukra Marija paliko Kauną ir išsikėlė gyventi į nuošalią Kačerginę, kur buvo brolio Jono Mašiotų šeima. Jie čia, pušynėlyje, turėjo nedidelį vasarnamį.

Okupacinė valdžia pavertė benamiu

Birželį okupacinės valdžios atstovai net nepasibeldę įsiveržė į 77-uosius gyvenimo metus bebaigiančio didžiojo pedagogo Prano Mašiotos nuosavus namus ir pareikalavo, kad šis tučtuojau užleistų butą „reikalingesniems“ iš Rusijos plūstantiems „naujakuriams“. Tai buvo okupacinės armijos karininkų šeimos. Neturėdamas pasirinkimo, benamiu tapęs pedagogas ir rašytojas prisiglaudė Kačerginėje viename vasarnamyje, arčiau saviškių. O čia nauja tragiška žinia – 1940 m. liepos 17 d., dar Lietuvai net „neįstojus“ į Sovietų sąjungą, suimtas žentas Juozas Urbšys su dukra Marija ir išgabenti ir nežinia – į svetimą valstybę. Išgirdęs šią šurpnią žinią, Lietuvos vaikų pasakų senelis paleido iš rankos plunksną ir daugiau jos jau nepakėlė. Mirė Pranas Mašiotas 1940 m. rugsėjo 14 d. Kaune.

* Kartą vaikystėje, klaidžiodamas po Kauno miesto kapines, pakraštyje aptikau ir nedidelį juodą kryželį, kuriame buvo įrašyta: „A. + A. Pranas Mašiotas 1863 XII 19–1940 IX 14“. Ilgai stovėjau prie savo kraštiečio kapo, nes jau žinojau, jog tai mūsų nuostabiųjų pasakų senelio kapas. Šis antkapis paminklas, palyginti su netoli stovinčiu skulptoriaus Vinco Grybo sukurtu didžiuliu paminklu mokytojui Juozui Vokietaičiui, atrodė itin mažas šapelis. Manau, jog savo darbais Pranas Mašiotas pats yra Lietuvai – paminklas.

Nuo tų vaikystės dienų praėjo daug metų. Ir šiomis dienomis apsilankęs Petrašiūnų kapinėse, kur buvo perkelti ir Prano Mašiotos palaikai, visada aplankau jo kapą. Nusilenkiu ir greta atgulusiam jo žentui, buvusiam Lietuvos užsienio reikalų ministrui Juozui Urbšui, iš kurio esu patyręs ne vieną tautinio Atgimimo pamoką.

O Pūstelninkai – kaimas prie Šešupės, ant knygnešių tako, nors sovietmečiu ir sulygintas su žeme, bet amžius bylos: „Ir aš mažas buvau (...)“ „(...) mano mama ir tėvelis buvo geriausi, gyvenamieji namai smagiausi, sodas mieliausias“, nes visa ši gimtinės meilė spindi ir didžiojo Novužės krašto sūnaus Prano Mašiotos darbuose.

Tai štai kodėl Maironis Zanavykuose surado Lietuvą, o Bronius Gražys ir Lietuvos širdelė...

Prenumeratorių ir skaitytojų dėmesiui

Dėl lėšų stokos nuo š. m. balandžio 1 d. „Voruta“ bus leidžiama tik vieną kartą per mėnesį. Atsiprašome prenumeratorių ir skaitytojų.

Redakcija

Vasario 16-osios Akto signataro Donato Malinausko kultūros premija bus teikiama kovo 9 d. po 10.00 val. Mišiu Šv. Mikalojaus bažnyčioje Vilniuje

Redakcija

Dėkojame

Skaitytojams, kurie atsiliepė į mūsų kvietimą ir skyrė lėšas sumokėti spaustuvės darbams

Rūta ir Edmundas Kulikauskai, Birutė Usonienė

Redakcija

Voruta® Visos prekių ženklų teisės saugomos	Prenumeratos indeksai 0135, 0136	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, prof. dr. Alvydas Butkus, habil. dr. Kazimieras Garša, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, Gediminas Paviržis, doc. dr. Vladas Terleckas, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, doc. dr. Dalia Urbanavičienė, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Algirdas Žemaitaitis, Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius).	 Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektus: Rytų Lietuvos švietimas: praeitis, dabartis ir perspektyvos, Lietuvos ir Baltarusijos istorijos įvykių interpretacijos Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66, El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt , voruta@voruta.lt , vorutosfondas@gmail.com Interneto svetainės: www.voruta.lt , www.mazoji-lietuva.lt
 9 771392 067018	© Voruta 2014. Visa medžiaga (rašiniai), pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VŠĮ „Vorutos“ fondo (įmonės kodas 181392738, PVM mokėtojo kodas LT813927314) nuosavybė. Laikraščio straipsnius kopijuojant ar platinant būtina nuoroda.	© Voruta, 2013. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt penktieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktorė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išina kas antrą savaitę (šeštadieniais). Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./ faks: (8 528) 5 12 66, „Tele2“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, tel. 8 605 11 117. Spausdina AB spaustuvė „Titnagas“, Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai. Tiražas 1000 egz.	Redakcija: Vyr. redaktorius Juozas Vercinkevičius (el. p. vorutosfondas@voruta.lt , vorutosfondas@gmail.com , tel. 8 605 11 117), Jolanta Vasiliauskaitė (dizainerė, el. p. leidykla@voruta.lt , 8 603 11 117), Stanislava Žuravskė (buhalterė, tel. 860311117, tel. faks: (8 528) 51266, el. p. buhalterija@voruta.lt), Aleksandras Adamavičius (etninės žemės), Aušra Virvičienė (publicistika, el. p. avirviciene@voruta.lt), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Antanas Lesys (istorija), Evelina Kislych, Virginija Maksvytytė (istorija, kultūra), Martynas Buivys (internetas).